

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Tereza Uvázlová

**Příspěvek k zachycení rozdílných životních podmínek
v Československu po roce 1948**

Contribution to express different living conditions in Czechoslovakia
after 1948

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Milada Sekyrková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí práce PhDr. Miladě Sekyrkové, CSc. za ochotu, inspiraci a cenné rady, kterými mi pomáhala v průběhu celého procesu psaní závěrečné práce.

Dále patří velký dík zaměstnancům archivů, ze kterých jsem čerpala. Bez jejich participace bych se nedostala k důležitým, mnohdy ještě nezpracovaným, pramenům. Konkrétně děkuji Mgr. Jaroslavu Vaňousovi z Archivu bezpečnostních složek, PhDr. Aleně Šimánkové ze 4. oddělení Národního archivu, Mgr. Janu Koškovi ze SOkA Hradec Králové, Mgr. Jiřímu Kubovi ze SOA Zámorsk, PhDr. Zdeňku Poustovi z Archivu Univerzity Karlovy, Mgr. Jindřišce Mošanské a Mgr. Jiřímu Peštovi ze SOkA v Písku, Mgr. Markétě Hrdličkové ze SOA v Třeboni, zaměstnancům MZA v Brně, Tereze Hladíkové z archivu České televize a dalším.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat rodině Lubomíra Školouda za to, že mně, cizímu člověku, odpověděla na dotazy týkající se jejich otce a bratra.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Tereza Uvízlová

Abstrakt

Práce se zabývá politickými procesy v 50. letech minulého století v Československu, jako jedním z témat, které dodnes v naší společnosti vyvolává různorodé emoce.

V úvodu práce je umístěna kapitola, která si klade za cíl vysvětlit čtenáři dobové souvislosti a popsat, co předcházelo politicky laděným soudním procesům.

Na základě dostupných archiválií a odborné literatury se v první obecnější části dozvíme, koho tyto procesy postihovaly, kdo za ně byl zodpovědný, jak fungoval tehdejší vězeňský systém v souvislosti s politickými vězni. Tato část je založena jak na faktografických údajích získaných ze studií, které vznikly po roce 1989 a na dobových pramenech, tak na svědectvích osob, které dobu zažily.

Ve druhé části se práce zaměřuje na dva konkrétní politické vězně, na jejichž příbězích lze ukázat fungování tehdejších vyšetřovacích orgánů, soudů, věznic, ale také mezilidských vztahů vznikajících za mřížemi. Prvním z nich je Dagmar Šimková. Zatčena byla v roce 1952 za protistátní činnost a propuštěna byla až o čtrnáct let později, v roce 1966. V roce 1968 emigrovala do Austrálie, kde zůstala až do své smrti.

Druhou osobností je bývalý skaut z Hradce Králové Lubomír Školoud, který byl zatčen v roce 1950 taktéž za protistátní činnost a propuštěn až v roce 1964. V roce 1968 nevyužil možnosti odjet do zahraničí a zbytek života strávil v Hradci s rodinou a skautskými přáteli.

Oba zmínění političtí vězni vydali v minulosti knihu, ve které líčí své zkušenosti z oněch smutných čtrnácti let. Tyto knihy byly v práci použity jako základní osnova pro popis jejich osudů.

V poslední, a zároveň nejkratší části práce je zachyceno, jak probíhalo vyrovnání se zločiny komunistického režimu po revolučním roce 1989 a kdo se touto problematikou dodnes zabývá.

Závěr práce konstatuje, že politické procesy 50. let jsou v dnešní době naprosto neobhajitelné, ať už kvůli ovlivňování soudů, krutosti při vyšetřování, nebo nedodržování základních lidských práv a svobod.

Obrazovou přílohou tvoří fotografie vězňů a některé související dokumenty.

Abstract

The thesis is concerned with political trials in Czechoslovakia in the 1950s, an issue that continues to provoke various emotions in our society.

The initial chapter aims to explain the historical context and describe events preceding the politically motivated trials.

Using available archival materials and the literature, the first general part describes who was affected by the trials, who was responsible for them and how the then prison system worked with regard to political prisoners. This section is based on facts contained in studies published after the year 1989, historical resources and testimonies of persons who lived at that time.

The second section introduces two particular political prisoners; their stories may be used to demonstrate activities of the then investigators, courts and prisons as well as interpersonal relations established behind bars. The first prisoner is Dagmar Šimková. She was arrested and charged with subversive activities in 1952 and released fourteen years later, in 1966. In 1968, she emigrated to Australia to stay there until her death.

The other person is Lubomír Školoud, a former member of the Scouts from Hradec Králové, who was also arrested and charged with subversive activities in 1950 and released fourteen years later. In 1968 he did not use the opportunity to leave for abroad and spent the rest of his life in Hradec Králové with his family and fellow scouts.

In the past, both political prisoners wrote books depicting their experiences during those fourteen sad years. The books were used as the basis for describing their fate.

The last, and shortest, section of the thesis reports on how communist regime crimes were dealt with after the 1989 revolution and who continues to be interested in the issue.

The thesis concludes that political trials of the 1950s are totally untenable from today's perspective, due to pressure on courts, interrogation under torture or violation of fundamental human rights and freedoms.

The appendix to the thesis contains photographs of the prisoners and some related documents.

Klíčová slova

političtí vězni, Dagmar Šimková, Lubomír Školoud, Československo, soudnictví, komunismus, historie všedního života

Key words

Political prisoners, Dagmar Šimková, Lubomír Školoud, Judiciary, Communism, The History of everyday life

Obsah

Seznam zkratek	8
Úvod	9
Rozbor pramenů a literatury	12
1. Zasazení do kontextu doby	16
1.1 Před únorem 1948	16
1.2 Po únoru 1948	19
2. Politické věznění	24
2.1 Kdo zavíral	25
2.2 Kdo byl zavírán	28
2.3 Politické procesy, zařazení do vězeňského systému	31
2.4 Zatýkání, vyšetřování, soud	32
2.5 Situace ve věznicích a pracovních táborech	36
2.6 Amnestie	38
2.7 Revize a rehabilitace	38
3. Dagmar Šimková	40
3.1 Život před zatčením	41
3.2 Zatčení, vyšetřování, soud	43
3.3 Roky věznění	47
3.4 Život po propuštění	54
4. Lubomír Školoud	56
3.5 Život před zatčením	58
3.6 Zatčení, vyšetřování, soud	59
3.7 Roky věznění	62
3.8 Život po propuštění	76
5. Vyrovnání	78
Závěr	82
Seznam pramenů a literatury	84
Přílohy	93

Seznam zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek

AMP – Archiv města Prahy

CIC – Counterintelligence corps (zpravodajská složka armády Spojených států)

ČSR – Československá republika

ČSNS – Česká strana národně socialistická

ČR – Česká republika

KSČ – Komunistická strana Československa

MNV – Městský národní výbor

MZA – Moravský zemský archiv

NA – Národní archiv

OSN – Organizace spojených národů

Sb. – sbírky

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

SSNV – Správa sboru nápravné výchovy

SSSR – Svaz socialistických sovětských republik

StB – Státní bezpečnost

TPT – Trestně pracovní tábor

ÚDV – Úřad pro dokumentaci a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti

USA – United States of America (Spojené státy americké)

ÚSTR – Ústav pro studium totalitních režimů

VONS – Výbor na ochranu nespravedlivě stíhaných

Úvod

Období komunismu v Československu je u nás stále ještě velmi citlivým tématem. Jednak proto, že si je ještě mnoho lidí pamatuje a jednak proto, že na něj existují velmi rozporuplné názory.

Setkáváme se s lidmi, kteří razantně odmítají, že by komunismus přinesl cokoli dobrého, ale také s těmi, kteří na něj nedají dopustit. První skupina si stěžuje na perzekuci, špatné životní podmínky, nedodržování lidských práv a svobod, nízkou kvalitu života atd. Druhá vidí spíše klady a ohání se konkrétními příklady. Dostali přece byty, byla nulová nezaměstnanost, vše bylo levnější. Jsou to často ti, kteří říkají: „My jsme se měli dobře.“

Názorový boj mezi přívrženci a odpůrci komunismu je stále aktuální, především mezi staršími generacemi, ale často také mezi mladými, kteří v některých případech přebírají názory svých rodičů a prarodičů nebo si dělají vlastní názor podle výkladu učitelů a přečtené literatury. K vyrovnání se s komunistickou minulostí je však nezbytné, aby tito všichni dokázali odsoudit věznění kvůli politické ideologii.

První část práce je uvedena kapitolou zhodnocující události 50. let v širším kontextu a dále jsou v obecné rovině popsány politické procesy té doby.

Úkolem druhé části je ukázat mechanismus politických procesů na konkrétních případech dvou lidí: Dagmar Šimkové a Lubomíru Škaloudovi. Popis jejich příběhů vznikl na základě vězeňských spisů a memoárů, kde vzpomínají oni nebo jejich spoluvězni.

Dagmar Šimková se do vězení dostala jako dvacetiletá. Měla své myšlenky, ideály, snažila se pomoci, ačkoli jí muselo být jasné, v jakém nebezpečí se nachází.

Lubomír Školoud patřil od mládí mezi skauty. I na něj, stejně jako na další generace členů, působila autorita starších a on zase působil na mladší členy organizace, což ho přimělo postavit se tehdejšímu režimu. Za mříže se dostal v devatenácti letech.

Obě tyto osobnosti jsou odlišné, pocházejí z jiného prostředí a do vězení se dostaly za jiných okolností. Mají ale i mnoho společného – komunismus jim vzal nejen nárok na prožití života v občanské svobodě stejně jako milionům dalších, ale co hůř, vzal jim možnost prožít život ve svobodě osobní. Vzal jim například možnost vzdělávat se, najít si partnera, mít děti. Oba toužili po svobodě a oba se pokusili o útěk z vězení, Lubomír Školoud dokonce dvakrát.

Karel Bartošek, spisovatel a bývalý politický vězeň, ve své knize *Český vězeň*¹ odkazuje na slova chemika a spisovatele židovského původu, Prima Leviho a píše, že přeživší vězni totalitního režimu se dělí na dvě skupiny. Na ty, kteří jsou ochotni o svém utrpení otevřeně mluvit a přinést tak společnosti svědectví a na ty, kdo se snaží v sobě minulost uzavřít a zapomenout na ni, protože k ní cítí nepřekonatelnou nechuť. Jak Dagmar Šimková, tak Lubomír Škaloud patří do skupiny první. Jejich příběhy vyšly knižně. Dagmar Šimková napsala své paměti v 70. letech v exilu a byly vydány pod názvem *Byly jsme tam taky*.² Příběh Lubomíra Škalouda vyšel za přispění hudebníka a spisovatele Petra Štěpánka po roce 1989. Kniha nese název *Na všechno buď připraven*.³

Nemyslím si, že by příklad jedné ženy a jednoho muže stačil k objektivnímu zmapování podmínek ve věznicích, ale více vzorků by se formátově do práce nevešlo. Příběhy jsou tak alespoň doplněny vzpomínkami jiných vězňů a zmínkami o nich.

Dnešnímu mladému člověku, žijícímu v demokratickém prostředí, musí příběhy o bezpráví z nedávné doby znít až neuvěřitelně. Bohužel ne vždy byla Listina základních práv a svobod⁴ respektována tak, jak je tomu dnes. Po únoru 1948 byla práva, která jsou v listině zanesena, často ignorována.

V roce 1948 byla na konferenci v Helsinkách vydána Všeobecná deklarace lidských práv⁵. Podepsalo se pod ni 48 států z celého světa. Československo, společně s ostatními státy východního bloku, se zdrželo hlasování o přijetí deklarace. Nemohlo totiž zaručit její dodržování. Například článek 3: „každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost,“ článek 6: „nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu,“ článek 9: „nikdo nesmí být svévolně zatčen, držen ve vazbě nebo vyhoštěn do vyhnanství,“ článek 13: „každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země,“ článek 17: „nikdo nesmí být svévolně zbavován majetku,“ článek 18: „každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství,“ článek 19: „každý má právo na

¹ Karel BARTOŠEK, *Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*, Praha, Litomyšl 2001, 320 stran, s. 8.

² Dagmar ŠIMKOVÁ, *Byly jsme tam taky*, Praha 2010, 166 stran.

³ Petr ŠTĚPÁNEK – Lubomír ŠKOLOUD, *Na všechno buď připraven*, Praha 2011, 209 stran.

⁴ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., *listina základních práv a svobod*. Dostupné také na: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

⁵ http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf (15.4.2018)

svobodu přesvědčení a projevu,“ článek 20: „každému je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování.“⁶

Třetí, a zároveň nejkratší část práce, se týká odkazu doby 50. let do současnosti. Ukazuje, jak probíhalo vyrovnání se s komunistickým režimem, a také jak a jestli vůbec byli potrestáni viníci komunistických zločinů. Přílohou práce je obrazová dokumentace.

K psaní práce na toto téma se letos naskýtá vhodná příležitost. Připomínáme si totiž 70. výročí tzv. únorového převratu a příští rok nás čekají oslavy 30 let od uplynutí sametové revoluce. Upozorňování na minulost, se kterou jsme se nevyřádali a lpění na demokratických hodnotách, o kterých si lidé v dobách totality mohli nechat jen zdát, je v naší společnosti stále důležité a aktuální.

⁶ http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf (15.4.2018)

Rozbor pramenů a literatury

Jedním z dílčích cílů práce je, jak již bylo zmíněno, popsat a na konkrétních příkladech ukázat podmínky pro život v československých věznicích po osudovém roce 1948. K napsání práce jsem použila nejen literaturu vydanou po roce 1989, ale také dobové dokumenty Státní bezpečnosti, sbírky zákonů, vězeňské a vyšetřovací spisy a mnohé další.

Ve své práci kládu důraz i na osobní svědectví účastníků represí. Důvod je prostý. Dobové zprávy o stavu vězňů jsou často lživé a výrazně ideologicky zabarvené. Musí mít tedy nějakou protiváhu, kterou poskytnou právě tyto výpovědi. Většina z nich byla ale psána s mnohaletým odstupem, vzpomínky se zkreslily, a proto nemohou být považovány za objektivní zdroj informací.

Literaturu k tématu hojně vydával a stále vydává Ústav pro studium totalitních režimů a Akademie věd České republiky. Pravděpodobně nejaktivnějším autorem, který píše o tomto tématu, je historik Karel Kaplan, ale v poslední době se k němu přidává mladší generace historiků, jako je například Petr Blažek, Klára Pinerová, Tomáš Bouška a další.

Osobní spisy nežijících bývalých vězňů půjčuje k nahlédnutí badatelům 4. oddělení Národního archivu. Fond je ovšem nezpracovaný a archiv neposkytuje ani pracovní verzi inventáře.

Původně jsem chtěla do své práce zahrnout pro větší obraznost i informace o tom, jak byli vězňové za své zaměstnání finančně i jinak odměňováni a kolik peněz za svou práci dostávali vězňové. Obrátila jsem se proto na vedoucí 4. oddělení Národního archivu⁷ Alenu Šimánkovou, která mě odkázala na vedoucího Kabinetu dokumentace a historie Vězeňské služby ČR⁸ Aleše Kýra. Ten mi odpověděl, že fond státní správy z let 1948–1952 a 1969–1989 předala Vězeňská služba Národnímu archivu, a o dokumenty z let 1953–1968 pečuje Archiv bezpečnostních složek⁹. Toto rozdělení vychází z toho, že mezi lety 1953–1968 patřilo vězeňství pod správu Ministerstva vnitra. V NA jsem se dále dozvěděla, že tento fond nese název Správa Sboru nápravné výchovy a není opatřen žádnou archivní pomůckou. Existuje pouze interní pomůcka této správy, vytvořená v roce 1986, ale mapuje pouze malou část

⁷ <http://www.nacr.cz/o-nas/kde-nas-najdete/> (19.10.2017)

⁸ <http://vsqr.cz/informacni-servis/historie/> (19.10.2017)

⁹ <https://www.abscr.cz/> (19.10.2017)

fondu. Po telefonické domluvě ji předkládají k nahlédnutí. Já jsem v ní ale nenašla, co jsem potřebovala, takže původně zamýšlená kapitola o dozorcích v práci chybí.

Situace v Národním archivu ukazuje, o jak čerstvé téma jde. Přes množství dokumentů, které NA neustále přijímá, ještě nestihli jeho pracovníci velkou část fondů novodobé historie zmapovat.

Obávám se však, že některé z dokumentů, především usvědčujících, z archivů bezprostředně po revoluci zmizelo. Podle svědectví Karla Bartoška mu bylo po roce 1989 odepřeno nahlédnutí do lékařského spisu nejmenované ženy v tehdejšímu archivu ruzyňské věznice.¹⁰ Jistě není sám, kdo byl v souvislosti s vypůjčováním archiválií odbyt nebo je vůbec nenalezl. Kdo přijde na to, které dokumenty „se nedochovaly“, když k nim dodnes neexistuje inventář?

Mnoho vykonavatelů postů v komunistických předrevolučních organizacích je stále v produktivním věku a kvůli nedůslednému odstranění komunistických kádrů, obsazují někteří z nich dodnes vysoké a vlivné funkce, což může v některých případech ovlivňovat vydané písemnosti a chápání novodobé historie. Na to kromě jiných upozorňuje ve svých článcích historik a bývalý zaměstnanec ÚSTRU Radek Schovánek, který je v současnosti známý především kvůli svědectví v procesu s Andrejem Babišem.¹¹

Dále jsem čerpala z vyšetřovacích a soudních spisů Dagmar Šimkové a Lubomíra Školouda, které spravuje Archiv bezpečnostních složek.

Vzhledem k dlouhé čekací době na zapůjčení archiválií z ABS se mi nepodařilo získat originály některých pramenů, jako jsou zprávy ministerstev a dokumentace ke zřízení a vedení táborů nucené práce. Přesto jsem je ale chtěla použít, a proto cituji jejich kopie, které se nacházejí na stálé výstavě Uranové doly v jáchymovském muzeu Královská mincovna.

V případě Dagmar Šimkové jsem využila dokumentů ze Státního okresního archivu v Písku, kde žila před zatčením i po propuštění, a ze Státního oblastního archivu v Třeboni, který spravuje soudní spis Krajské prokuratury v Českých Budějovicích, kde byla souzena. Při hledání ilegálních letáků, které Dagmar Šimková roznášela, mi pomohla historička Pavlína

¹⁰ K. BARTOŠEK, Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých, s. 229.

¹¹ Rozhovor o situaci v ÚSTRU s Radkem Schovánkem: <http://forum24.cz/radek-schovanek-o-situaci-v-ustr-presne-praci-stb-a-absurdnich-soudech-s-babisem/> (30.4.2018)

Článek Radka Schovánka k falšování novodobé historie: <https://echo24.cz/a/i474g/kdyz-se-falsuje-historie> (30.4.2018)

Kourová, která napsala úvod k její knize *Byly jsme tam taky*. Rodný list Dagmar jsem se snažila získat v Archivu města Prahy, kde mě odkázali na Úřad městské části Prahy 1. Zároveň jsem se však dozvěděla, že mi archiválie kvůli ochraně osobních údajů nemohou být poskytnuty.¹² K mému překvapení jsem pak kopii rodného listu našla v diplomové práci Lukáše Blažka.¹³ Dokumenty, týkající se jejího studia a tzv. vězeňské univerzity, spravuje Archiv Univerzity Karlovy. S vyhledáváním těchto pramenů mi pomohl doktor Zdeněk Pousta.

Archiválie s informacemi o Lubomíru Školoudovi jsem se marně snažila najít ve třech archivech, v Ústředním skautském archivu v Praze, v krajské pobočce tohoto archivu v Hradci Králové, kdy oba jmenované fungují převážně na dobrovolnické bázi, a obrovská část archivního materiálu se zatím ještě nedočkala zpracování, a ve Státním okresním archivu Chrudim, pod který spadá obec Nasavrky, kde se Lubomír Školoud narodil.¹⁴ Přínosnější byl Státní okresní archiv Hradec Králové, který spravuje třídní výkazy obecné školy, kterou navštěvoval, a zmínky o organizaci Junáka, ve kterém se zde angažoval. Státní oblastní archiv

¹² Email od Jana Čiháka z AMP: „Dobrý den.

Matriky narozených se do archivů předávají až po uplynutí lhůty 100 od posledního zápisu v knize. V Praxi tak jsou u nás uloženy knihy narozených / sňatků a zemřelých zhruba od roku 1913. Mladší záznamy, do roku 1949, jsou (pro celou Velkou Prahu) soustředěny na odboru matrik Úřadu městské části Prahy I ve Vodičkově ulici na Praze 1. Od roku 1950 výš, jsou pak uloženy na odborech matrik úřadů jednotlivých městských částí. Pro dohledání údajů v matrikách, které ještě nejsou uloženy u nás, však platí jiná pravidla. Jelikož se jedná ještě o tzv. živé matriky, je nutné vědět konkrétní údaje (jména, farnost, část Prahy) a údaje jsou zpřístupňovány pouze přímým příbuzným, popř. osobám, které se prokáží plnou mocí přímého příbuzného.

S pozdravem

Jan Čihák

Badatelna Archivu hlavního města Prahy“

¹³ Lukáš BLAŽEK, Magisterská diplomová práce. *Proces s Dagmar Šimkovou a spol.*, Praha 2011, 92 stran, s. 82.

¹⁴ Email od Mgr. Petra Bočka ze SOkA Chrudim: „Vážená paní Uvázlová, na základě našeho telefonického rozhovoru byly prověřeny fondy Archiv města Nasavrky a Místní školní rada Nasavrky, ale bez úspěchu. Ve fondu Archiv obce se nenachází žádná evidence obyvatel a ve školních matrikách mezi dětmi nastupujícími do školy v letech 1936-1937 výše uvedená osoba nebyla zachycena. Je tedy možné, že se rodina brzy z Nasavrky odstěhovala. Obráťte se ještě na Státní oblastní archiv v Zámrsku, v němž se nacházejí matriky narození. I když matrika z roku 1930 zřejmě nebude veřejně přístupná na internetu z důvodu ochrany osobních údajů žijících osob, obsluha badatelny Vám jistě poskytne informace, jak postupovat ve Vašem případě.

S pozdravem Mgr. Petr Boček vedoucí SOkA Chrudim“

v Zámrsku vlastní pouze jeden dokument týkající se rehabilitace Lubomíra Školouda v 70. letech.

V Moravském zemském archivu v Brně se nachází vyšetřovací spis k druhému z útěků Lubomíra Školouda. Vztahuje se na něj však zákon na ochranu osobních údajů, a proto mi nemohl být v úplnosti předložen. Použila jsem tedy jeho cenzurovanou část.¹⁵

Většina materiálů je psána na stroji a není tedy potřeba větších paleografických znalostí.

Na detaily, které se v archivech zjistit nedaly, mi odpověděla sestra Lubomíra Školouda, Zdena Charvátová a jeho dcera, Petra Školoudová. Kontakt na ně jsem získala úplnou náhodou při hledání dalších pramenů.

V archivu České televize je k dispozici filmový dokument o věznění Lubomíra Školouda s názvem *Na všechno buď připraven*.¹⁶ Dokumentární film s výpovědí jeho spoluvězně Vlastimila Rychlíka¹⁷ a dokument o Dagmar Šimkové *Ta krásná holka z vily nad řekou*¹⁸ jsou volně ke zhlédnutí na webu České televize.

S vyhledáváním a získáváním dokumentů mi v průběhu celé práce ochotně pomáhala vedoucí práce, paní doktorka Milada Sekyrková. Ve většině archivů jsem se setkala se vstřícným jednáním a se snahou pomoci mi najít k tématu co možná nejvíce archiválií.

¹⁵ Email od PhDr. Mgr. Tomáše Černušáka z MZA v Brně: „*Vážená paní Uvázlová, Vámi požadovaný soudní spis se nachází v našem archivním fondu C 153 Okresní soud trestní Brno, sp. zn. 13 T 18/54, ve fondu C 136 Krajský soud Brno je pak uložen spis odvolací To 3/54, kart. 512A. Vzhledem k tomu, že uvedené spisy obsahují citlivé osobní údaje potencionálně žijících osob, nemůžeme Vám tyto informace z důvodu ochrany osobních údajů, bez souhlasu dotyčných osob, poskytnout (§ 37, zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě). V případě zájmu Vám však můžeme předložit kopie rozsudků s anonymizovanými údaji z výše uvedených spisů.*

S pozdravem PhDr. Mgr. Tomáš Černušák, Ph.D. vedoucí oddělení evidence, správy a zpracování fondů MZA v Brně“

¹⁶ Česká televize, 1993, režie: Petr Štěpánek, *Na všechno buď připraven*, délka: 00:41:16.

¹⁷ Jáchymovské uranové peklo – Abeceda komunistických zločinů. Režie Marcel Petrov. Past production s.r.o. 2009.

¹⁸ Neznámí hrdinové: *Ta krásná holka z vily nad řekou*, 2009, režie: Alena Hynková.

1. Zasazení do kontextu doby

1.1 Před únorem 1948

K pochopení funkce politických procesů a důvodů politické perzekuce obyvatelstva, je nejprve třeba znát širší kontext doby.

Zástupci Komunistické strany Československa začali hned po druhé světové válce obsazovat čela mocensky důležitých orgánů, jako bylo ministerstvo vnitra, zpravodajské a politické složky bezpečnosti. Celkem existovalo šest oficiálně uznaných politických stran, které byly organizovány v takzvané koaliční Národní frontě. Byla ustanovena v březnu 1945 v Moskvě a měla soustředit všechna politická uskupení, která bojovala za jednotu a mír ve světě.¹⁹

První, ale také poslední demokratické volby zažilo poválečné Československo v květnu roku 1946. Nejvíce hlasů získala na české straně Komunistická strana Československa²⁰ (v pramenech se pohybují údaje mezi 38-40 % hlasů), za nimi se umístila Československá národně socialistická strana²¹ (s přibližně 24 % hlasů). Komunisté v nich získali potřebné sebevědomí, které jim pomohlo k boji s politickou opozicí prostřednictvím prvních politických procesů.²²

¹⁹ <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/nf.php> (30.10.2017)

Karel KAPLAN – Pavel PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu. Edice: Poznávání komunistické minulosti, Brno 2001, 255 stran, s. 9, 11.

²⁰ **Komunistická strana Československa:** Byla založena v květnu roku 1921 odštěpením od sociálních demokratů a téhož roku vstoupila do tzv. Komunistické internacionály, která sdružovala komunistické strany po celém světě. Cílem bylo vyvolat revoluci a nastolit třídní boj. Za první republiky byli někteří členové KSČ pronásledováni kvůli nedemokratickým hodnotám, které vyznávali. V roce 1948 se strana chopila moci a její hrůzovláda trvala až do listopadu 1989. Pod názvem Komunistická strana Čech a Moravy funguje strana dodnes. Více například v článku: Jan KALOUS, Komunisté před soudem. In: Paměť a dějiny č. 4/2012, s. 6.

²¹ **Československá strana národně socialistická:** Byla založena v 70. letech 19. století a s drobnými změnami v názvu funguje dodnes. Po parlamentních volbách v roce 1946 byla ČSNS druhou nejmnocnější stranou v zemi. Již před únorem 1948 se její představitelé stali terčem pokusů KSČ o zařazení do prvních politických procesů. V historii strany se vyskytuje mnoho významných osobností, z poválečného období vzpomeňme doktoru Miladu Horákovou nebo doktora Vladimíra Krajínu. Dnes strana pod názvem Česká strana sociálně demokratická zastává politický střed.

<http://www.historiecssd.cz/#1> (30.10.2017)

²² http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_07.php (30.10.2017)

První pováleční političtí vězni se totiž na našem území ocitli již po vítězství v květnu 1945 na základě dekretu prezidenta republiky číslo 33 z 15. května 1945.²³ Tehdy šlo ovšem o snahu vyrovnat se se zločiny z válečných let 1939-1945. Byli souzeni zrádci a kolaboranti, ale také představitelé protektorátní vlády. Tyto právní normy měly platit po dobu jednoho roku, za značného přispění komunistů se však jejich platnost protáhla o další rok. V souvislosti s tzv. retribučním soudnictvím bylo souzeno 29 864 osob (z 53,2 % se jednalo o Němce) a 778 z nich si odneslo nejvyšší trest, trest smrti. Menší viníci byli potrestáni podle tzv. malého retribučního dekretu z října 1945. Po převratu v únoru 1948 působnost dekretů komunisté obnovili a ty pak platily až do prosince 1948. Tento počín odůvodnili tím, že váleční zločinci nebyli kvůli národním socialistům, jejichž představitelé měli do té doby převahu v soudnictví, dostatečně a důsledně potrestáni. Obnoveno nebo otevřeno bylo celkem 1244 soudních řízení, z nichž v některých případech docházelo ke zneužití moci komunisty, kteří se snažili systematicky ničit politickou opozici.²⁴

První výraznou obětí se stal generální tajemník ČSNS Vladimír Krajina,²⁵ který za války působil v protinacistickém odboji. Byl komunisty nařknut z kolaborace s Němci. Údajně měl předávat informace o odboji tajné policii, což dokládal dokument v jeho osobním spisu. Krajiny se zastal jak prezident Edvard Beneš, tak ministr spravedlnosti Prokop Drtina. Později se ukázalo, že jde o falzum a celá věc vyzněla do ztracena.²⁶

²³ Ústavní zákon č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. In: Sbirka zákonů Republiky československé.

Dostupný také na: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=33&r=1945> (30.10.2017)

²⁴ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 9–11.

Tomáš BOUŠKA – Michal LOUČ – Klára PINEROVÁ, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, Praha 2009, 354 stran, s. 13.

²⁵ **Vladimír Krajina:** Narodil se 30. 1. 1905 ve Slavicích na Třebíčsku. V mládí studoval na univerzitách v Evropě i v Americe, za 2. světové války se účastnil demokratického odboje. Mimo jiné spolupracoval s parašutisty. Od roku 1943 byl vězněn v Terezíně. Po konci války byl jmenován profesorem a stal se generálním tajemníkem ČSNS. Po převratu v roce 1948 musel V. Krajina uprchnout do exilu. Zemřel 1. 6. 1993 ve Vancouveru.

<http://csns.cz/osobnost-csns-vladimir-krajina-85> (30.10.2017)

²⁶ Jan KALOUS, KSČ jako iniciátor a vykonavatel politických čistek a procesů. In: Jan KALOUS – Jiří KOCIAN, Český a slovenský komunismus (1921-2011), Ústav pro soudobé dějiny, AV ČR, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2012, 459 stran, s. 88, 89.

K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 11, 12.

Po Krajinovi následoval druhý neúspěšný pokus o politický proces. Tentokrát s exilovým ministrem národní obrany generálem Sergejem Ingre²⁷, který prý v červenci 1940 nařídil mobilizaci československé armády ve Francii bez souhlasu exilové vlády. Ingra opět podpořil prezident Beneš i další členové exilové vlády a Ingr byl zproštěn viny, a navíc byl jmenován československým velvyslancem v Nizozemí.²⁸

Dalším protiopozičním krokem komunistů byl neúspěšný atentát na tři nekomunistické představitele tehdejší vlády, totiž na primátora hlavního města Prahy a předsedu ČSNS Petra Zenkla, ministra spravedlnosti Prokopa Drtinu a ministra financí a ministra národní obrany Jana Masaryka. V srpnu 1947 byly v tzv. Krčmaňské aféře těmto třem zaslány balíčky s výbušninami, které byly naštěstí včas zneškodněny. Komunisté prohlašovali, že si atentát objednali národní socialisté, což se podařilo vyvrátit. Vladimír Krajina a další představitelé národně socialistické strany ovšem získali informace o sestrojení výbušnin členy KSC v Krčmani na Olomoucku. Případ do převratu v únoru 1948 nebyl uzavřen a poté byl smeten ze stolu. Opoziční strany po atentátu doufaly, že přispěje odhalit pravou tvář komunistů a pomůže tak vyhrát volby jiným stranám. Bohužel se opak stal pravdou.²⁹

V mezistranickém boji se KSC nesoustředila pouze na rozbití Československé strany národně socialistické. Dalším krokem proti opozici bylo obvinění Demokratické strany na Slovensku ve vykonstruovaném spiknutí, které prý usilovalo o rozbití jednotného Československa. Komunisté se této strany právem obávali, po květnových volbách 1946 se stala nejsilnější stranou na Slovensku s 62 % hlasů. Obvinění byli konkrétně generální tajemníci Jozef Kempný a Miloš Bugár, dále místopředseda vlády Ján Ursíny. Tato snaha o rozvrat strany nebo její postavení mimo zákon byla neúspěšná. Demokraty si přály zachovat také ostatní

²⁷ **Sergej Jan Ingr:** Narozen 2. 9. 1874 ve Vlkoši. Za války byl armádním generálem a exilovým ministrem obrany. Po komunistickém procesu se stal velvyslancem ČSR v Nizozemí. Později ale musel emigrovat do Anglie. Zemřel 17. 6. 1956 v Paříži.

http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_ingrjs.php (30. 10. 2017)

²⁸ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 12.

²⁹ Petr ČORNEJ, České dějiny. Výpravná historie českých zemí. Únorový převrat 1948, Brno 2012, 210 stran, s. 152, 153.

nekomunistické strany a prezident Beneš.³⁰ Tím ale předúnorové úsilí komunistů o odbourání konkurence zdaleka nekončilo. Známa je např. tzv. Mostecká špionážní aféra.³¹

V roce 1947 již komunisté vystupovali i proti nižším opozičním funkcionářům. Zaměstnanci státní bezpečnosti byli posíláni na jednání a schůze ostatních stran a zde měli na úkol kontrolovat pronášené výroky a případně proti nim svědčit. V souvislosti s těmito událostmi se v tisku otevřeně psalo o vyšetřovacích metodách, při nichž bylo hojně využíváno fyzické násilí a KSČ hrozilo, že ztratí svou popularitu. Naštěstí pro ně přišel „Vítězný únor“.³²

1.2 Po únoru 1948

Po únorovém převratu³³ již Komunistické straně československé nestálo nic v cestě k realizaci jejích plánů. Hlavním zastrášovacím nástrojem se stal policejní aparát. Členové KSČ obsadili celou vládu, byli ale stále pod dohledem Moskvy prostřednictvím Informbyra. Na konci roku 1948 čítala KSČ téměř 2,5 milionu členů, z nichž někteří vstoupili dobrovolně, někteří pod nátlakem.³⁴

Za oficiální státní ideologii byl prohlášen marxismus-leninismus. Ostatní ideologie i domnělé ideologie byly tvrdě potírány. KSČ vyhlásila boj náboženství, svobodě a demokracii, distancovala se od odkazu T. G. Masaryka a Edvarda Beneše a zakročila také proti oslabené politické opozici prostřednictvím akčních výborů Národní fronty. Zakázáno bylo 9/10 zájmových organizací z původních 40 000. Jako příklad uvedu organizace pro děti a mládež Junák – český skaut a Sokol. Naopak zakládány a prosazovány byly spolky podléhající straně, z nichž nejznámější je KSM – Komunistický svaz mládeže nebo PO ČSM – Pionýrská organizace Českého svazu mládeže. K podpoře KSČ existovala masová propaganda, ve které

³⁰ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 14–17.

³¹ **Mostecká špionážní aféra**, jinak také Akce Sever, byla jednou z prvních provokačních akcí StB. Šlo o sestavení ilegální skupiny, která by chtěla připravit protikomunistický puč. Akce byla naštěstí včas odhalena ministerstvem spravedlnosti, ale aktérům se trest stejně nevyhnul. Byli potrestáni po únorovém převratu.
http://www.totalita.cz/vysvetlivky/a_most.php (17. 4. 2018)

³² K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 16, 17.

³³ Více o únorovém převratu například v knize: František ČAPKA – Jitka LUNEROVÁ, 1948: Vítězný únor. Brno 2012, 152 stran.

³⁴ http://www.totalita.cz/vysvetlivky/s_ksc_clen_01.php (17.4.2018)

Sovětský svaz vystupoval jako vzor ve všech sférách, a se kterou se lidé setkávali v soukromém i veřejném životě.³⁵

K fungování všech totalitních režimů je nutné neustálé vyvolávání strachu v lidech. Zde k tomu docházelo prostřednictvím politické policie pod názvem Státní bezpečnost. Neustálý psychologický tlak působil na celou společnost. V knize *Komunistický režim a politické procesy v Československu* se píše: „Komunistickému režimu dodávala perzekuce vlastních občanů dynamiku a nezbytnou životodárnou sílu. V jeho zakladatelském období můžeme funkci nezákonných procesů a perzekuce přirovnat ke krevnímu oběhu. Jen s jejich pomocí bylo možné položit základy, v tak krátké době vybudovat celou konstrukci komunistického režimu a udržovat ho při životě.“³⁶

Aby systém mohl fungovat, bylo nutné aplikovat perzekuci občanů ve dvou rovinách. V rovině obecné byla oklešťována základní práva občanů, která jsou v demokratické společnosti samozřejmostí. Jde zejména o právo spolčovací, shromažďovací, právo na osobní vlastnictví, omezena byla svoboda tisku, slova, pohybu, náboženství, probíhala manipulace voleb, národnostní menšiny byly znevýhodňovány.³⁷

V důsledku zásahů došlo k zániku střední vrstvy, což mimo jiné neblaze zapůsobilo na společenské a kulturní dění.³⁸

Ve druhé rovině se režim soustředil na potírání konkrétních odpůrců, reálných i domnělých. Všichni, kdo se proti režimu provinili a bylo jim to prokázáno, byli pronásledováni, vězněni a jejich rodiny byly postiženy represemi. Někteří vystoupili proti ideologii veřejně, někteří doplatili na touhu po svobodě při přechodu státní hranice, jiní se za mříže dostali kvůli mladické nerozvážnosti nad pivem v hospodě, někdy rozhodoval pouze rodinný původ. Pravdou ale zůstává, že mnoho lidí bylo postiženo bez jakékoli viny. Mohli se prostě jen nacházet v nesprávnou dobu na nesprávném místě nebo mít smůlu na jiné okolnosti. V lepším případě končil zásah Státní bezpečnosti zákazem studia, zákazem výkonu zaměstnání, vystěhováním rodiny, zabavením majetku, společenskou izolací, domovními prohlídkami.

³⁵ K. KAPLAN – P. PALEČEK, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 19, 20, 25.

³⁶ Tamtéž, s. 18.

³⁷ K. KAPLAN, *Politická perzekuce za komunistického režimu v Československu*. In: *Sešity ústavu pro soudobé dějiny AV ČR*, Svazek 12, s. 6.

³⁸ Jan RYCHLÍK – Vladimír PENČEV, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, Praha 2013, 688 stran, s. 525.

V horším případě vězením, někdy i smrtí. Míra represí závisela na aktuální potřebě posilovat komunistický režim. Nejkrutější bylo nesporně tzv. „zakladatelské“ období, které trvalo od počátku vlády KSČ, tedy od února 1948 přibližně do roku 1954. Šlo o období nejnapnutějších vztahů na mezinárodní úrovni, mezi Východem a Západem, ale také na domácí půdě, kde se režim nejprve musel prosadit. Takto krutě už režim nikdy nezasáhl, ačkoli krušnější období nastalo ještě za tzv. normalizace po okupaci sovětskými vojsky v srpnu roku 1968.³⁹

Na druhé straně se ve společnosti nacházelo mnoho lidí, kteří v komunismus (nebo nejdříve socialismus) silně věřili. Doufali například, že bude spravedlivější než údajný předválečný kapitalismus, a sami se podíleli na jeho výstavbě. Hned na počátku 50. let se ale ukázalo, že „revoluce začala požírat své vlastní děti“ v procesech s vysokými funkcionáři KSČ. I na základě plošných zásahů do soukromí a soukromého majetku, se od něj někteří příznivci začali vnitřně odvracet. Nedůvěru prohloubila neočekávaná měnová reforma z června 1953, která z mnoha lidí přes noc udělala žebráky bez celoživotních úspor.⁴⁰

Masová nezákonnost vyústovala v odpor ke státní správě a v běžném životě se s ní lidé často vyrovnávali korupcí. Stížnosti na bezpráví ze strany občanů byly povětšinou smeteny ze stolu.⁴¹

Politické, správní i jiné funkce byly nově obsazovány nekvalifikovanými pracovníky. Často docházelo k nahrazování vysokoškolsky vzdělaného pracovníka s léty praxe za člověka „z lidu“, někdy dokonce z dělnické třídy. Docházelo tak k úpadku celé společnosti. Zásahy do chodu institucí se hojně dotýkaly i vysokých škol, kde došlo k redukci počtů jak v řadách zaměstnanců, tak v řadách studentů. O místo na škole přišlo okolo 10 000 studentů.⁴²

Dosud jsem hovořila o vykonavatelích státní moci dosti obecně. Kdo tedy o osudech lidí rozhodoval? Hlavní slovo ve státě měli nejvyšší funkcionáři KSČ a jim podřízená vláda, která tvořila zákony, vyhlášky a směrnice a poslanecká sněmovna, která svým souhlasem počínání vlády legalizovala. Na nižším stupni se nacházely represivní orgány, jako bylo ministerstvo vnitra, ministerstvo národní bezpečnosti, ministerstvo spravedlnosti se svými orgány Bezpečnosti, prokuraturou a sítí soudů. S politickými procesy souvisí především součást

³⁹ Tamtéž, s. 533.

⁴⁰ <https://www.cdk.cz/menova-reforma-1953-nektere-sirsi-souvislosti> (13.4.2018)

⁴¹ K. KAPLAN, Politická perzekuce za komunistického režimu v Československu. In: Sešity ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Svazek 12, s. 9.

⁴² Tamtéž, s. 16.

Bezpečnosti zvaná Státní bezpečnost a Státní prokuratura. Důležité byly ale i menší instituce. Sbory funkcionářů na krajské a okresní úrovni střežily bezpečnost státu na menších územních celcích, podávaly zprávy a vypracovávaly posudky. Kromě toho byly zřizovány různé komise, které řešily dílčí úkony. Jako příklad poslouží Akční výbory Národní fronty, jež prováděly poučovací stranické čistky, Komise stranické kontroly ÚV KSČ odhalující nepřátele režimu, církevní komise ÚV KSČ a trestní komise okresních národních výborů.⁴³

Přesný počet osob, které se na perzekuci podílely, není dodnes možné určit. Jisté je pouze to, že instituce, o které se režim opíral, zaměstnávaly okolo 13 000 funkcionářů a sbory patřící pod KSČ čítaly okolo 200 000 osob, i když ne všichni se ale do represí zapojili. Nezanedbatelný podíl na úspěších represivních orgánů měli i „agenti z lidu“, kteří svým podpisem stvrdili spolupráci se Státní bezpečností a více či méně je informovali o událostech ze svého okolí. Do těchto služeb vstoupilo na 200 000 lidí.⁴⁴

Poučovací občan Československé republiky, který nesouhlasil s nově vzniklým státním zřízením, měl celkem tři možnosti, jak se s novou situací vyrovnat. První možností, ke které se přiklonila většina, bylo takzvaně „jít s proudem“ a v politickém životě se více či méně angažovat podle vlastního uvážení. Druhou možností, kterou zvolilo jen do konce roku 1951 přibližně 20 tisíc lidí, byla emigrace nebo lépe řečeno odchod do exilu. Doufali v rychlý pád komunistického režimu a brzký návrat do vlasti. Mezi první exulanty se řadí například demokratický novinář Ferdinand Peroutka, někdejší ministryně zahraničních věcí USA Madeleine Albrightová, generální tajemník ČSNS Blažej Vilím a mnoho dalších. Řada z nich pracovala v zahraničí na očištění jména Čechů a Slováků a informovala tamější média o situaci v Československu. Do roku 1962 existují důkazy o dvaceti případech, kdy byli exulanti československými agenty uneseni zpět do vlasti a zde dále souzeni.⁴⁵

Při ilegálním přechodu hranic bylo Státní bezpečností mezi lety 1948-1989 usmrceno více než 300 osob. Nejmladší oběti bylo pouhých 14 let, nejstarší 90 let. Šest osob podlehl zraněním

⁴³ http://www.totalita.cz/vysvetlivky/akcni_01.php (17.4.2018)

⁴⁴ K. KAPLAN, Politická perzekuce za komunistického režimu v Československu. In: Sešity ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Svazek 12, s. 33.

⁴⁵ Miroslav LEHKÝ, Klasifikace zločinů spáchaných v letech 1948-1989 a jejich stíhání po roce 1990. In: Kolektiv autorů, Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů, Praha 2010, 461 stran, s. 276.

Petr BLAŽEK – Tomáš BURSÍK – Kolektiv autorů, Aby se to už neopakovalo. Katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů K-231, Praha 2008, 82 stran, s. 8, 9.

následkem umístěných min v pohraničním pásmu a téměř stovka lidí zahynula po zásahu vysokým napětím, instalovaným do zářezů z ostatných drátů mezi lety 1952-1965. Nejednalo se pouze o československé státní příslušníky, ale také o cizince, čímž bylo hrubě porušováno mezinárodní právo.⁴⁶

Třetí možnost volili ti, kteří se nechtěli ani podřít, ani odejít ze země. Prováděli různé protirežimní akce a jsou zařazováni do tzv. třetího odboje. Za tento třetí, někdy také protikomunistický odboj, se dají považovat jakékoli aktivity, které nějak podvrhovaly nebo jinak znevažovaly komunistický režim zejména od nástupu komunistů k moci do konce 50. let, od sabotáží, stávek, přes samizdat, k ilegálnímu poslechu a šíření informací zahraničních rozhlasových stanic.⁴⁷

Mezi lety 1948-1989 bylo na základě vyšetřování StB zatčeno a později odsouzeno více než 257 tisíc osob, a pokud připočteme odsouzené vojenskými soudy, dostaneme se přes počet 267 tisíc. Z politických důvodů bylo v tomto období popraveno celkem 247 mužů a jedna žena.⁴⁸

Mezi lety 1951 a 1955 docházelo k násilné kolektivizaci zemědělství a tím k likvidaci selského stavu. Do Akce K (kulaci) bylo zahrnuto okolo 2 000 rodin, které byly násilně vysídleny, pozavírány, byl jim odebrán majetek. V materiálech ÚV KSČ se nacházejí v této souvislosti zmínky až o 3 000 rodinách. Celou akci organizovalo ministerstvo národní bezpečnosti, ministerstvo vnitra a na nižší úrovni obecní a okresní orgány.⁴⁹

⁴⁶ M. LEHKÝ, Klasifikace zločinů spáchaných v letech 1948-1989 a jejich stíhání po roce 1990. In: Kolektiv autorů, Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů, s. 277, 279.

⁴⁷ Petr BLAŽEK – Lucie WITTLICHOVÁ – kolektiv autorů, Vzkazy domů. Příběhy Čechů, kteří odešli do zahraničí (emigrace a exil 1848-1989), Praha 2012, 400 stran, s. 204, 210.

Tomáš BURSÍK, Diskuze nad třetím odbojem. In: Kolektiv autorů, Sborník k mezinárodní konferenci. Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2010, 368 stran, s. 17.

⁴⁸ M. LEHKÝ, Klasifikace zločinů spáchaných v letech 1948-1989 a jejich stíhání po roce 1990. In: Kolektiv autorů, Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů, s. 275.

⁴⁹ Tamtéž, s. 276.

2. O politických věznicích

Pro řadového občana tehdejšího Československa nebylo těžké dostat se do vězení. Záminek k zatčení bylo nepočítaně a obyčejný člověk proti nim byl bezmocný zvláště v případech, kdy byly důkazy uměle vytvořeny a proces vykonstruován. Následující kapitola by měla osvětlit nejdůležitější informace o politických věznicích, věznilích, vězeňském systému, průběhu politických procesů, věznění samotném a další související otázky.

Období nejčtetnějších a zároveň nejhrůznějších politických procesů, o čemž svědčí nejen dobová fakta, ale také vyprávění jejich účastníků, skončilo až po smrti Josifa Vissarionoviče Stalina v roce 1953, kdy se poměry mírně uvolnily a uvolňovat přestaly až s příchodem normalizace na počátku sedmdesátých let. Procesy s odpůrci komunistického režimu ale provázely celé mocenské období KSČ.

2.1. Kdo zavíral

Hlavní slovo v ČSR, nejen pokud jde o politické procesy, měla skupina v čele ÚV KSČ. Mezi lety 1948-1955 do ní patřil Klement Gottwald, Rudolf Slánský, Antonín Zápotocký, Viliam Široký, Karol Bacílek, Pavol David, Jaromír Dolanský, Antonín Novotný, Václav Kopecký, Rudolf Barák, Ludmila Jankovcová, Otakar Šimůnek, Bruno Köhler, Jiří Hendrych, Gustav Bareš, Marie Švermová, Josef Frank, Zdeněk Fierlinger a Alexej Čepička.⁵⁰ Všechny rozsudky smrti musely být podepisovány prezidentem republiky. Ten dostával v souvislosti s vyšetřováním politických procesů každotýdenní zprávy, v procesu Slánský a spol. dokonce každodenní zprávy.

V politických procesech se na celostátní, krajské i okresní úrovni angažovaly bezpečnostní komise. Projednávaly ty procesy, které spadaly do jejich působnosti. Mimo ně byly zřizovány pomocné „příležitostné komise“, jejichž práce spočívala v dílčím úkolu spojeném s konkrétním procesem. Mezi lety 1948-1951 se v procesech angažovala také Komise stranické kontroly, která prováděla výslechy funkcionářů a dělala kontroly v podnicích,

⁵⁰ Složení vedoucích orgánů KSČ: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/funkcionari-ksc/nejvyssi-organy.pdf> (17.4.2018)

evidenční odbor, který vlastnil záznamy o bývalých nekomunistických funkcionářích, kádrové oddělení a Státní bezpečnost.⁵¹

Především v prvních púnorových letech Státní bezpečnost nejvíce zaměstnávaly právě politické procesy. Hned od počátku měla silný vliv, jelikož měla v držení i tzv. závadové poznatky o funkcionářích a opíral se o ni celý režim. StB měla své informátory doslova všude, ministerstvy počínaje, JZD konče. Byla sice podřízena ÚV KSČ, ale dnes se může zdát, že si žila tak zvané vlastním životem. Důkazem může být to, že sám Klement Gottwald v roce 1952 objevil v domě, který obýval, odposlouchávací zařízení. V padesátých letech činil počet zaměstnanců StB přibližně 9500 osob.⁵² Důležitou součástí StB byli tzv. sovětští poradci, kteří se mezi ostatními příslušníky těšili velké autoritě, zároveň ale uvnitř StB rozdmýchávali nevraživost.⁵³

StB konstruovala politické procesy podle seznamů podezřelých, později známých jako karty U, a podle seznamů „kulaků“. Bohatým zdrojem podezřelých byly také výpovědi vyslýchaných a vězněných, které byly povětšinou smyšlené a vynucené. Hojně se také využívalo sledování, odposlouchávání, čtení korespondence.

Docházelo i k zatýkání a věznění kvůli majetku. Běžně se při zatýkání stávalo, že některý z příslušníků zatýkáci čety odcizil něco v bytě obviněného. Jako příklad můžeme uvést případ podplukovníka Dítěte, jenž byl zatčen kvůli osobnímu automobilu, který vlastnil a který byl slíben jistému soudruhovi. Podplukovník Dítě zemřel po čtrnácti dnech ve věznici, kvůli neposkytnutí životně potřebných léků. Podobně dopadl plukovník generálního štábu Karel Lukas, který také vlastnil osobní vůz, který si dovezl z Ameriky. Taktéž vybavení jeho bytu bylo přepychové a mnoho nedostatkového zboží pocházelo také z USA. Plukovník byl zajat a surově mučen, po čtrnácti dnech svým zraněním podlehl. Mezitím byl jeho byt podle

⁵¹ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 168-170.

⁵² Medailony některých vysoce postavených příslušníků StB: Milan BÁRTA – Jan KALOUS – Daniel POVOLNÝ – Jerguš SIVOŠ – Pavel ŽÁČEK, Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti v letech 1953 – 1989, Academia, Ústav pro studium totalitních režimů 2017, 584 stran.

⁵³ Petr BLAŽEK – Milan BÁRTA – Jan KALOUS – Libor SVOBODA – Pavel ŽÁČEK, Tváře vyšetřovatelů Státní bezpečnosti. In: Paměť a dějiny č. 14/2012, s. 67.

K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 172-175.

svědectví sousedů několikrát v noci rabován. Vše probíhalo bez písemného souhlasu příslušných orgánů. Po Lukasově smrti byl byt přidělen dozorkyni z pankrácké věznice.⁵⁴

Když nebylo „protistátním živelům“ co vytknout, nezbylo Státní bezpečnosti nic jiného než protistátní akce sama vyprovokovávat. K provokacím byli vybíráni agenti, z nichž mnoho bylo donuceno ke spolupráci na základě kompromitujících materiálů sexuální i jiné povahy, které na ně StB získala či vyrobila. K praktikám agentů patřilo například odesílání dopisů z emigrace, které adresáti neohlásili, podstrkování dokumentů, které pak nacházeli při domovních prohlídkách, zapojování osob v kontrarevolučních skupinách. Cílem StB tedy nebylo pouze vypátrat a zastavit již fungující protistátní skupiny, ale také odhalit případné reakcionáře vyprovokované agentem.⁵⁵ Jednou z mnoha takových je například Akce Jizerka,⁵⁶ kterou StB rozjela krátce po převratu. Nejznámější provokační akcí je pravděpodobně Akce Kameny.⁵⁷

O vynášení trestů smrti rozhodovala v letech 1950-1952 tzv. komise K, ve které zasedal ministr spravedlnosti, ministr národní bezpečnosti a jejich náměstci. Od roku 1952 rozhodovalo v těchto záležitostech vedení KSČ. Výkonu nejvyššího trestu se zúčastňoval velitel věznice, prokurátor, soudce a lékař. V ojedinělých případech se stávalo, že příslušníci StB prováděli tresty smrti bez soudu, jako v případě národního socialisty Petra Konečného nebo Františka Novotného. Ostatky odsouzených nemohly být odevzdávány rodinám, ale

⁵⁴ Eduard STEHLÍK, Případy neoficiální (soukromé) perzekuce v Československu. In: Kolektiv autorů, Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů, s. 287-291.

⁵⁵ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 177-182.

⁵⁶ **Akce Jizerka:** Někdy také Akce Skaut. Skupina mladých skautů byla vylákána údajným agentem CIC Jiřím Hilgerem na skryté místo v horách u Železného Brodu. Tak byli jednoho rána obklíčeni StB. Dva ze skupiny byli zastřeleni, ostatní zraněni a následně uvězněni.

<http://azylcaching.nepise.cz/62978-smrt-jizerskych-roveru.html> (3.5.2018)

⁵⁷ **Akce Kameny:** V této akci stála StB v roli převaděčů přes státní hranici na Západ. V některých pohraničních úsecích se dokonce českoslovenští agenti pasovali do rolí americké CIC. V tomto převleku vytahovali z lidí informace nejen o jejich protistátní činnosti, ale také o jejich příbuzných a známých žijících v Československu. Utečenci byli po opuštění „americké základny“ zatčeni a na základě výpovědí pro údajnou CIC souzeni a zavírání.

http://www.totalita.cz/stb/stb_a_kameny.php (3.5.2018)

Karel KAPLAN, Protistátní bezpečnost, Brno 2015, 495 stran, s. 405.

bývaly v urnách uchovávány ve věznicích do konce 50. let nebo pochovávány na neznámých místech. Výjimkou je d'áblický hřbitov, kde mají oběti komunismu dnes svůj pomník.⁵⁸

Státní bezpečnost vydala řadu směrnic a nařízení, v nichž se snažila vytvořit silný aparát k boji proti ideovému nepříteli. Ve směrnicích z roku 1951 dělí nepřátele do několika skupin. Jde především o domnělé i oprávněně podezříváné trockisty, nepřátele ve straně, buržoazní nacionalisty, sionisty, příslušníky měšťanských politických stran, sociální demokraty, teroristy, vydavatele protistátních tiskovin, příslušníky katolické církevní hierarchie a o nepřátele ve straně, státním aparátu, mezi mládeží. V těchto skupinách plánovala dál budovat silnou síť agentů, zavést hojněji osobní spisy a kartotéky.⁵⁹

Zajímavým faktem v honu na „třídního nepřítele“ je i to, že v pouňorové vězeňské správě (ale nejen tam) našlo uplatnění mnoho nekvalifikovaných osob, které ústavu, zákony a práva neznali, a tudíž se jimi neřídili. To později přiznali i někteří vyšetřovatelé, kterým nezbývalo než se řídit instinktem. Nebyla dodržována presumpce nevin, vězni byli využíváni jako levná pracovní síla především v těžkém průmyslu bez nároku na mzdu a v neuspokojivých pracovních podmínkách v důsledku snahy plnit hospodářský plán. Ve vězeňském systému se političtí vězni nacházeli až na posledním místě, daleko za násilníky a vrahy, protože byli považováni za hrozbu celé společnosti.⁶⁰

Velitelé sboru vězeňské stráže byli motivováni ke krutému zacházení s vězni. Například náměstek ministra spravedlnosti Karel Klos vyhrožoval tím, že podle toho budou velitelé v budoucnu posuzováni. Do přímého kontaktu s vězni po dobu výkonu trestu přicházeli dozorcí, neboli bachaři. Ti byli vůči vězňům často velmi krutí. Například bachař v táboře při štolě Rovnost František Paleček prý zastřelil bezdůvodně mnoho vězňů. Docházelo ale i k projevům solidarity, kterým se vedoucí orgány snažily všemožně zabránit, což vyústilo

⁵⁸ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 205-207

<http://www.pametnimista.usd.cas.cz/praha-5-pamatnik-obetem-komunismu/> (13.4.2018)

⁵⁹ Velitelství státní bezpečnosti. Směrnice pro práci druhého oddělení krajského velitelství státní bezpečnosti ze dne 18. června 1951. In: Kolektiv autorů, Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu. Sborník přednášek a dokumentů, Praha 1991, s. 35-39.

J. KALOUS, KSČ jako iniciátor a vykonavatel politických čistek a procesů. In: J. KALOUS – J. KOCIAN, Český a slovenský komunismus (1921-2011), s. 89.

⁶⁰ Klára PINEROVÁ, Magisterská diplomová práce – Vývoj vězeňských subkultur v Československu v letech 1948-1960, Praha 2006, 263 stran, s. 15.

P. BLAŽEK – M. BÁRTA – J. KALOUS – L. SVOBODA – P. ŽÁČEK, Tváře vyšetřovatelů Státní bezpečnosti. In: Paměť a dějiny č. 14/2012, s. 68.

v tzv. Borský případ, kdy bylo za údajnou pomoc vězňům odsouzeno celkem jedenáct dozorců, z toho tři k trestu smrti. Šlo zčásti, nebo zcela o vykonstruovaný proces s cílem odstrašit ostatní dozorce od spolupráce s vězni.⁶¹

Kromě dozorců fungovala ve vězení i tzv. samospráva jmenována dozorcí. Jednalo se o někoho z vězňů, kdo byl ochoten spolupracovat. Podílel se na trestání ostatních vězňů a často plnil i funkci donašeče. Tato funkce nebyla ve věznicích žádnou novinkou. Známa je již z nacistických koncentračních táborů.⁶²

Podle § 6 zákona č. 286/1948, o národní bezpečnosti, byl příslušník Sboru národní bezpečnosti povinen složit služební přísahu, ve které mimo jiné slibovat, že „*bude vždy čestným, statečným, ukázněným a bdělým příslušníkem Sboru národní bezpečnosti, bude přísně zachovávat a střežit služební tajemství a bezpodmínečně plnit uložené mu povinnosti a rozkazy svých velitelů a nadřízených.*“ Dále bylo potřeba přísahat, že bude „*mužně a neochvějně*“ bránit bezpečnost všech občanů. Tato formulace je však zavádějící, protože kdyby se ochrana vztahovala i na občany s opačným politickým názorem, nedošlo by k takovým represím. V podstatě tedy nebyla vyslyšena poslední část přísahy, v níž příslušník říká: „*Jestliže poruším slavnostní přísahu, necht' mne postihne tvrdý trest zákona, obecná nenávisť a opovržení pracujícího lidu.*“ Přísaha byla v 60. letech pozměněna a byla z ní vyňata pasáž o obraně bezpečnosti všech občanů.⁶³

2.2. Kdo byl zavírán

Označení „politický vězeň“ by se dalo považovat za nepřesné, jelikož vězni byli souzeni Státním soudem a přesnější označení by tedy bylo „státní vězeň“.⁶⁴

⁶¹ T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, s. 16, 22-24.

⁶² Tamtéž, s. 17.

⁶³ Služební přísaha příslušníka Sboru státní bezpečnosti podle nařízení ministerstva vnitra č. 171/1949 Sb. Vydaného k provedení zákona č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti. In: Kolektiv autorů, Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu, s. 8.

Služební přísaha podle vyhlášky ministerstva vnitra č. 35/1961 Sb., o služební přísaze příslušníků bezpečnostních sborů ministerstva vnitra. In: Kolektiv autorů, Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu, s. 9.

⁶⁴ T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, s. 35.

V první vlně se obětmi stávali bývalí partyzáni, vojáci a političtí vězni z 2. světové války, představitelé exilové vlády a jejich spolupracovníci, dále pak příslušníci „buržoazní vrstvy“, osoby patřící k politické opozici, osoby vystupující proti režimu, oběti paranoie z řad KSČ, kdy tisíce z nich byly zahrnuty do stranických čistek (již v únoru 1948 StB vyšetřovala okolo 400 stranických funkcionářů), a spousta dalších. Ačkoli hlavním represivním orgánem byla Bezpečnost, nejvíce lidí bylo postiženo směrnicemi mocenských orgánů. Mezi lety 1948-1989 bylo u Státního,⁶⁵ krajských a okresních soudů souzeno v souvislosti s trestnými činy politické povahy okolo 250 000 osob. Mnoho z nich bylo souzeno v nepřítomnosti a k tomu v neveřejném procesu. Problémem soudních řízení bylo hlavně to, že rozsudky byly vyhotovovány za přispění sovětských poradců ještě před zasedáním soudu a soudci tak plnili pouze funkci formální.⁶⁶

Centrální plánování se netýkalo pouze zemědělství, ale i počtů vězňů, kteří byli využíváni k těžké práci. Například dokument s popisem utajované akce T-43⁶⁷ ukazuje tehdejší běžnou praxi. Tzv. „bývalí lidé“, neboli osoby, které byly považovány za pravděpodobného nebo předpokládaného třídního nepřítele, byly nejen sledovány, ale také umisťovány do táborů nucených prací, konkrétně v počtu 3 000 měsíčně. Při takto vysokých počtech muselo nutně docházet k tomu, že některé osoby nebyly vybírány do TNP na základě kritérií StB, ale namátkově, případně podle uvážení místních mocenských orgánů. K výběru „třídních nepřátel“ byly ustavovány v krajích dvou až tříčlenné komise pod vedením důstojníka tajné služby Bedřicha Pokorného. Jimi byly i tvořeny seznamy nepohodlných osob. Spadeno měly především na bývalé velkoobchodníky, milionáře, velkostatkáře.⁶⁸

⁶⁵ **Státní soud** vznikl na základě zákona č. 232/1948 Sb. V jeho čele seděl prezident republiky. Zasedali v něm i soudci s právnickým vzděláním i soudci z lidu.

<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=232&r=1948> (13.3.2018)

Lukáš BABKA – Alena ŠIMÁNKOVÁ – Jaroslav VOREL, Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech, Díl II, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, 312 stran.

⁶⁶ K. KAPLAN, Politická perzekuce za komunistického režimu v Československu. In: Sešity ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Svazek 12, s. 12, 13, 19.

⁶⁷ Dokument Rozpracovaný a podrobný plán akce T-43. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

⁶⁸ Rozpracovaný a podrobný plán akce T-43. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

V prvních téměř dvou letech po únoru 1948 se často zatýkalo na základě ústního rozkazu a chyběla evidence schválených uvalení do vazby.⁶⁹

Podle dokumentu Stálé mezinárodní konference o zločinech komunismu bylo v Československu v roce 1948 celkem 20 867 vězňů, z toho 6 788 politických, v roce 1949 22 643 vězňů, z toho 9 162 politických, v roce 1950 32 638 vězňů, z toho 11 026 politických, v roce 1951 pak 35 957 vězňů, z toho 15 125 politických, v roce 1952 celkem 40 370 vězňů, počet politických vězňů nezjištěn, a v roce 1953 ještě 46 021 vězňů, počet politických vězňů pro tento rok opět nezjištěn. Počet držených vězňů má v těchto letech tedy vzestupnou tendenci. Zajímavé jsou také údaje o genderovém a sociálním složení politických vězňů k 15. květnu 1950 z téhož dokumentu. Z celkového počtu 11 026 vězňů se z 85,5 % jednalo o muže, z 11,7 % o ženy, 2,6 % tvořili mladiství muži a zbylé 0,2 % patřilo mladistvým ženám. K témuž datu je v dokumentu vyhotovena zpráva k sociálnímu složení politických vězňů. Nejvíce bylo dělníků, přesně 4 307, nižších úředníků, těch bylo 2 169, dále 986 rolníků, 977 drobných obchodníků a živnostníků, 740 vyšších úředníků, 605 příslušníků ozbrojených sil, 260 osob vykonávajících svobodná povolání, 167 duchovních, 62 továrníků a podnikatelů, 771 osob bez bližších údajů o povolání. Tyto údaje potvrzují předchozí tvrzení o tom, že režim sice bojoval proti nepříteli tzv. dělnické třídy, její příslušníci se však paradoxně v komunistických věznicích objevovali hojně, konkrétně v 34,2 %. V padesátých letech dokonce politické procesy smetly i dva vyšetřovatele StB.⁷⁰

Co se národnostního složení týče, mělo ze stejného počtu (11 026) vězňů 96,3 % národnost českou, 1,9 % německou a 1,8 % ostatní. Věkově byla tato skupina velice různorodá. Z 6,2 % to byli vězni, kteří nepřekročili dvacátý rok života, z 26,8 % se jednalo o vězně mezi 20-30 rokem života, z 20,8 % bylo vězňům 30-40 let, 25 % vězňů se pohybovalo mezi 40-50 rokem života a zbylých 21,2 % překročilo padesátku.⁷¹

Zpráva ministerstva vnitra o vykonaných opatřeních k zahájení činnosti komisí pro zařazování (přiřazování) osob do táborů nucené práce z 11. prosince 1948. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

⁶⁹ Karel KAPLAN, *Nebezpečná bezpečnost*, Brno 1999, 290 stran, s. 132.

⁷⁰ Počet uvězněných osob. In: Kolektiv autorů, *Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu*, s. 62.

K. KAPLAN – P. PALEČEK, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 194.

T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, *Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy*, s. 17.

⁷¹ Počet uvězněných osob. In: Kolektiv autorů, *Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu*, s. 63.

2.3. Politické procesy, zařazení do vězeňského systému

Oficiálně se trestné činy dělily na kriminální, retribuční a státně bezpečnostní. Politické procesy se řadí do třetí jmenované skupiny. Vězeňský systém spadal nejdříve do kompetence ministerstva spravedlnosti a od roku 1953 přešel pod ministerstvo národní bezpečnosti.⁷²

Samotným procesům předcházela kádrová nomenklatura prostřednictvím posudků. Pomocí nich mohli komunisté obsazovat do funkcí „politicky spolehlivé lidi“. Jednalo se jak o vysoké státní funkcionáře, tak o řadové úředníky, armádní příslušníky, příslušníky Bezpečnosti atd. To bylo důležité pro kontrolu společnosti a sledování případných nepřátel režimu.⁷³

Impulzem ke tvorbě politických procesů bylo přesvědčení vedení KSČ, že systém není dostatečně upevněn a je potřeba jej ve společnosti posílit. Neméně podíl na tom také měla mezinárodní situace, kdy se Československo pod tlakem SSSR nemohlo rozhodovat samo za sebe jako suverénní stát, ale bylo loutkou v rukou tohoto východního velikána, který ovládal i ostatní země východního bloku, konkrétně Albánii, Bulharsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Východní Německo. Samotný Sovětský svaz byl složen z více či méně dobrovolně přidružených států, kdy některé dodnes bojují o právo na své sebeurčení. Všechny tyto státy řešily podobný problém jako ČSR a jejich komunistické vlády za sebou taktéž nechaly mnoho obětí.⁷⁴

Postižení byli nejdříve souzeni podle prvorepublikového zákona na ochranu republiky z roku 1923,⁷⁵ který byl pro nový režim silně nevyhovující pro mírné podmínky, které demokratický stát nastoloval. Byl proto rychle vytvořen nový zákon, zákon na ochranu lidově demokratické republiky,⁷⁶ který vešel v platnost v říjnu roku 1948. I tento však připadal tehdejšímu zákonodárcům mírný, a proto byl uveden v srpnu 1950 trestní zákon č. 86, který rozšířil spektrum trestných činů.⁷⁷

⁷² T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, s. 18.

⁷³ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 37.

⁷⁴ Stéphane COURTOIS – Kolektiv autorů, *Černá kniha komunismu I. Zločiny, teror, represe*, Paříž 1997, 800 stran.

⁷⁵ Zákon č. 50/1923 Sb., *na ochranu republiky*. In: Sbíрка zákonů Republiky československé. Dostupný také na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgizv6njqfuya>.

⁷⁶ Zákon č. 231/1948 Sb., *na ochranu lidově demokratické republiky*. In: Sbíрка zákonů Republiky československé. Dostupný také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231>.

⁷⁷ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 38.

Politické procesy měly dvě hlavní funkce. Zaprvé se jimi chtělo ústředí vypořádat s „třídním nepřítelem“, odpůrcem režimu či s osobou, která se jinak provinila, ale také, a to především, měly funkci výchovnou pro širokou veřejnost. Měly upozornit, zastrašit a udržovat příznivé klima pro režim, což se týkalo pouze procesů veřejných, jak se píše v úvodu ke směrnicím ministerstva spravedlnosti z 19. července 1951.⁷⁸ Dále existovaly procesy neveřejné, kde se za zavřenými dveřmi odehrávaly procesy, které se propagandě příliš nehodily, a v průběhu roku 1954 k nim justice přešla úplně. Procesy se odehrávaly na místní, regionální, či celostátní úrovni, při čemž procesy na celostátní úrovni byly vyhodnoceny jako propagandisticky nejdůležitější. Jinými slovy tedy nešlo o samotné potrestání viníků, jejich nápravu a zpětné zařazení do společnosti, jak je obvyklé v demokratických režimech, ale o upevnění komunistické moci.⁷⁹

Tzv. monstrprocesy, tedy procesy, které se daly propagandisticky dobře využít, měly předem daný scénář.⁸⁰ Oběť byla pečlivě vybrána, obviněna, zatčena a při krutých výsledcích donucena ke spolupráci s vyšetřovateli a k podpisu předložených dokumentů. U soudu, na který měli přístup pouze vybraní lidé s pozvánkou, oběť vypovídala dříve nazpaměť naučené fráze a odpovědi. Také rozsudek byl již předem daný, porota a soudce se tedy k poradě odebírali pouze formálně. Charakteristické pro monstrprocesy jsou nepřiměřeně vysoké tresty a neuvěřitelná doznání. Jako jeden příklad za všechny můžeme uvést proces s Rudolfem Slánským a jeho spolupracovníky. Tento případ vyniká také tím, že sám Rudolf Slánský byl zodpovědný za mnohé politické procesy a s jeho svolením také započalo vyšetřování domnělých nepřátel uvnitř KSČ. On a deset jeho spolupracovníků bylo odsouzeno k trestu smrti, čtyři další si odnesli trest odnětí svobody na doživotí.⁸¹

2.4 Zatýkání, vyšetřování, soud

Zatýkání nařizovalo vedení StB, náměstek ministra spravedlnosti a výjimečně i sám ministr. Stávalo se, že rozkaz byl podán pouze ústně a písemně byl vydáván s velkým časovým

⁷⁸ NA, fond Státní prokuratura, dokument č. 33, Instruktažní materiál Ministerstva spravedlnosti o veřejných soudních procesech a jejich organizaci (29. srpna 1951), nezpracováno.

⁷⁹T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, s. 12,13.

⁸⁰ V tomto kontextu tedy budu obviněného označovat jako oběť.

⁸¹ Jan KALOUS, Komunisté před soudem. In: Paměť a dějiny č. 4/2012, Str. 8.

http://totalita.cz/proc/proc_slanskyr.php (15.3.2018)

odstupem. Jako řešení byl při Státní bezpečnosti zřízen úřad prokurátora, který písemné rozkazy vydával okamžitě.⁸²

Pro mnoho zatčených byla první zastávkou na cestě po komunistických kriminálech pražská Bartolomějská ulice, kde bylo hlavní sídlo Státní bezpečnost mezi lety 1945-1989. Tam probíhala vyšetřování, jejichž praktiky byly v mnohém horší než středověké mučírny. Kromě týrání fyzického objevila moderní historie i týrání duševní, které je podle některých vězňů stejně hrozné, ne-li horší. Jejich hlavní zbraní bylo vyvolávání strachu. Ukázat to můžeme na příkladu devatenáctileté J. M., která „byla obětí surového žertiku referentů. Jednoho dne ji odvedli na půdu věznice, odjistili samopaly a předstírali, že bude popravená. Ochrnuly jí nohy a už nikdy se nemohla pohybovat bez kolečkové židle.“⁸³

Vyšetřovatelé postupovali podle schválených „výslechových plánů“, které obsahovaly otázky na obviněného a často i odpovědi, které bylo potřeba z obviněného vynutit všemi dostupnými prostředky. Hojně se využívalo fyzického násilí a psychického nátlaku, přičemž u obojího byli vyšetřovatelé velmi vynalézaví. Byl využíván elektrický proud, bití, mučení nedostatkem spánku, jídla, výhrůžky smrtí, zatčení blízkých. Sovětskými poradci byly zavedeny tzv. otázkové protokoly, jejichž specifickou vlastností bylo to, že se do nich zaznamenávaly pouze informace, které svědčily v neprospěch obviněného. Doznání obviněného bylo považováno za nejdůležitější podklad pro vynesení rozsudku. Pak už nezáleželo na důkazech a předchozích výpovědích.⁸⁴

O vyšetřovacích praktikách ve věznici v Uherském Hradišti dostal, podle dokumentu Stálé mezinárodní konference o zločinech komunismu, zprávu Dr. Hornánský, senátní předseda Státního soudu. Zásadně nesouhlasil s vynucenými doznáními a podnikl proti tomu určité kroky. Následně jel vše oznámit ministrovi Alexeji Čepičkovi, kde byl málem sám zatčen, a celá věc byla udržena v tajnosti. Jeho dopis doktoru Vošahlíkovi obsahuje zprávy z výpovědí 28 vězňů, na kterých bylo užito nepřiměřené násilí.⁸⁵ Z Uherského Hradiště

⁸² K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 184-188.

⁸³ <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rozhovor-o-stb-vysetrovaci-vazba-je-stale-v-provozu/r~i:article:612289/?redirected=1523982245> (17.4.2018)

D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 19.

⁸⁴ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 184-188.

⁸⁵ Kolektiv autorů. Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu, s. 92-98.

Michal ŠKERLE, Magisterská diplomová práce – Státní soud a Státní prokuratura a jejich role v politických procesech, Brno 2010, 59 stran, s. 40.

pochází také svědectví z padesátých let o tzv. elektrických botách. Jednalo se o vložky do bot napojené na elektrický proud. Intenzitu voltového napětí reguloval vyšetřovatel při výsleších.⁸⁶

Vyšetřovaní putovali do vazebních cel, kde byli stále pod dohledem StB. Odtud byli odváděni k dalším výslechům. Pokud nepodepsali doznání již dříve, bezvýhodnost situace je k tomu donutila později, o čemž svědčí text instruktážní brožury: „*Vyslýchat 4 hodiny denně je jako vůbec nevyslýchat. Takový krátký výslech nemůže přinést očekávaný výsledek. Vyslýchat je třeba 10 až 12 hodin denně a dobu rozdělit tak, aby nebyla souvislá, aby vyšetřující orgán mohl načerpat síly k dalšímu výslechu. Přerušeni je nejlépe volit v době, kdy vězeň podle vězeňského řádu má nejméně možnost si odpočinout.*“⁸⁷

Po skončení vyšetřování byli obžalovaní postaveni před Státní, Nejvyšší, krajský nebo okresní soud. Když se zde snažili odvolat své dřívější doznání argumentem, že se na nich vyšetřovatelé dopustili násilí, nebylo jim to nic platné, naopak byla žaloba rozšířena o trestný čin křivého obvinění. Mnoho lidí zaplatilo za vyšetřování svým zdravím, ať už psychickým, či fyzickým, někteří dokonce smrtí. Jsou známy i případy, kdy se obžalovaní pokusili spáchat, ať už úspěšně, či nikoli, sebevraždu. Přesné údaje o těchto osobách nejsou známy, čísla byla zkreslována a dnes je kvůli neúplným a zatajovaným materiálům nemožné dopídit se konkrétního čísla. Některé údaje tvrdí, že ve vyšetřovacích vazbách, věznicích a pracovních táborech zemřelo něco mezi 4 500 a 8 000 osobami.⁸⁸

Svou roli u soudu hrála také státní prokuratura. I sem však dolehla vlna poučkových čistek - velká část kvalifikovaných soudců a právníků byla vystřídána „politicky spolehlivými“, kteří podléhali nařízením stranických orgánů a svou funkci tak plnili spíše formálně. Ti, kteří se vzepřeli, byli odvoláni z funkce, ze strachu sami odešli nebo byli uvězněni ve vlastních procesech. Byly zavedeny tzv. předporady prokurátora a předsedy senátu, kde se řešily

⁸⁶ Zdeněk POUŠTA, *Filozofie za mřížemi – Leopoldov, léta padesátá*, Ústav dějin Univerzity Karlovy 1995, 183 stran, s 17.

⁸⁷ Zpráva o prošetření příčin porušování socialistických zákonitostí při vyšetřování osob v rámci tzv. politických procesů v letech 1949-1954. In: *Archiv bezpečnostních složek, Zvláštní vyšetřovací fond (ZV/MV), sign. 351, Výslech, s. 25.*

⁸⁸ M. LEHKÝ, *Klasifikace zločinů spáchaných v letech 1948-1989 a jejich stíhání po roce 1990*. In: *Kolektiv autorů. Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů*, s. 276.

K. KAPLAN – P. PALEČEK, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 188-192.

jednotlivé procesy a domlouvaly tresty. Z těchto porad se později staly porady většího rázu, navíc se jich účastnil celý senát, vyšetřovatel StB, zástupce z řad KSČ a zástupce národního výboru. Zmanipulováni byli také obhájci, kteří většinou přijali rozhodnutí soudu bez protestů, naopak odsouzení se většinou odvolávali. Většinou však byly jejich tresty potvrzovány nebo ještě zvyšovány, jak můžeme vidět například v případě Dagmar Šimkové.⁸⁹

U výslechu byl obžalovaný znovu a znovu tázán na věci týkající se jeho případu, při tom se ho ale vyptávali i na záležitosti vůbec nesouvisející a pro vyšetřovaného v danou chvíli zcela nepodstatné. Např. s kým jel v konkrétní den na výlet, jaké bylo počasí a co měli s sebou k jídlu. Všechny tyto informace uchovávali a později používali při případném zatčení osob, které v těchto zážitcích figurovaly. Informovanost Státní bezpečnosti měla na vyslýchaného zapůsobit. Mělo mu připadat, že o něm ví všechno, a proto je zbytečné zapírat v klíčových věcech. Obvyklé také bylo předkládání falzifikovaných dokumentů a fotografií, které měly svědčit o smrti/nevěře/zřeknutí se vězňových blízkých. Měly pomoci k nalomení vězňovi psychiky a k rychlejšímu podpisu podsunutých doznání.⁹⁰

O vydírání skrze blízké osoby vypráví i příběh pamětnice a bývalé politické vězeňkyně Mileny Havlůjové. V rámci třetího odboje pomáhala otci doručit balíček s informacemi o podmínkách vězňů na Jáchymovsku a Příbramsku na Západ, akce však byla prozrazena a Milena byla zatčena a odvezena do Bartolomějské ulice i se svým dvouletým synem Tomášem. Při výslechu jí byl syn odebrán a ponechán o samotě ve vedlejší místnosti, odkud byl slyšet jeho pláč a volání. Začal trpět srdeční arytmií a z traumatického zážitku se dlouho vzpamatovával. Přes to všechno Milena odmítla podepsat spolupráci s StB, a proto byla v roce 1953 odsouzena k pěti letům odnětí svobody, peněžité pokutě, konfiskaci majetku a pozbytí občanských práv. Propuštěna byla po dvou letech na speciální amnestii. Roky, které mohla strávit s manželem výchovou syna, už jí nikdy nikdo nevrátí.⁹¹

⁸⁹ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 195-203.

⁹⁰ D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 29-31.

⁹¹ Adam DRDA, Ten kluk přece nic neudělal. In: Mikuláš KROUPA – Kolektiv autorů. Ještě jsme ve válce. Příběhy 20. století., Praha 2011, 184 stran, s. 90-101.

<https://www.ustrcr.cz/uvod/vzdelavaci-projekt-pamet-a-dejiny-totalitnich-rezimu/pametnici-protikomunistickeho-odboje-a-odporu/milena-miluska-havlujova/> (29.1.2018)

Lucie GABERDÉNOVÁ – Kolektiv autorů, Příběhy bezpráví – Z vězeňských spisů, Člověk v tísni, Národní archiv 2007, 134 stran, s. 30.

2.5 Situace ve věznicích a pracovních táborech

Vězni mohli být po vynesení rozsudku umístěni do věznic nebo do pracovních táborů. V průběhu výkonu trestu byli mezi věznicemi a tábory z rozličných důvodů přesouváni.

Věznice i pracovní tábory se řídily vnitřními pravidly, tzv. domácími řády. Zahrnovaly výčet vězňových povinností a zákazů, ale často opomíjely jeho práva.⁹²

Ve věznicích vězni většinou k práci nuceni nebyli, nebylo to ale pravidlem. V některých věznicích vykonávali různé ruční práce jako například draní peří, montování součástek atd. Naopak v pracovních táborech, zejména při uranových dolech později zvaných jako trestanecké pracovní tábory (TPT), které byly zřízeny na Jáchymovsku, Příbramsku a Slavkovsku, byli vězni nuceni k těžké práci. Tábory byly zřizovány, na základě dohody mezi SSSR a ČSR o rozšíření těžby rud a koncentrátů na území ČSR z 23. listopadu 1945⁹³, po vzoru nacistických koncentračních táborů nejdříve pro válečné zajatce, zrádce a kolaboranty a později do nich přibývali vězni političtí, kteří dorovnávali potřebné počty v neustávající těžbě uranové rudy. Všechna vytěžená uranová ruda byla odvážena bez náhrady do Sovětského svazu. Kromě neustálého vystavování vězňů uranovému radioaktivnímu záření, nedostatečné bezpečnosti práce, která si vyžádala mnoho doživotně poznamenaných i mrtvých, nevhodného oblečení a vybavení, trápil vězně všudypřítomný hlad a zima. Po roce 1948 byly zřizovány podle zákona č. 247/1948 Sb.⁹⁴ tábory nucené práce (TNP) a podle Branného zákona č. 92/1949 Sb.⁹⁵ pomocné technické prapory (PTP).

K 1. lednu 1951 činila výměra cely na jednoho vězně v průměru 3,25m², což neodpovídalo tehdejší normě, která ukládala plochu 5,8m² na jednoho vězně.⁹⁶

⁹² Domácí řády vězeňských zařízení, od roku 1953 Řád nápravných nařízení. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Řád pro nápravně pracovní tábory vydaný ministerstvem vnitra v roce 1955. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

⁹³ Karel KAPLAN – Vladimír PACL, *Tajný prostor Jáchymov*, České Budějovice 1993, s. 7.

⁹⁴ Zákon č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce. In: Sbíрка zákonů Republiky československé. Dostupné také na: http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-247.pdf.

⁹⁵ Zákon č. 92/1949 Sb., branný zákon. In: Sbíрка zákonů republiky Československé. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-92>.

⁹⁶ Kolektiv autorů, *Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu*, s. 64.

V průběhu výkonu trestu byly na vězně hojně sepisovány různé posudky, hodnotící nejen věžňovo chování, ale také vztah k nucené práci, o čemž se můžeme přesvědčit v osobních spisech jednotlivých věžňů. Tyto posudky měly vliv na věžňovo propuštění při amnestiích, na četnost návštěv a různé další výhody ve věžeňském životě.

Věžni museli dle vlastních slov nastupovat, pokorně zdravit bachaře, sundávat čepice. Přístup ke knihám byl omezený, a když už se k nim věžeň dostal, bývaly výhradně ideologického charakteru. Věžžeňské řády některým nebyly poskytovány ani k nahlédnutí, proto věžni ztráceli pojem o svých právech a povinnostech a museli se bez výhrad podřizovat rozkazům.⁹⁷

V roce 1949 bylo údajně uloženo okolo 17 701 kážeňských trestů. Když si uvědomíme, že každý jednotlivý trest znamenal pro věžně zhoršení již tak těžkých podmínek, jedná se o číslo dosti vysoké. Z dokumentů Stálé mezinárodní konference o zločinech komunismu vyplývá, že v tomto roce bylo v Československu drženo 9 162 politických věžňů, průměrně tedy každý z nich v roce 1949 dostal 1,93 kážeňského trestu. Z celkového čísla se jednalo o 4 732 pústů, 4 691 tvrdých loží, 4 486 samovazeb,⁹⁸ 1 465 odnětí výhod, 1 079 temnic, 880 domluv, 217 přemístění na jiné pracoviště, 98 uložení těžší práce, 53 sesazení do nižší disciplinární třídy.⁹⁹

Úroveň stravy se lišila věžnici od věžnice, nikde však nebylo jídla dostatek, ani chuť nebyla dobrá. Někde dostávali věžni ráno hrnek černé melty s chlebem, k večeři misku vařených krup. Někteří věžni vzpomínají na přiděly jídla, ve kterých plavali brouci a jiný hmyz.¹⁰⁰

K transportu mezi věžnicemi byly používány autobusy s ironickým nápisem „Zájezd“. V průběhu cesty věžňům nebylo dovoleno spolu mluvit, hýbat se a pro jistotu byli připoutáni. Dozorci se tak snažili zabránit zvýšenému riziku útěků a ztrátě kázně.¹⁰¹

⁹⁷ T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, Českoslovenští političtí věžni. Životní příběhy, s. 18, 19.

⁹⁸ **Samovazba:** věžeň byl umístěn do samostatné cely, jedenkrát denně dostával přiděl chleba a vody, věžeňskou stravu dostával jednou za tři dny.

Kolektiv autorů, Političtí věžni padesátých let, Lomnice nad Popelkou 2003, 112 stran, s. 106.

⁹⁹ Kolektiv autorů, Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu, s. 62, 64.

¹⁰⁰ D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 38.

¹⁰¹ D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 59.

2.6 Amnestie

O předčasném propuštění mohl formálně rozhodnout prezident republiky, reálně o něm však rozhodovalo politbyro KSČ, do kterého prezident patřil, ve spolupráci s StB. Při amnestiích mělo docházet k navrácení občanských a politických práv vězňům, ale státní aparát zde narážel na jeden rozpor. Propuštěným vězňům měl být po propuštění navrácen majetek, který byl už často rozdán a přivlastněn jinými lidmi.¹⁰²

Oběti, které byly propuštěny na základě amnestií prezidenta republiky, nebyly právně zbaveny viny a mohly být do vězení navraceny. První amnestie proběhla v roce 1953, při níž bylo propuštěno 15 379 odsouzených, druhá pak roku 1955. Ta se týkala především navránců z exilu, tehdy bylo propuštěno 7 227 odsouzených. K vlně propouštění došlo také amnestií z roku 1960, kdy šlo domů mezi 5259 a 5 319 osobami, zde se prameny různí. Další amnestie následovala v roce 1962 a další v roce 1965.¹⁰³

2.7 Revize a rehabilitace

Ve druhé polovině padesátých let a v průběhu let šedesátých docházelo k nutnosti zaujmout stanovisko vůči politickým procesům. KSČ, která prošla vnitřními změnami a na kterou také zapůsobily změny z vnějšku, ať už vnitrostátní nebo mezinárodní, se musela vypořádat s minulostí. V této době se z procesů místo propagandistického nástroje stalo něco nežádoucího, co bylo potřeba zakrýt.

Jako první upozornil na některé nezákonnosti při vyšetřování a na přehnaně vysoké tresty ministr vnitra Rudolf Barák, na jehož popud byla zřízena roku 1955 komise přezkoumávající výšku trestů. Bohužel komise nebyla připuštěna k nejzávažnějším procesům a své vypovídá také fakt, že jí předsedal právě Rudolf Barák, který se na některých procesech přímo či nepřímo podílel. Oficiálně KSČ uvedla, že procesy probíhaly právem a pokud někde došlo k pochybení ve vyšetřovacích praktikách nebo délkách trestů, nese za to zodpovědnost

¹⁰² M. LEHKÝ, Klasifikace zločinů spáchaných v letech 1948-1989 a jejich stíhání po roce 1990. In: Kolektiv autorů. Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů, s. 278.

¹⁰³ K. KAPLAN – P. PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 218, 219.

T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, s. 20.

P. BLAŽEK – T. BURSÍK – Kolektiv autorů, Aby se to už neopakovalo. Katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů K-231, s. 18.

výhradně StB, která nejdříve svou činnost rozjela pod dohledem Rudolfa Slánského a po jeho odstranění pokračovala v zajetých postupech. Komise dostala k přezkoumání 6 978 procesů, z nichž 50 označila za neodůvodněné, v 263 případech zmírnila trest a zbylých 6 715 případů potvrdila.¹⁰⁴

Na počátku 60. let byla sestavena nová komise, ve které zasedali straníci, kteří většinou nebyli činní v procesech první poloviny 50. let a komise měla tak větší potenciál k rehabilitacím. Rehabilitováni byli všichni odsouzení straničtí funkcionáři, ostatní odsouzení nebyli rehabilitováni vůbec, nebo jen částečně až do roku 1968, kdy byl vydán zákon č.82/1968 Sb., o soudních rehabilitacích,¹⁰⁵ podle něhož bylo rehabilitováno 2900 osob, z nichž 182 částečně. Na počátku normalizace však byly některé rehabilitace revidovány a 1714 z nich bylo zrušeno. K definitivní a úplné rehabilitaci osob, které byly klasifikovány jako političtí vězni, došlo až po pádu komunistického režimu podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci.¹⁰⁶

V případě politických vězňů je evidentní, že se jednalo o hrubou manipulaci tehdejší justice. Strůjci procesů po pádu komunismu nebyli buďto souzení vůbec, nebo byly jejich činy souzeny jako pochybení jednotlivce, nikoli celého systému.¹⁰⁷

¹⁰⁴ K. KAPLAN – P. PALEČEK, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 216-218.

¹⁰⁵ Zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*.

Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-82>.

¹⁰⁶ K. KAPLAN – P. PALEČEK, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 219-220.

Zákon č. 119/1990 Sb., *o soudní rehabilitaci*. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*.

Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-119>.

¹⁰⁷ M. LEHKÝ, *Klasifikace zločinů spáchaných v letech 1948-1989 a jejich stíhání po roce 1990*. In: *Kolektiv autorů. Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů*, s. 277.

3. Dagmar Šimková

K pochopení systému vytváření politických procesů a jejich dopadu na postižené osoby si nelze vystačit s celkovými počty a obecnými fakty. Proto se následující kapitola bude věnovat příběhu konkrétní ženy, Dagmar Šimkové, která byla silně zasažena pounorovými událostmi. Na jejím příběhu, a v další kapitole i na příběhu Lubomíra Školouda, lze poznat, jak fungovaly konkrétní politické procesy a v jakých podmínkách museli vězni za mřížemi neprávem trávit mnoho let.

Dagmar Šimkové bylo pouhých dvacet tři let, když byla Státní bezpečností zatčena a z vězení byla propuštěna až ve třiceti sedmi. Roky strávila ve věznicích v Čechách, ve Slezsku i na Slovensku.¹⁰⁸ O tom, jak žila před zatčením a jak strávila oněch hrozných čtrnáct let za mřížemi, píše v autobiografické knize *Byly jsme tam taky*.¹⁰⁹

Knihu autorka napsala v emigraci v Austrálii a k vydání odeslala manželům Škvoreckým do torontského exilového nakladatelství *Sixty-eight Publishers*.¹¹⁰ Název kniha dostala od Josefa Škvoreckého, paní Šimková ji poslala nepojmenovanou. Z knihy je dodnes v různých textech a pracích na téma padesátých let hojně citováno především kvůli tomu, jak otevřeně a barvitě popisuje sebemenší detaily. Pro badatele je kniha zajímavým protikladem k úředním materiálům, které jsou uloženy v archivech. Je svědectvím o tom, co nám komunistická strana chtěla navždy utajit.¹¹¹

¹⁰⁸ L. GABERDÉNOVÁ – Kolektiv autorů, Příběhy bezpráví – Z vězeňských spisů, s. 104.

¹⁰⁹ Dagmar ŠIMKOVÁ, *Byly jsme tam taky*, Praha 2010, 166 stran.

Příloha na straně 103: obálka 1. vydání knihy.

¹¹⁰ *Sixty-eight Publishers* bylo exilové nakladatelství manželů Škvoreckých, které fungovalo mezi lety 1971-1994. Publikovalo knihy, které na našem území neprošly cenzurou. Pouze díky nim spatřilo světlo světa mnoho zajímavých a svědectví obsahujících knih, například *Motáky nezvěstnému* od Karla Pecky nebo *Kapesního průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu* od Pavla Tigrida.

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1633> (19.10.2017)

<https://www.cbdb.cz/nakladatelstvi-191-sixtyeight-publishers?show=vydane-knihy> (9.4.2018)

¹¹¹ Pavlína KOUROVÁ, Předmluva. In: D. ŠIMKOVÁ, *Byly jsme tam taky*, s. 9.

3.1 Život před zatčením

Dagmar Šimková se jako druhorozená dcera narodila 23. 5. 1929 v Praze do rodiny píseckého majitele bankovního závodu Jaroslava Šimka a jeho manželky Marty. Její starší sestra, pojmenovaná po matce, se narodila o osm let dříve. Rodina byla dobře zajištěna, o čemž svědčí fakt, že Šimkovi vlastnili byt na ulici Kodaňská v pražských Vršovicích, původně gotický dům U stříbrných denárů v Písku, který pan Šimek nechal rekonstruovat, a od roku 1927 také píseckou vilu Marta, kterou nechal vybudovat pro potřeby své rodiny na břehu řeky Otavy. Na velké zahradě, která k vile patřila, byl vystavěn hřebčín. Společenské postavení pana Šimka v prvorepublikové hierarchii i vlastněné statky však později přinesly členům rodiny, jako příslušníkům buržoazní třídy, mnoho nepříjemností.¹¹²

Z výkazů obecné školy v Písku vyplývá, že některé zimy trávila rodina v Praze a na zbytek roku se stěhovala zpět do Písku. Dagmar tak navštěvovala střídavě dvě školy podle toho, kde rodina právě pobývala, jednu ve Vršovicích a druhou v Písku. Do první třídy na II. obecnou školu pro dívky v Písku nastoupila ve školním roce 1935/1936 a navštěvovala ji následujících pět let.¹¹³

Po dokončení obecné školy se Dagmar přihlásila na reálné gymnázium v Písku. Ve školním roce 1942/43 byly její studijní výkony v obou pololetích zhodnoceny jako nedostatečné, a proto byla v dalším roce zapsána opět do třetího ročníku.¹¹⁴

¹¹² Zlata MĚCHUROVÁ, Příběhy starých píseckých domů a osudy jejich obyvatel, Písek 2016, s. 123,124.

Pavlaína KOUROVÁ, Dagmar Šimková. Jen tam, kde je člověk svobodný, je opravdu doma. In: Kolektiv autorů, Vzorky domů, 204 stran, s. 217.

¹¹³ Státní okresní archiv v Písku, fond II. obecná škola dívčí Písek, sign. I/18, Výkaz o docházce a prospěchu žactva 1935/1936, první třída.

SOKA Písek, fond II. OŠD Písek, sign. I/19, Výkaz o docházce a prospěchu žactva 1936/1937, druhá třída.

SOKA Písek, fond II. OŠD Písek, sign. I/20, Výkaz o docházce a prospěchu žactva 1937/1938, třetí třída.

SOKA Písek, fond II. OŠD Písek, sign. I/21, Výkaz o docházce a prospěchu žactva 1938/1939, čtvrtá třída.

SOKA Písek, fond II. OŠD Písek, sign. I/22, Výkaz o docházce a prospěchu žactva 1939/1940, pátá třída.

Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

L. GABERDÉNOVÁ – Kolektiv autorů, Příběhy bezpráví – Z vězeňských spisů, s. 104.

Z. MĚCHUROVÁ, Příběhy starých píseckých domů a osudy jejich obyvatel, s. 123, 124, 129, 130.

¹¹⁴ SOKA Písek, fond Gymnázium Písek, sign. I/165, Hlavní katalog 1940/1941, první ročník.

SOKA Písek, fond Gymnázium Písek, sign. I/166, Hlavní katalog 1941/1942, druhý ročník.

SOKA Písek, fond Gymnázium Písek, sign. I/167, Hlavní katalog 1942/1943, třetí ročník.

Válku prožila rodina v Písku, což vyplývá z protektorátních politických přihlášek. Otec Jaroslav Šimek spáchal z neznámých důvodů na konci války sebevraždu. Na přihlášce z 26. června 1945 je už Marta Šimková vedena jako vdova.¹¹⁵

Po smrti otce odešla Dagmar na přání matky a doporučení lékaře na studia do Ústavu moderních řečí do Štěkně, který vedl řád anglických panen. Strávila tam téměř dva roky. Zde se naučila anglicky, trochu německy, francouzsky a italsky. V roce 1948 se zapsala na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, konkrétně na dějiny umění a anglistiku. V knihách posluchačů Filozofické fakulty se zachoval její evidenční list.¹¹⁶ Na fakultě nevydržela ani semestr. Kvůli matce, se kterou měla podle všeho velmi blízký vztah, se vrátila zpět do Písku, kde ve svých devatenácti letech začala pracovat nejprve jako dělnice v Jitexu, od roku 1950 jako kreslířka v reklamním ateliéru Textilia a později jako ošetřovatelka v místní nemocnici na kožním oddělení. V knize vzpomíná, jak ráda o víkendech chodívala tancovat swing do píseckého podniku Bílá růže.¹¹⁷

V roce 1948 se přidala k Československé straně lidové. V témže roce se svou sestrou rozšiřovala letáky, které vyjadřovaly jejich nesouhlas s nástupem komunistů k moci a obsahovaly i některé poplašné zprávy o osvobození americkou armádou. Jako příklad můžeme uvést leták, který byl 25. května 1949 odeslán i na adresu velvyslanectví USA v Praze a který psala sestra Dagmar, Marta: „*Prohlašuji, že nesouhlasím s nynější vládou a diktátem v republice ČSR a žádám ihned tajné svobodné volby pod patronací spojených národů. Čest USA. Jihočech*“.¹¹⁸

SOKA Písek, fond Gymnázium Písek, sign. I/168, Hlavní katalog 1943/1944, třetí ročník.

SOKA Písek, fond Gymnázium Písek, sign. I/169, Hlavní katalog 1944/1945, čtvrtý ročník.

¹¹⁵ SOKA Písek, fond Sběrka okupační evidence obyvatelstva, okres Písek, 1940-1945 (1957), kartotéka č. 47, O-PI-47.

¹¹⁶ Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, inv. č. 302, Katalogy posluchačů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, ZS 1948-1949, Mimořádní posluchači, cizinci řádní a mimořádní, hospitanti, zrušené zápisy.

¹¹⁷ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

Zdeněk POUSTA, Dagmar Šimková. In: Růžena VACKOVÁ, Vězeňské přednášky, Praha 1999, 267 stran, s. 261.

D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 15.

¹¹⁸ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-815 CB, 3. svazek. Vyšetřovací spis, Šíp Jaroslav a spol. Díl II. Osobní spis státně bezpečnostního vyšetřování proti Dagmar Šimkové, s. 1, 2, 27, 28.

Sestra Marta emigrovala v roce 1950 do Austrálie,¹¹⁹ a tak Dagmar s matkou osaměla. Obě však počítaly s tím, že se v budoucnu k Martě připojí.¹²⁰ Ve vile jim byl ponechán jediný pokoj, zbytek byl komunisty přidělen rodině Čvančarových.¹²¹

Přes stupňující se riziko zatčení se Dagmar Šimková rozhodla pomoci Ladislavu Fialovi a Jaroslavu Daňhelovi, studentům vyloučeným z univerzity po stranické čistce, kteří po nástupu k vojenské službě zběhli. Aby se vyhnuli vězení, potřebovali se dostat za hranice na Západ. O jejich situaci se Dagmar dozvěděla od své blízké přítelkyně Věry Černé. Několik dní před plánovanou emigrací je Dagmar skrývala s vědomím své matky na půdě již zmíněného, ale teď už bývalého, hřebčína. Oběma mužům po dobu jejich ukrývání pomohlo kromě Dagmar nejméně dalších 16 osob. Přesný popis těchto událostí je obsažen ve výpovědích obviněných ve vyšetřovacím spisu v Archivu bezpečnostních složek.¹²²

3.2 Zatčení, vyšetřování, soud

Desky osobního vězeňského spisu Dagmar Šimkové obsahují veškeré všeobecné informace o věznění. Jméno, místo a datum narození a bydliště jsou samozřejmostí. Dále zde najdeme

¹¹⁹ ABS, sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-369 CB, Uprchlík, s. 255, 256.

¹²⁰ Úsekový protokol s Dagmar Šimkovou z 1. května 1953. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-794 CB, podsvazek Kroupa Bohumil a spol., s. 95, 96.

ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-796 CB, vyšetřovací spis Fiala Ladislav a spol., s. 23.

¹²¹ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

L. GABERDÉNOVÁ – Kolektiv autorů, Příběhy bezpráví – Z vězeňských spisů, s. 104.

¹²² Ivana BLÁHOVÁ – Lukáš BLAŽEK – Jan KUKLÍK – Jiří ŠOUŠA – kolektiv autorů, Případ dvou zběhů: Politický proces s Dagmar Šimkovou a spol. In: Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století, Praha 2015, s. 248-251, 384 stran.

D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 16.

Trestní oznámení náčelníka krajské správy StB z 28. 12. 1952. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-980 MV, s. 3-11.

Úsekový zápis o výpovědi z 25. 11. 1952. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-980 MV s. 22-29.

ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-794 CB, vyšetřovací a trestní spis Kroupa Bohumil a spol.

ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-794 CB, Vyšetřovací spis – podsvazek, Kroupa Bohumil a spol.

informace o jejím posledním povolání, o rozsudku, kdy nastoupila k výkonu trestu, kdy byla propuštěna. Na rubu desek je zachována její vězeňská fotografie, otisk prstu a dále záznamy o jejích přemístěních napříč věznicemi a průběžných vězeňských zaměstnáních. Skrývají však také materiály, které dokreslují děj její knihy a které se snažili představitelé státní moci skrýt před vědomím veřejnosti.¹²³

Dagmar Šimková byla zatčena v sobotu 11. 10. 1952 večer, ačkoli některé dokumenty uvádí datum o tři až čtyři dny starší,¹²⁴ po návratu z práce, paradoxně ve chvíli, kdy si myslela, že už se zatčení nemusí obávat, protože její přátelé v té době už byli pravděpodobně za hranicemi a také proto, že StB přestala prohledávat okolí.¹²⁵

Státní bezpečnost poprvé Dagmar doma nezastihla a agenti jen vzkázali, že se chtějí zeptat na pár drobností, což u nikoho nevyvolalo sebemenší podezření. Až ve chvíli, kdy Dagmar s muži v černém odcházela, pronesl jeden z nich větu: „*Jen se dobře rozhlédni, kurvo reakcionářská. V životě se sem už nevrátíš.*“¹²⁶ Při zatčení hrála roli kamarádka Věra Černá, která byla nucena s bezpečností spolupracovat a která byla zatčena v ten samý den. Matka Dagmar byla zatčena až 20. srpna 1953.¹²⁷

V osobním spise se dochoval lístek, na kterém je napsáno, které věci měla Dagmar v den zatčení u sebe nebo na sobě a co jí tedy bylo zabaveno. Nebylo toho mnoho: 202 Kčs,

¹²³ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

Příloha na straně 103: vězeňská fotografie Dagmar Šimkové.

¹²⁴ I návrh na zatčení Dagmar Šimkové je staršího data, konkrétně ze 14. října 1952: Návrh na zatčení. In: ABS, sbírka StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-815 CB, 3. svazek, spis Šíp Jaroslav a spol. Díl II. Osobní spis státně bezpečnostního vyšetřování proti Dagmar Šimkové, s. 155.

Rozkaz k zatčení pochází z 15. října 1952: Rozkaz k zatčení č. 1033/50-z-52. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-815 CB, 3. svazek. Vyšetřovací spis, Šíp Jaroslav a spol. Díl II. Osobní spis státně bezpečnostního vyšetřování proti Dagmar Šimkové, s. 156.

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Krajská prokuratura České Budějovice, (1948)1949-2003, nezpracováno.

I. BLÁHOVÁ – L. BLAŽEK – J. KUKLÍK – J. ŠOUŠA – kolektiv autorů, Případ dvou zběhů: Politický proces s Dagmar Šimkovou a spol. In: Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století, s. 248-251.

¹²⁵ D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 16.

L. BLAŽEK, Proces s Dagmar Šimkovou a spol., s. 38.

¹²⁶ D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 17.

¹²⁷ Tamtéž, s. 17, 18.

občanskou legitimaci, plášť, šaty, kombiné, podprsenku, kalhotky, kapesníček, ponožky, střevíce a kravatu.¹²⁸

Nejdříve bylo vyšetřování vedeno proti Ludmile Beranové a společníkům. Ludmila Beranová oba zběhy ukrývala nějakou dobu ve svém pražském bytě a Dagmar Šimková za ní přijela, aby se domluvily, jak je možné jim dále pomoci. Později, když se oba muži ukrývali v lese, nosily jim tam potraviny. To se jí podle všeho stalo osudným. Zatčena tedy byla pražskou, nikoli českobudějovickou Státní bezpečností a byla přepravena k prvním výslechům do Bartolomějské ulice.¹²⁹

Cílem StB bylo odkrýt celou protistátní činnost. Ve výsleších se tedy vyptávali i na její staré známosti, například na poručíka Hložka a na Karla Glanze, a nezdráhali se zajímat o sebemenší detaily. Výpověď na poručíka Hložka si vyžádalo oddělení vojenské kontrarozvědky 2. armádního sboru, pravděpodobně za účelem očernit ho.¹³⁰

K zatčení aktérů, kteří byli souzeni s Dagmar Šimkovou, došlo až později, na základě svědeckých výpovědí. Karel Glanz byl zatčen 31. prosince 1952, Jaroslav Šíp 28. března 1953.¹³¹

Podrobné okolnosti celého případu jsou velmi zajímavé a jsou, i s některými záznamy z výslechů, uloženy také ve spise Krajské prokuratury v Českých Budějovicích. Jeho součástí je deník v trestní věci, ten obsahuje mimo jiné i dopisy, které psali odvinění na Vánoce roku 1953 svým blízkým a které nebyly nikdy doručeny, nebo alespoň ne jako původní rukopis. Dagmar psala na pražskou Severní ulici A. Šimkové, která byla pravděpodobně její tetou.¹³²

Výslechy trvaly mnoho měsíců. Zkoušeli ji vydírat mimo jiné skrze blízký vztah k matce. Po prvním půlroce, kdy o matce neměla žádné zprávy, jí řekli, že pro ni mají dopis, který jí

¹²⁸ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

¹²⁹ I. BLÁHOVÁ – L. BLAŽEK – J. KUKLÍK – J. ŠOUŠA – kolektiv autorů, Případ dvou zběhů: Politický proces s Dagmar Šimkovou a spol. In: Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století, s. 248-251.

NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

Protokol o výpovědi s obviněnou jako svědkem. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-980 MV, s. 13-16, 20.

¹³⁰ Úsekový zápis o výpovědi. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-980 MV, s. 29-30.

¹³¹ SOA Třeboň, fond Krajská prokuratura České Budějovice, (1948)1949-2003, nezpracováno.

¹³² Tamtéž.

předají, až se přizná. Jindy jí bylo řečeno, že matka je zatčena, jindy, že zemřela, jindy, že jí dovolí desetiminutovou návštěvu, když podepíše předložené dokumenty. Že je matka ve věznici také přítomna, zjistila Dagmar podle známého zakašlání v blízkosti cely, které ihned rozpoznala, a dále si s matkou mimo prostory cel nechávaly schované zprávy. Matka Marta měla soud o několik měsíců dříve než Dagmar. Byla odsouzena k jedenácti letům žaláře. Propuštěna byla na velkou amnestii v roce 1960 a odseděla si tedy přibližně 7 let.¹³³

„Hlavou“ celé protistátní skupiny byl vyšetřovateli určen Jaroslav Šíp.¹³⁴ Mezi další představitele patřil Karel Glanz, Bořivoj Klíma a Jarmila Schreyerová. S nimi byli souzeni také Růžena Šípková, Miroslav Sovák, Jan Říha a Václav Louda, kteří skupině pomáhali, ale nepřicházeli do přímého kontaktu s dvojicí zběhů. Tím komunistická justice vytvořila tzv. akci Zběhové. Podle obžaloby se měla Dagmar Šimková věnovat také špiónážní činnosti, když působila v uměleckém vojenském kroužku. Zjištěné informace měla dále předávat Karlu Glanzovi.¹³⁵

Dagmar Šimková byla přibližně rok a půl držena ve vyšetřovací vazbě. Poté byl 12. února 1954 vynesena u Krajského soudu v Českých Budějovicích rozsudek,¹³⁶ který byl nahlášen jako vlastizrada podle známého zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. Za šíření protistátních tiskovin, vyzvědačství, přípravu překročení státních hranic a napomáhání vojenským zběhům byla odsouzena k 8 letům vězení a propadnutí veškerého majetku a ztrátě čestných občanských práv na deset let v neveřejném procesu.¹³⁷ Nejvyšší trest ze skupiny byl udělen Jaroslavu Šípkovi, po návrhu na trest smrti nakonec 18 let odnětí

¹³³ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích z 12.10.1953. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-794 CB, vyšetřovací a trestní spis Kroupa Bohumil a spol., s.48.

D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 31,32.

ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-980 MV, s. 32.

¹³⁴ Žaloba. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-815 CB, 2. svazek, spis Šíp Jaroslav a spol. Díl I., s. 60-73.

¹³⁵ Lukáš BLAŽEK – Anna FRANTALOVÁ, SVOČ – Dagmar Šimková – politický proces a reflexe vězeňství 50. a 60. let, Praha 2011, 61 stran, s. 12.

I. BLÁHOVÁ – L. BLAŽEK – J. KUKLÍK – J. ŠOUŠA – kolektiv autorů, Případ dvou zběhů: Politický proces s Dagmar Šimkovou a spol. In: Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století, s. 248-251.

¹³⁶ Rozsudek z 12. února 1954. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-815 CB, 1. svazek, s. 54-61.

¹³⁷ SOA Třeboň, fond Krajská prokuratura České Budějovice, (1948)1949-2003, nezpracováno.

svobody, zabavení veškerého majetku a zbavení čestných občanských práv taktéž na deset let. U soudu nefigurovali kromě Bohumila Klímy žádní svědkové, všechny výpovědi byly čteny z protokolů, které vznikly za zdmi vyšetřovací vazby. Po odvolání byl trest Dagmar navýšen o dalších 7 let. I toto je důkazem, že minulý režim nerespektoval základní principy práva procesního. Délka trestu byla v průběhu jeho výkonu několikrát měněna. Ve spisu je např. informace, že byl trest změněn amnestií 1953-1955 z 15 let na 11 roků a 6 měsíců.¹³⁸

Zbytek skupiny dopadl výrazně lépe. Karlu Glanzovi bylo uloženo strávit za mřížemi 7 let, byl mu zabaven majetek a odňata občanská práva na deset let, Jarmile Schreyerové byly uloženy 3 roky odnětí svobody se ztrátou čestných občanských práv na 5 let, Miroslavu Sovákovi 1,5 roku, Janu Říhovi jeden rok, Růženě Šípové půl roku a Václavu Loudovi tři měsíce. Posledním dvěma jmenovaným byl výkon trestu podmíněčně odložen na zkušební dobu dvou let. Odvolací řízení Dagmar Šimkové a dalších šesti osob, o kterém už víme, jak pro Dagmar dopadlo, proběhlo 1. července 1954 v 10:15 u Nejvyššího soudu. Jejím obhájcem byl JUDr. Jiří Růžek z Tábora.¹³⁹

Státní zástupce se odvolal a v důsledku toho byl trest Dagmar Šimkové v odvolacím líčení 3. července 1954 navýšen z osmi let na patnáct, Karlu Glanzovi na čtrnáct. Mimo jiné se v rozsudku píše: *„Odsouzená Dagmar Šimková v závěrečných slovech projevila úplnou oddanost Západu a odsoudila příkře lidově demokratické zřízení. Tuto skutečnost uveďte do vyhodnocení pro výkon trestu.“*¹⁴⁰

3.3 Roky věznění

Za čtrnáct let prošla Dagmar mnoha vězeňskými zařízeními. Z počátku pobývala ve vazební věznici v Českých Budějovicích a v Písku, ve výkonu trestu byla držena na Pankráci, v Pardubicích, kde průběžně pracovala ve „švadlárně“, ve slovenských Želiezovcích, kde se podílela na zemědělských pracích a odkud 5. srpna 1955 utekla. Poté byla přemístěna do Nitry, Pardubic, kde pracovala v „káblovně“, opět do Nitry, opět do Pardubic (tyto přesuny proběhly ještě v roce 1955, takže v průběhu necelého půl roku), zde pracovala průběžně opět

¹³⁸ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ SOA Třeboň, fond Krajská prokuratura České Budějovice, (1948)1949-2003, nezpracováno.

v „kábloně“, „švadlárně“, krejčovně, vyráběla patentky a bižuterii. Zde byla také nejčastěji kázeňsky trestána. Záznamy o jejích přesunech a zaměstnáních končí rokem 1963.¹⁴¹

Po příjezdu do pardubické věznice ženy obvykle fasovaly dvě příkrývky, dvě prostěradla, povlečení na podhlavník, dvě košile, dva kapesníky, utěrku, cvilinkovou blůzu, dvoje spodní kalhoty, dvoje punčocháče, pantofle, šněrovací boty, kabát, hnědé kalhoty, kostkovaný šátek na hlavu, dva ešusy a lžici.¹⁴²

Ani vězňům se nevyhnuly za minulého režimu tolik oblíbené osobní posudky. Právě z nich se však dnes můžeme dozvědět mnohé informace o životě Dagmar Šimkové před zatčením, ale také jaký vztah měla v průběhu věznění k přidělené práci. Zjišťujeme například, že Dagmar plnila pracovní normu na pouhých 52 % a své spoluvězeňkyně nabádala k nižšímu pracovnímu nasazení. Charakterizována byla jako „*inteligentní a sebevědomého vystupování*“.¹⁴³

Její hrdost charakterizuje i tato věta z jednoho z posudků v jejím vězeňském spisu: „*Veškeré pohovory se jmenovanou neměly žádný účinek, neb jde o osobu silně nepřátelsky zaměřenou proti dnešnímu zřízení. Při jednom pohovoru prohlásila, že lituje jen toho, že proti tomuto režimu nebojovala ještě aktivněji a že po propuštění bude v podobné trestné činnosti pokračovat.*“ Posudek, ze kterého je citace vyjmuta, zajistil, že se Dagmar Šimkové netýkala největší z amnestií, ta z roku 1960. Vztahovala se ale na její bývalé komplice Jaroslava Šípa a Karla Glanze.¹⁴⁴ V osobním dotazníku k otázce „*Jaké byly důvody Vaší trestné činnosti, Váš názor a postoj k odsouzení, co očekáváte od výkonu trestu*“ napsala: „*Naprostý nesouhlas s politickým zřízením v našem státě, touha po svobodném životě v některém jiném státě. Od výkonu trestu nečekám nic.*“¹⁴⁵

Ve vyprávěních přímých účastníků je zřetelný jeden velký kontrast. Vězni se snaží žít, zachovat si jasnou hlavu, povídají si mezi sebou příběhy, sny z poslední noci, často dochází

¹⁴¹ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

¹⁴² Z. POUSTA, Úvodem. In: R. VACKOVÁ, Vězeňské přednášky, s. 25, 26.

¹⁴³ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

¹⁴⁴ SOA Třeboň, fond Krajská prokuratura České Budějovice, (1948)1949-2003, nezpracováno.

¹⁴⁵ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

Další názory Dagmar Šimkové na lidově demokratické zřízení: Protokol o výpovědi se svědkem. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-796 CB, vyšetřovací spis Fiala Ladislav a spol., s. 43.

k projevům solidarity. Na druhé straně stojí vězeňský personál, chovající se hrubě, vulgárně, bez špetky pochopení. I zde však existovaly výjimky.

V souvislosti se solidaritou mluvíme o vězních politických, jelikož mezi vězni kriminálními navzájem nebo vězni kriminálními a politickými docházelo ke svárům. Kriminální vězni byli upřednostňováni a vyzdvižováni bachaři před vězni politickými, někdy byli dokonce proti vězňům politickým poštváváni a naváděni k výtržnostem. Kriminální vězni se také domnívali, že důvodem, proč jsou podmínky ve věznicích tak přísné, je právě přítomnost politických a své rozhořčení neskrývali. Působením sovětských poradců byly změněny vězeňské předpisy a byl zaveden tzv. třídní výkon trestu, který zapříčinil zvýhodnění kriminálních vězňů před protistátními.¹⁴⁶

Vězeňkyním pomáhala víra v Boha, která částečně vyrovnávala materiální nedostatek. Vězením se často šířily poplašné zprávy. Dezinformace byly předávány šeptandou při vycházkách a jiných střetnutích vězňů, při kterých ovšem nebylo povoleno mluvit a za porušení hrozily tvrdé tresty. Hlavním informačním kanálem však byly tzv. latrýny, tedy turecké záchody, skrze které se dobře nesl zvuk z cely do cely. Častá byla také komunikace z okna do okna, kdy se vězni dorozumívali posunky. I za druhé dva jmenované způsoby předávání informací dostávali přistižení vězni vysoké postihy.¹⁴⁷

Ve svědectvích všech vězňů figuruje hlad jako součást trestu. U Dagmar Šimkové tomu nebylo jinak. Chudá nekvalitní strava byla někdy „obohacena“ hmyzem, který do pokrmu napadal.¹⁴⁸

Nepřiměřeně také docházelo k prohlídkám cel. Vězeňkyně musely okamžitě vystoupit ven z cely a ta byla důkladně prohledána dozorcí. Prohlídky také probíhaly v pracovní době vězňů. V případě nálezu zakázaných předmětů nebo textů, byly obyvatelky cely potrestány a věci jim odebrány. Často se jednalo například o výpisky z přednášek, které si vězni sami dělali, cizojazyčná slovíčka, výňatky z bible atp. Nevýhodu měly vězeňkyně z cel, ve kterých

¹⁴⁶ L. BLAŽEK – A. FRANTALOVÁ, SVOČ – Dagmar Šimková – politický proces a reflexe vězeňství 50. a 60. let, s. 24.

T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, s. 21.

¹⁴⁷ D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 39.

Příloha na straně 104: hlášení ke kázeňskému řízení.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 38.

se spalo na slavnících. Po prohlídkách jim pak zabralo hodiny, než všechnu rozházenou slámu nastrkaly zpět do slavníků.¹⁴⁹

Dagmar Šimkové se jako jedné z nemnoha podařilo utéct ze slovenských Želiezovců, kde vězeňkyně pracovaly v zemědělství. V nestřežené chvíli, kdy po ranním nástupu do práce ještě nebyla připravená mlátička, se jí podařilo dostat dozorcům z dohledu. Její svoboda však netrvala dlouho. Byla chycena další den ráno, když usnula schovaná ve snopech slámy, které byly na neštěstí zrovna sklíženy. StB po okolních vesnicích rozhlásila, že se jedná o nebezpečnou vražednici, a proto byly její šance na získání pomoci od místních obyvatel mizivé. Jako důvod útěku Dagmar do protokolu uvádí, že měla v úmyslu dostat se přes Rakousko k sestře do Austrálie. Odsouzena byla Okresním soudem v Želiezovcích 6. září 1955 k odnětí svobody na další tři léta.¹⁵⁰

13. července 1956 adresovala Dagmar oficiální oznámení ministerstvu vnitra, že se bude účastnit protestní hladovky. Podala totiž před časem stížnost na životní a pracovní podmínky vězňů v Želiezovcích a jak uvedla do protokolu o výpovědi, dozvěděla se od spoluvězeňkyň, které přijely ze Želiezovců, že se podmínky vůbec nezměnily a ona se proto rozhodla pro tento způsob protestu. Tento dokument charakterizuje celý pobyt Dagmar Šimkové ve vězení – byla vzpurná a za žádnou cenu se nechtěla podvolit tak zvané převýchově.¹⁵¹

Mezi oblíbené aktivity vězňů patřilo vzájemné přednášení z různých odvětví a oborů, ale hlavně studium jazyků. Každý předával to, co si odnesl ze svého života na svobodě a přispíval tak k udržení duševní pohody ostatních spoluvězňů. „Vyučování“ se nedalo plánovat, záleželo totiž na tom, s kým byly ženy umístěny na celu.¹⁵² V Archivu Univerzity Karlovy se dochoval zápisník některých přednášek univerzitní profesorky Růženy Vackové. Podle historika Zdeňka Pousty ho před zraky dozorců skrývala spoluvězeňkyně Dagmar Skálová ve svém bederním pásu, který mohla na speciální povolení nosit potom, co jí byla během jednoho z výslechů poraněna páteř. Po dobu rekonvalescence zraněné ruky psala zápisy do zápisníku

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 80.

¹⁵⁰ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

I. BLÁHOVÁ – L. BLAŽEK – J. KUKLÍK – J. ŠOUŠA – kolektiv autorů, Případ dvou zběhů: Politický proces s Dagmar Šimkovou a spol. In: Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století, s. 248-251.

¹⁵¹ NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

¹⁵² D. ŠIMKOVÁ, Byly jsme tam taky, s. 82.

Ivana ŠMELOVÁ, Magisterská diplomová práce – Osudy politických vězeňkyň, Brno 2007, 64 stran, s. 56.

místo Dagmar Skálové Dagmar Šimková. Tyto zápisy byly v roce 1999 knižně vydány pod názvem *Vězeňské přednášky*.¹⁵³ Jedná se o unikát, nikoli však jediný dochovaný. Knižně také vyšly zápisy z „leopoldovské univerzity“, o kterých se ještě zmíním později.¹⁵⁴ Dagmar se ve vězení naučila italsky a francouzsky a setkala z mnoha zajímavými a významnými osobnostmi. Kromě již zmíněné Růženy Vackové a Dagmar Skálové, můžeme jmenovat katolicky orientovanou spisovatelku Ninu Svobodovou, lékařku a skautku Annu Václavu Švecovou, Vlastu Charvátovou a mnohé další. Její blízkou přítelkyní se stala Irena Vlachová-Šimonová. Tři z nich blíže představím v následujících medailoncích.¹⁵⁵

Růžena Vacková se narodila v roce 1901 ve Velkém Meziříčí. Po absolvování gymnázia ve Vyškově a v Brně přišla do Prahy studovat Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde vynikala v mnoha oborech. Napsala mnoho publikací a studií. Za války se zapojila do ilegální činnosti, konkrétně přenášela tajné vysílačky, za což byla v únoru 1945 zatčena gestapem a do konce války vězněna na Pankráci. V roce 1947 byla jako historicky druhá žena u nás jmenována mimořádnou profesorkou na FF UK. V únoru 1948 se jako jediná z pedagogického sboru účastnila se studenty protestního pochodu na Pražský hrad. Později dostala zákaz činnosti na fakultě a v roce 1952 byla zatčena a odsouzena za špionáž a vlastizrada k 22 letům vězení. Ve vězení spolu s Dagmar Skálovou a dalšími deseti ženami napsala jeden z dvanácti dopisů se svými životními osudy a s popisem životních podmínek v pardubické věznici. Dopisy byly adresovány generálnímu tajemníkovi OSN Dagu Hammrskjöldovi. Nikdy nebyly doručeny a jejich pisatelky byly za svou drzost potrestány deseti dny korekce a zastavením výhod. Růžena Vacková byla propuštěna až jako jedna z posledních politických vězeňkyň v roce 1967. V roce 1968 se stala členkou výboru K 231, v roce 1977 jako jedna z prvních podepsala Chartu 77. Zemřela 14. prosince 1982.¹⁵⁶ Dopisy, které posílala své rodině po léta věznění, vyšly knižně pod názvem *Ticho s ozvěnami*.¹⁵⁷

¹⁵³ Růžena VACKOVÁ, *Vězeňské přednášky*, Praha 1999, 267 stran.

Příloha na straně 104: strana ze zápisníku.

¹⁵⁴ Zdeněk POUSTA, *Filozofie za mřížemi – Leopoldov, léta padesátá, Ústav dějin Univerzity Karlovy 1995*, 183 stran.

¹⁵⁵ *Neznámí hrdinové: Ta krásná holka z vily nad řekou*, 2009, režie: Alena Hynková.

¹⁵⁶ Z. POUSTA, Úvodem. In: R. VACKOVÁ, *Vězeňské přednášky*, s. 38, 39.

Jarmila VACKOVÁ, Růžena Vacková. In: R. VACKOVÁ, *Vězeňské přednášky*, s. 245-250.

Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), osobní spis Růženy Vackové, nezpracováno.

Dagmar Skálová, shodou okolností za svobodna Šimková, se narodila roku 1912 v Plzni. V šestnácti letech odjela studovat do Francie, kde se seznámila s budoucím právníkem a zapáleným skautem Karlem Skálou, kterého si v roce 1934 vzala. Po návratu začala vést pod přezdívkou Rakša oddíl vlčat, chlapců přibližně do deseti let. S manželem se aktivně podíleli i na mimooddílové skautské činnosti. V roce 1941 byl nacisty Junák zakázán. Skálovi však tajně pořádali schůzky pro starší skauty u sebe doma a pak přešli pod křídla Klubu českých turistů. V květnu 1945 se Dagmar se svými skauty zapojila do Pražského povstání a pomáhala v branicím lazaretu jako ošetřovatelka. Po obnově skautingu se v hnutí opět angažovala, vedla oddíl skautek a zastávala mnohé reprezentativní funkce. V obnoveném středisku Šipka, kde působil především její manžel Karel (pro skauty Čil) počal kráčet po své skautské stezce také budoucí první prezident svobodného Československa a později České republiky Václav Havel. Z 16. na 17. května 1949 se Dagmar přidala k neúspěšnému pokusu o státní vojenský převrat, do kterého byli zapojeni i mnozí skauti. Ona i její manžel byli ještě téhož dne zatčeni. Dagmar byla odsouzena k doživotnímu vězení a její muž na 24 let. Přidala se k protestnímu odesílání dopisů generálnímu tajemníkovi OSN.¹⁵⁸ Byla propuštěna na amnestii v roce 1965, v roce 1968 se připojila ke spolku K 231 a opět pracovala na obnově skautingu. Bylo jí uděleno mnoho skautských vyznamenání a stejně jako Růžena Vacková, získala po revoluci od prezidenta Havla Řád Tomáše Garrigua Masaryka. Zemřela 15. července 2002.¹⁵⁹

Irena Vlachová – Šimonová se narodila v roce 1929 na Moravě. Chtěla se stát zpěvačkou, proto po válce přesídlila ke strýci do Prahy, kde chtěla studovat konzervatoř. Tam se v únoru 1948 seznámila s novinářem Františkem Smrčkem a následně se zasnoubili. Smrček ji seznámil s Libuší Kunovou, a když později emigroval, Irena s Libuší se mu snažili dodávat na Západ tajné informace. V roce 1949 byla Libuše zatčena a Irena se snažila o ilegální přechod

Text o Růženě Vackové na výstavě Založeno 1918 ke stému výročí založení státu konané na Pražském hradě v roce 2018.

T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, s. 66.

¹⁵⁷ Růžena VACKOVÁ, Ticho s ozvěnami, Praha 1994, 171 stran.

¹⁵⁸ Dopis Dagmar Skálové Ministerstvu zahraničních věcí Republiky Československé a Dagu Hammarskjöldovi ve francouzštině a češtině. In: Karel LEŠANOVSKÝ, Se štítem na štítě. Úřad dokumentace vyšetřování zločinů komunismu 1999, 279 stran, s. 265-269.

¹⁵⁹ Z. POUŠTA, Dagmar Skálová. In: R. VACKOVÁ, Vězeňské přednášky, s. 251-257.

Václav DOSTÁL – Slavomil JANOV – Václav NOSEK – Roman ŠANTORA, Skautské století, Praha 2012, 262 stran, s. 174.

hranic na Šumavě. Kvůli špatné domluvě s převaděčem se ale ztratila a musela se vrátit zpět. Tehdy si jí všimla Státní bezpečnost a ona byla odsouzena za pokus o útěk a za protistátní činnost k 25 letům vězení. Z vězení se jí podařilo na jedenáct dní uniknout, byla však chycena a odsouzena k dalším třem letům vězení. Propuštěna byla na velkou amnestii v roce 1966. Vdala se za houslistu Josefa Šimona, se kterým v roce 1968 emigrovala do Nizozemí. Zemřela v srpnu roku 2017.¹⁶⁰

V závěrech z psychologického vyšetření, které bylo Dagmar Šimkové provedeno v lednu 1966, tedy pár měsíců před jejím propuštěním, se píše, že trpí pocity beznaděje, apatie, nevěří lidem, trpí pocity deprese a je velmi nervově labilní, ačkoli je její řeč logická a odpovědi správné, bez známek psychózy.¹⁶¹

V průběhu výkonu jejího trestu opakovaně žádala o propuštění její teta Anna Kvochová a později také její matka.¹⁶² O tom svědčí například dochované zamítnutí žádosti o milost od Městského národního výboru v Písku z 15. února 1963. MNV v něm uvádí, že trestný čin nebyl spáchán z mladistvé nerozvážnosti, ale ze záporného postoje k lidově-demokratickému zřízení. Podobně to dopadlo i s ostatními podanými žádostmi.¹⁶³ Amnestie se na ni nevztahovaly. Na délce trestů Dagmar i celé skupiny se podepisovala snaha krajského prokurátora Františka Antoše, kterému po vynesení rozsudků připadalo, že jsou příliš nízké a odvolával se za tresty vyšší. Odvolání byla přijata a nic na tom nezměnil ani obhájce Dagmar JUDr. Oldřich Horák. Propuštěna byla až 28. dubna 1966.¹⁶⁴

¹⁶⁰ <https://www.ustrcr.cz/uvod/vzdelavaci-projekt-pamet-a-dejiny-totalitnich-rezimu/pametnici-protikomunistickeho-odboje-a-odporu/irena-vlachova-simonova-1929/> (21.3.2018)

¹⁶¹ ABS, sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-369 CB, Emigrace 1969, s. 166.

¹⁶² SOA Třeboň, fond Krajská prokuratura České Budějovice, (1948)1949-2003, nezpracováno.

¹⁶³ Odmítnutí žádosti o milost podané Annou Kvochovou pro Dagmar Šimkovou. In: SOKA Písek, fond Městský národní výbor (1959-1976), karton 10, sign. 99.

¹⁶⁴ Z. MĚCHUROVÁ, Příběhy starých píseckých domů a osudy jejich obyvatel, s. 126.

NA, fond SSNV, osobní spis Dagmar Šimkové, nezpracováno.

L. BLAŽEK – A. FRANTALOVÁ, SVOČ – Dagmar Šimková – politický proces a reflexe vězeňství 50. a 60. let, s. 20.

3.4 Život po propuštění

Po propuštění z opavské věznice se vrátila k matce do Písku, kde spolu žily v nuzných podmínkách v malém bytě na adrese Chelčického 55. Matka pracovala nejdříve jako umývačka nádobí, později v závodu Jitex. Dagmar prý při pohovoru v květnu 1966 uvedla, že: „*by chtěla asi po dobu jednoho roku pracovat v lese, neboť přechod z výkonu trestu do normálního života, bude jistě působit na její nervovou soustavu, protože je nervově značně vyčerpána.*“¹⁶⁵ Nadále byla i s matkou sledována a kontrolována, jeden tajný informátor, jakýsi „Rex“, je dokonce navštěvoval, byla jí nabídnuta spolupráce s StB, kterou přijala, ačkoli nebyla registrována v seznamech kandidátů na agenta.¹⁶⁶ Ve zprávách se však nevyskytují žádné informace o osobách, se kterými se setkávala a které by mohla Bezpečnost vyhodnotit jako důležité, a lze tak usoudit, že doufala, že jí spolupráce pomůže získat povolení k vystěhování za sestrou do Austrálie.¹⁶⁷

V průběhu pražského jara se Dagmar Šimková podílela na zakládání spolku K 231, který sdružoval politické vězně, kteří byli odsouzeni na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.¹⁶⁸ Cílem klubu, který fungoval pouhých 159 dní, bylo dosažení plných rehabilitací neprávem odsouzených a získání sociální podpory. Po srpnové okupaci byl spolek okamžitě zakázán na základě Moskevského protokolu¹⁶⁹ a v následujících letech využíván k dezinformační kampani Státní bezpečností.¹⁷⁰

Po srpnových událostech roku 1968 emigrovala¹⁷¹ i s matkou k sestře do australského Perthu, kde mohla konečně začít studovat. Rozhodla se pro studium historie, umění, archeologie,

¹⁶⁵ Záznam o pohovoru s Dagmar Šimkovou, která se vrátila z výkonu trestu z 3. května 1966. In: ABS, sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-369 CB, Emigrace 1969, s. 159.

¹⁶⁶ ABS, sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-369 CB, Emigrace 1969, s. 160, 161, 165.

Záznam o osobním seznámení a pohovoru s Dagmar Šimkovou z 31. května 1966. In: sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-369 CB, Emigrace 1969, s. 162-164.

¹⁶⁷ ABS, sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-369 CB, Emigrace 1969, s. 169.

¹⁶⁸ Zákon č. 231/1948 Sb., *na ochranu lidově demokratické republiky*. In: Sbírnka zákonů Republiky československé. Dostupný také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231>.

¹⁶⁹ Znění: http://www.totalita.cz/txt/txt_prot_mosk_1968.php (15.4.2018)

¹⁷⁰ P. BLAŽEK – T. BURSÍK – Kolektiv autorů, *Aby se to už neopakovalo*. Katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů K-231, s. 5.

¹⁷¹ Pravděpodobně se nejednalo přímo o emigraci, jelikož se v jejích spisech dochovaly některý výjezdni doložky pro pobyt v Austrálii. První z těchto doložek jí byla udělena 16. července 1968.

Hlášení. In: ABS, sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-369 CB, Emigrace 1969, s. 157.

psychologie a sociologie. Nakonec dostudovala v bakalářském studijním programu svobodná umění a sociální práci. Kromě toho se také angažovala v mnoha odvětvích. Malovala a vyráběla šperky, uspořádala několik výstav, působila jako filmová kaskadérka, pracovala jako sociální pracovnice ve věznici v Perthu, spolupracovala s Amnesty International. Vydala zmiňovanou knihu *Byly jsme tam taky*, kterou později po částech odvysílala rozhlasová stanice Svobodná Evropa. Ani v Austrálii však nepřestala být vedena ve spisech StB jako „zájmová osoba“.¹⁷² Po roce 1989 několikrát navštívila svou vlast, rodině byla v havarijním stavu navrácena vila Marta. Rehabilitace se Dagmar dočkala v roce 1990 podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci,¹⁷³ protože žádost podaná při revizi procesů na konci 60. let byla zamítnuta. Zamřela v Austrálii 24. února 1995 na rakovinu čelisti.¹⁷⁴

V roce 2009 natočila režisérka Alena Hynková s historičkou Pavlínou Kourovou pro ČT dokumentární film *Ta krásná holka z vily nad řekou*, Dagmar Šimková v rámci cyklu *Neznámí hrdinové – pohnuté osudy*. Dagmar Šimková se in memoriam v roce 2011 dočkala své vlastní výstavy s názvem *Dagmar Šimková, ta krásná holka z vily nad řekou, rackové s křikem poleťují kolem mne*. Jednalo se o výstavu putovní, která měla návštěvníkům přiblížit nejen osud konkrétní politické vězeňkyně, ale i ukázat vězeňský život obecně. Na motivy knihy *Byly jsme tam taky* napsal v roce 2012 Karel Steigerwald divadelní hru pro Národní divadlo pod názvem *Má vzdálená vlast*.

¹⁷² Seznam zájmových osob z 24. dubna 1979. In: ABS, sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-358 CB, Písek – Armáda. Svazek 7, s. 14.

Seznam osob, které se pokusily, nebo uprchly přes státní hranice. In: ABS, sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-369 CB, s. 17, 18.

¹⁷³ Zákon č. 119/1990 Sb., *o soudní rehabilitaci*. In: Sbírnka zákonů České a Slovenské federativní republiky. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-119>.

¹⁷⁴ D. ŠIMKOVÁ, *Byly jsme tam taky*, s. 161, 162.

Neznámí hrdinové: Ta krásná holka z vily nad řekou, 2009, režie: Alena Hynková.

Z. POUSTA, Dagmar Šimková. In: R. VACKOVÁ, *Vězeňské přednášky*, s. 263, 264.

4. Lubomír Školoud

Druhou osobností, na kterou se tato práce zaměřuje, je skaut Lubomír Školoud. I s ním si osud nepěkně zahrával a on strávil ve vězení 14 let.

Lubomír Školoud je, i přes jednu vydanou knihu, nesporně méně známou osobností než Dagmar Šimková. Přesto není jeho svědectví v knize *Na všechno buď připraven*¹⁷⁵ o nic méně důležité, o nic méně realistické. Autor ji s pomocí hudebníka a spisovatele Petra Štěpánka vydal až po roce 1989. Kniha je doplněna obrázky, které sám ještě ve vězení nakreslil, a některé byly dokonce zahrnuty do ilegálního leopoldovského vězeňského časopisu *Smích v bodláčí*.¹⁷⁶

Od útlého věku patřil do skautské organizace, která ovlivňuje směřování dětí a mladých lidí po celém světě už více než sto let. Příslušnost k ní mu mimo jiné přinesla uzavření několika celoživotních přátelství, respektování morálních hodnot, jako je čestnost, smysl pro spravedlnost, nebo odvaha, a posílení lásky k vlasti. Proto se o skautské organizaci krátce zmíním.

Oficiálně je posláním skautingu „*podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství*.“¹⁷⁷ Skautské hnutí v souvislosti s Lubkou Školoudem pěkně charakterizuje i citát: „*Totalita vylučuje skauting, skauting vylučuje totalitu*“, který pronesl zakladatel Junáka – českého skauta v roce 1938 po návratu z Ruska.¹⁷⁸

První skauti se na území dnešního Česka a Slovenska objevili v roce 1911, kdy pod vedením pedagoga Antonína Banjamina Svojsíka, podle vzoru anglických skautů založených v roce 1907 Robertem Baden-Powellem, vznikaly první skautské družiny. V roce 1912 vydal

¹⁷⁵ Petr ŠTĚPÁNEK – Lubomír ŠKOLOUD, *Na všechno buď připraven*, Praha 2011, 209 stran.

Příloha na straně 105: obálka 1. vydání knihy.

Příloha na straně 106: ilustrace z knihy.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 11.

¹⁷⁷ V. DOSTÁL – S. JANOV – V. NOSEK – R. ŠANTORA, *Skautské století*, s. 1.

¹⁷⁸ <http://abs2013.skautabs.cz/?p=106> (22.4.2018)

Svojsík knihu *Základy junáctví*¹⁷⁹, která je některými považována za „bibli českého skautingu“. Poprvé se skauti veřejně vyznamenali na konci první světové války, kdy pomáhali postavit na nohy infrastrukturu, v době, kdy nefungovala pošta, předávali důležitá psaní. Období první republiky se dá označit za velmi příznivé pro rozvoj skautské organizace. Zlom nastal v roce 1940, kdy byl skauting postaven rozhodnutím K. H. Franka do ilegality. Mnoho skautů se s tímto faktem neshlo a účastnilo se protinacistického odboje. Okolo sedmi set z nich za to zaplatilo životem. Dodnes se na jejich odvážné činy vzpomíná u kamenné mohyly s názvem Ivančena na úpatí Lysé hory. Hned v květnu roku 1945 byl Junák obnoven a do jeho řad se přihlásilo na 250 000 členů. Období rozkvětu však netrvalo dlouho. V roce 1948 byl Junák, jako všechny ostatní mládežnické organizace, zařazen do Socialistického svazu mládeže a v roce 1950 byl zakázán úplně. Mnoho jeho členů, včetně Lubomíra Školouda, bylo vězněno, někteří dokonce popraveni. V období komunismu se začaly vzmáhat české skautské oddíly i v exilu. Nutno však podotknout, že některé oddíly fungovaly v ilegality i na našem území. Činnost Junáka vždy odpovídala politickému tlaku, který byl na společnost vyvíjen, takže k další obnově došlo hned na jaře 1968, ale už o dva roky později byla organizace opět, už potřetí, postavena mimo zákon. Nastalo dalších téměř dvacet let v ilegality, někteří skautští vědoci se rozhodli dál vychovávat děti junáckou metodou se šátkem pionýrské organizace. Junák byl obnoven ihned po listopadových událostech roku 1989 a se stále narůstajícím počtem členů funguje dodnes. Bylo však nezbytné přepracovat výchovnou metodu a cíle organizace tak, aby odpovídala požadavkům současné doby. Na území České republiky je letos registrováno více než 60 tisíc členů. Mezi významné osobnosti, které organizací prošly, patří například básník Jiří Wolker (ten se účastnil prvních Svojsíkových táborů), dramatik, básník a spisovatel Jiří Suchý, advokátka a politička Dagmar Burešová, režisér a scénárista Jiří Menzel, bývalý prezident ČSR a ČR Václav Havel, novinář Erik Tabery, bývalý politik a právník Petr Pithart, nebo kněz a teolog Tomáš Halík.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Antonín Benjamin SVOJSÍK, *Základy Junáctví*, Praha 1912, 724 stran.

¹⁸⁰ V. DOSTÁL – S. JANOV – V. NOSEK – R. ŠANTORA, *Skautské století*, s. 19, 121, 158, 201, 220.

<https://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie> (22.4.2018)

<https://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-cisla> (22.4.2018)

<https://www.skaut.cz/skauting/zname-osobnosti> (22.4.2018)

4.1 Život před zatčením

Lubomír Školoud se narodil 14. prosince 1930 v Nasavrkách v okrese Chrudim do rodiny krejčího Antonína Školouda a jeho manželky Zdeny, ženy v domácnosti. Měl staršího bratra Zbyňka a později ještě mladší sestru Zdeňku. Když byly Lubomírovi tři roky, odstěhovala se rodina do Hradce Králové, kde se usadila napořád. Do první třídy nastoupil ve školním roce 1936/1937, ale po prvním půlroce byl nucen ji ze zdravotních důvodů opustit a bydlet u prarodičů v rodných Nasavrkách. Ve Výkaze o docházce a prospěchu žactva ve druhé třídě je v kolonce na poznámky uvedeno. „*Pohodlný, málo snaživý, třebaže otec často se chodí informovat. Hraje si, nenesí úkoly.*“¹⁸¹ O rok později ještě úsečněji: „*Pohodlný, hravý, musí se nutit ke všemu.*“¹⁸² Ve školních záznamech je veden naposledy ve své čtvrté třídě, kniha z následujícího školního roku se nedochovala. Ve studiu této školy na vyšším stupni pravděpodobně nepokračoval, protože jeho jméno chybí ve výkazech. V dotazníku v jeho osobním spisu však Lubomír Školoud píše, že dále vychodil čtyři třídy měšťanské školy. Poté se tři roky učil u soukromníka a pak se stal elektrotechnikem. Uvádí zde také, že se chtěl stát malířem.¹⁸³

Do Junáka, který mu nepochybně změnil život, poprvé vstoupil už v roce 1936. 28. října 1940 byl Junák, jak již bylo zmíněno, po příchodu německých okupačních vojsk zakázán. Podle dokumentu Krajského velitelství StB v Hradci Králové se za války účastnil ilegální protinacistické činnosti, bohužel bez bližších podrobností.¹⁸⁴ Ihned po jeho obnovení v roce 1945 se Lubomír Školoud opět zapojil do obnovy skautingu a vedl chlapecký oddíl. Klubovnu tehdy mívali v tzv. skautském domově v areálu letního kina.¹⁸⁵

¹⁸¹ Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva třídy II.B 1937/1938. In: Státní okresní archiv v Hradci Králové. Fond Obecná škola chlapecká (OŠCH) prof. Drtiny Hradec Králové, Pospíšilova třída, inv. č. 294.

¹⁸² Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva třídy III.A 1938/1939. In: SOKA Hradec Králové. Fond OŠCH prof. Drtiny Hradec Králové, Pospíšilova tř., inv. č. 305.

¹⁸³ Dotazník, nedatováno. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

¹⁸⁴ Prošetření z 13. října 1950. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-12-HK, podsvazek II Školoud a spol., s. 318.

¹⁸⁵ NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva třídy I. B 1936/1937. In: SOKA Hradec Králové. Fond OŠCH prof. Drtiny Hradec Králové, Pospíšilova tř., inv. č. 282.

Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva třídy II. B 1937/1938. In: SOKA Hradec Králové. Fond OŠCH prof. Drtiny Hradec králové, Pospíšilova třída, inv. č. 294.

Nesouhlasil se změnou státního zřízení po roce 1948 a proto se v atmosféře, ve které bylo cítit, že skauting bude opět zakázán, spolu se dvěma přáteli Ctíradem Andrysem – Radkou a Zdeňkem Kovaříkem – Kikem rozhodl, že udělá komunistům nějaký naschvál. Tento „naschvál“ byl později ve spisech označován jako „Akce petarda“.¹⁸⁶ Cílem bylo narušit krajskou konferenci KSČ, která se měla konat následujícího dne. Pachatelé umístili v noci z 8. na 9. května 1949 na madlo vstupních dveří do obchodu s propagačními předměty KSČ po domáčku vyrobenou nálož. Výbuchu nebyl nikdo přítomen, nemohl být tedy nikdo zraněn. Neexistovali žádní svědci, žádné důkazy. S touto událostí se později Lubomír Školoud svěřil svému bratrovi Zbyňkovi, který patřil k protistátní skupině Junák I.¹⁸⁷

4.2 Zatčení, vyšetřování, soud

Lubomír Školoud byl zatčen 28. 9. 1950 večer. Přes den byl pracovně v Náchodě a po návratu domů mu matka sdělila, že se po něm sháněl někdo, kdo od něj chtěl koupit motor, on však žádný motor neprodával. Později se dozvěděl, že se jednalo o příslušníky StB. Doma se nezdřel dlouho, chystal se totiž za přáteli do skautské klubovny. Tam se dozvěděl, že byl zatčen jeden ze skupiny, Jiří Pašta. U Paštů v bytě předtím proběhla domovní prohlídka, při které nebylo nic podezřelého nalezeno. StB totiž uniklo, že si Jiří zařizuje vlastní byt, kam už přesunul velkou část svých věcí. Do tohoto bytu se Lubka s Nestlem vloupali a našli v něm malou pistoli bez nábojů. V panice se snažili zbraně zbavit a hodili ji z Malšovického mostu do řeky. U klubovny byli oba zatčeni a odvezeni do královéhradecké věznice.¹⁸⁸ Další zbraň,

Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva třídy III. A 1938/1939. In: SOKA Hradec Králové. Fond OŠCH prof. Drtiny Hradec Králové, Pospíšilova tř., inv. č. 305.

Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva třídy IV. A 1939/1940. In: SOKA Hradec Králové. Fond OŠCH prof. Drtiny Hradec Králové, Pospíšilova tř., inv. č. 317.

P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 17.

Rozhovor se sestrou Lubomíra Školouda Zdenou Charvátovou a jeho dcerou Petrou Školoudovou.

¹⁸⁶ ABS, MNB, Všeobecný svazek, Teroristické činy, 861, s. 118, 119.

¹⁸⁷ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 20, 21.

Zápis výpovědi Zbyňka Školouda z 26. října 1950. In: ABS, sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS), arch. č. TS-593427 MV, s. 4-7.

Trestní oznámení z 1. prosince 1950. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch.č. V-12-HK, Školoud Lubomír a spol., s. 6.

¹⁸⁸ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 15-17.

nebo možná zbraně, které hrály v Akci Petarda roli, se později snažili zbavit Karel Havránek s Květou Pillmanovou. Také je hodili do řeky.¹⁸⁹

V době zatčení měl u sebe podle protokolu náramkové hodinky, řidičský průkaz, legitimaci na dráhu, náprsní tašku, kapesní nůž, řetízek od matky, tužku a 538 Kčs. Na sobě měl khaki bundu a kecky. Všechny tyto věci se v průběhu výkonu trestu ztratily.¹⁹⁰

V kanceláři svlékli Lubomíra Školouda do naha a jeden z přítomných ho kopal do podkolení jamek. Uvězněn byl v cele o přibližných rozměrech 2 x 4 metry. Vybavení se skládalo z kavalce pod zamřížovaným oknem, dvou prken, které sloužily jako stůl a židle, a rohového záchodu. Vykoupat se prý mohl až po prvních třech měsících.¹⁹¹

Už při prvních výsleších Lubomír zjistil, že je StB velmi dobře informovaná. Některé informace se dozvěděla od bratra Zbyňka, který už byl rok za mřížemi za pokus o ilegální přechod státních hranic. Byl přivezen z Jáchymova, kde si odpykával trest. Vyšetřování trvalo několik měsíců. Na konci už se prý předpřipravené nebo manipulované výpovědi učili nazpaměť. Toto tvrzení podporuje například fakt, že v protokolu o výsledku z 2. listopadu 1950 je uvedeno: „*Za mého působení v Junáku jsem se seznámil se Zdeňkem Kovaříkem a Ctiradem Andryšem...*“,¹⁹² což je nepravda. Seznámil se s nimi už na měšťanské škole,¹⁹³ a protože se nejedná o zásadní informaci, neměl by důvod si ji vymýšlet. Kromě Lubomírových skautských přátel byla zatčena i jeho sedmnáctiletá dívka Květa Pillmanová, která se protistátních akcí přímo neúčastnila.¹⁹⁴

¹⁸⁹ Trestní oznámení z 1. prosince 1950. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-12-HK, Školoud Lubomír a spol., s. 5.

Zápis o výpovědi Květuše Pillmanové z 27. listopadu 1950. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-12-HK, Školoud Lubomír a spol., s. 79.

¹⁹⁰ Zápis o zatčení z 29. září 1950. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

Příloha na straně 105: vězeňská fotografie Lubomíra Školouda.

¹⁹¹ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 18, 24.

¹⁹² Zápis o výpovědi z 2. listopadu 1952. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-12-HK, Školoud Lubomír a spol., s. 21.

¹⁹³ SOKA Hradec Králové. Fond OŠCH prof. Drtiny Hradec Králové, Pospíšilova třída. Třídní výkazy docházky a prospěchu žactva 1936-1940.

¹⁹⁴ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 20-25.

NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

V kolonce dotazníku,¹⁹⁵ kam měl uvést důvody své trestné činnosti, napsal, že po roce 1948 emigrovali jeho skautští vedoucí za hranice a on se do protistátní činnosti zapojil na výzvu Velen Fandrlíka.¹⁹⁶ Otázkou zůstává, jestli doznání ke spolupráci s Velenem Fandrlíkem bylo vynucené, nebo dobrovolné. Osobně se přikláním k první možnosti, protože se tato výpověď velice podobá odůvodnění protistátní činnosti v dobovém tisku.¹⁹⁷

Z Akce petarda se stal monstrproces nejen s jednotlivými pachateli. Většina z nich patřila do Junáka, což se komunistické propagandě hodilo k odsouzení organizace jako celku, který využívá svých výchovných prostředků k pořádání organizovaného zločinu.¹⁹⁸ Proces se konal od 15. do 16. března 1951. Lubomír Školoud a další dva účastníci dostali návrh na trest smrti, který byl naštěstí zmírněn u Lubomíra Školouda na 14 let odnětí svobody, jeho bratr Zbyněk byl odsouzen k 13 letům (plus další tři roky z trestu předchozího), Zdeněk Kovařík k 11 letům, Ctirad Andrýs k 10 letům, Jiří Paštak k 9 letům, Marek Bohuslav k 7 letům, Radek Brož k 5 letům, Karel Havránek k 3 rokům a Květa Pilmanová k 1 roku odnětí svobody. Některých z nich se také týkala ztráta občanských práv na deset let a zabavení veškerého majetku.¹⁹⁹

Případ je s ideologickým zabarvením zaznamenán i v dobovém tisku. V hradeckých novinách *Pochodeň* se o skupině ještě před soudním procesem 19. ledna 1951 píše: „*Tato ilegální skupina, tvořená z řad Junáka, si vzala za úkol zaměřit svou činnost k destrukčním a teroristickým akcím a neštila se ani provádět atentáty na čelné představitele veřejného života a průkopníky socialistické práce.*“ Cílem skupiny bylo údajně mimo jiné také „*napojení na americkou výzvědnou službu CIC.*“²⁰⁰

¹⁹⁵ Dotazník z 21. prosince 1951. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

¹⁹⁶ **Velen Fandrlík** byl významnou osobností českého exilového skautingu. Narodil se 11. února 1907 v Praze. Později rodina přesídlila do Brna, kde Velen studoval. Skautovat začal v roce 1919. Po nacistické okupaci utekl do Velké Británie, kde působil jako důstojník dělostřelectva, později jako právník vojenského soudu, a nakonec jako vyšetřovatel válečných zločinců v OSN. Po válce se vrátil do vlasti a byl zvolen starostou Junáka. Roku 1948 byl nucen opět emigrovat a usadil se v Kanadě, kde se stal starostou Československých exilových skautů. Zemřel v roce 1985.

<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/velen-fandlerlik-73041> (17.4.2018)

¹⁹⁷ Před procesem s ilegální skupinou Junáka v Hradci Králové. In: *Pochodeň*, roč. 38, č. 3, 19. 1. 1951, s. 7.

¹⁹⁸ Trestní oznámení z 1. prosince 1950. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-12-HK, Školoud Lubomír a spol., s. 3.

¹⁹⁹ K. LEŠANOVSKÝ, *Se štítem na štítě*, s. 36.

²⁰⁰ Před procesem s ilegální skupinou Junáka v Hradci Králové. In: *Pochodeň*, roč. 38, č. 3, 19.1.1951, s. 7.

Stejně médium píše po procesu, 23. března 1951, už o něco konkrétněji, ale o nic méně nená-
vistně: „*Hlavou a organizátory této ilegální organizace byli bratři Zbyněk a Lubomír Školou-
dovi. Pocházejí ze živnostenské rodiny a již od mládí jim byla vštěpována kapitalistická vý-
chova, americký způsob života, jakož i kapitalistické pojetí „svobody“ a „volnosti“ občana.
Tato výchova se projevila na jejich charakteru, na poměru k lidem a práci, na jejich zhýralém
životě a samozřejmě i na poměru k dnešnímu zřízení.*“ Kromě činů, které skupina spáchala
podle dobových dokumentů, a které jsou uvedeny ve vzpomínkách Lubomíra Školouda, je
výčet zločinů v novinách mnohem delší a odsouzené označuje mimo jiné za vrahy.²⁰¹

4.3 Roky věznění

U vězňů se, na rozdíl od vězeňkyň, používalo označení MUKL, což je velmi výstižné vzhle-
dem k podmínkám, jimž byli vězni vystavováni. Jedná se o zkratku tvořenou prvními písmen-
y slov „*Muž Určený K Likvidaci*“.²⁰²

Trest, který nad odsouzeným soud vynesl, nebyl trestem jen pro něj. Nebylo nic překvapivé-
ho, že se do potíží dostala celá Lubomírova rodina. Podle slov Lubomírovy sestry Zdeny, byla
rodina zejména v prvních měsících po zatčení střežena a časté byly také domovní prohlídky,
při kterých nic nezůstalo na svém místě. Šlo hlavně o dohledávání protistátních tiskovin.²⁰³
Rodinní příslušníci také mívali problémy v zaměstnání, ti mladší s přijímáním na školy a ani
výjimečně nesměli cestovat za hranice.

Lubomír Školoud nastoupil k výkonu trestu 16. 3. 1951. Za těch čtrnáct let za mřížemi byl
pod vězeňským číslem 1696 několikrát přemístěn. Prošel Leopoldovem, Valticemi, Jáchymo-
vem, Pankrácem, Ilavou, Bory a Mírovem.²⁰⁴

V roce 1950 pracovalo v hornickém průmyslu na československém území okolo 64 % vězňů,
umístěných do pracovních táborů. A Lubomír Školoud patřil po vynesení rozsudku mezi
ně.²⁰⁵

²⁰¹ Teroristická ilegální skupina mladých spravedlivě odsouzena. In: Pochodeň, roč. 38, č. 12, 23. 3.1951, s. 2.

²⁰² <https://www.zkratky.cz/mukl/17302> (25. 3. 2018)

²⁰³ Rozhovor se sestrou Lubomíra Školouda Zdenou Charvátovou.

Protokol z 29. září 1950. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-12-HK, podsvazek I, Školoud a spol., s. 196.

²⁰⁴ NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

Nejprve byl umístěn do jednoho z jáchymovských táborů, do Vykmanova II. Věžňům byla po příjezdu oholena hlava, bylo jim zabaveno civilní oblečení a osobní věci.

Jak již bylo řečeno v kapitole *O politických vězních*, byli vězni zejména v 50. letech využíváni k těžké práci jako levná pracovní síla. Lubomír Školoud byl umístěn do tábora s jednou z nejnáročnějších prací vůbec, na zpracovávání vytěženého uranu v pověstné Věži smrti s krycím názvem „L“. Podle svědectví mukla Františka Kuchaře měli všichni vězni, dovezení na práci na Věži smrti, kvůli přímému styku s radioaktivní látkou několik dní vysoké horečky.²⁰⁶

Úkolem vězňů bylo drtit, třídit a poté stloukat asi desetikilogramovými kladivy kusy uranu do přibližně osmdesátikilogramových barelů tak, aby byly připraveny na převoz do SSSR. Vězni byli neustále vystavováni množství uranového prachu, který jim ničil plíce, a také všudypřítomné radioaktivitě. Dosahu záření neunikli ani po opuštění pracoviště, jelikož nedocházelo k výměně oděvů, čisté spodní prádlo jim bylo poskytováno jednou za tři týdny a baráky, ve kterých byli vězni ubytováni, byly v bezprostřední blízkosti věže. Lubomír Školoud byl v tomto táboře přidělen na pokoj, který obývalo patnáct muklů, měli ale pouze 10 postelí. Do tohoto tábora byli umístěni i jeho komplici, Zdeněk Kovařík a Ctirad Andrýs.²⁰⁷ Zdeněk v jednom z rozhovorů vzpomíná, že mezi dozorci rozpoznal bývalého skauta a kamaráda Josefa Kulka, který se po válce přidal k bezpečnostním sborům.²⁰⁸

Dávku záření dostávali také dozorci a civilní zaměstnanci, což se neblaze podepsalo i na jejich zdraví. Právě s civilními zaměstnanci vězni při výkonu přidělené práce přicházeli do sty-

²⁰⁵ Kolektiv autorů, Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu, s. 64.

²⁰⁶ Desky osobního spisu. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

K. KAPLAN – V. PACL, Tajný prostor Jáchymov, s. 161.

Věž smrti. Režie: Kristina Vlachová. Česká televize 2002.

²⁰⁷ Věž smrti. Režie: Kristina Vlachová. Česká televize 2002.

P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 33, 38.

Zdeněk Kovařík po opuštění Věže smrti pracoval na šachtě Eduard, v táboře Nikolaj a Vykmánov, propuštěn byl v roce 1955.

Adam DRDA, Příběhy bezpráví. Komunismu navzdory, Člověk v tísni, Praha 2014, 316 stran, s. 215, 216, 263.

²⁰⁸ T. BOUŠKA – M. LOUČ – K. PINEROVÁ, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, s. 45.

ku a docházelo k projevům solidarity. Zaměstnanci nosili vězňům jídlo a cigarety na přilepšenou, někdy pašovaly ven i dovnitř dopisy.²⁰⁹

V roce 1952 došlo ke snaze separovat vězně na Jáchymovsku, Slavkovsku a Příbramsku. Bezpečnostní kolegium rozdělilo vězně do čtyř skupin. V první byli státně-bezpečnostní trestanci odsouzení k trestu odnětí svobody na méně než 10 let. Ti měli být dále drženi v táboře Vojna u Příbrami, u štoly Nikolaj, Vykmánov II., Rovnost a Eliáš. Vězni ze stejné skupiny s tresty delšími, než deset let měli být umístěni do pracovních táborů Prokop a Svatopluk u Horního Slavkova, dále pak do táborů Mariánská a Vršek. Další dvě skupiny tvořili kriminální zločinci a uvěznění bývalí příslušníci ozbrojených složek. U nového rozdělování však už Lubomír Školoud, kvůli následujícím událostem, nebyl.²¹⁰

Ve formulářích byl označován jako „*nebezpečný k útěku*“. Jeho touha po svobodě byla tak velká, že nedbal na možná rizika a o útěk se pokusil rovnou dvakrát. Poprvé ještě téhož roku, ve kterém nastoupil k výkonu trestu, 23. května 1951, z tábora Vykmánov II., podruhé se mu příležitost k útěku naskytl 3. března 1954. Tou dobou si odpykával trest ve věznicí ve Valticích a byl eskortován na kontrolu do brněnské nemocnice.²¹¹

Podle hlášení pro ministerstvo spravedlnosti došlo k prvnímu z útěků 23. května 1951 mezi půl dvanáctou dopolední a první hodinou odpolední na cestě z pískovny v obci Sadov zpět do Vykmánova II. Vzhledem k tomu, o jak likvidační tábor šlo, si možná Lubomír Školoud útěkem zachránil život.²¹²

Při pokusu o útěk z jáchymovských pracovních táborů bylo zastřeleno 22 osob. Celkem bylo při útěku z výkonu trestu na území ČSR mezi lety 1948-1989 zastřeleno 34 osob, v jednom případě šlo o ženu.²¹³

²⁰⁹ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 45.

²¹⁰ Návrh na usnesení bezpečnostního kolegia z 23. dubna 1952. In: Kolektiv autorů, Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu, s. 45.

²¹¹ NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

²¹² Dálnopis z 23. května 1951. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1539 KV, Podsvazek I skupinového vyšetřovacího spisu proti Ladislavu Stárkovi a spol., s. 3.

Hlášení útěku 5 odsouzených z 10. června 1951. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

²¹³ Seznam zastřelených osob na útěku z TNP v letech 1949-1953. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Celkem bylo převáženo šest vězňů, kteří byli vybráni k naložení písku v sadovské pískovně pro drobné opravy tábora. Kromě Lubomíra Školouda šlo o Ladislava Stárka, Bohumila Čejkovského, Miroslava Fuksu, Josefa Čížka a Vlastimila Rychlíka, který v krátkém dokumentárním filmu Jáchymovské uranové peklo na tuto událost vzpomíná.²¹⁴ Zodpovědnost za ně nesl strážmistr Karel Antoch, který s nimi jel na korbě auta. V nestřeženém okamžiku byl udeřen lopatou do hlavy. Ve vzpomínkách Lubomír Školoud uvádí, že bachaře udeřil Ladislav Stárek. Pouze pět z přítomných vězňů příležitosti využilo a prchlo. Josef Čížek, kterému zbývaly více než čtyři roky za mřížemi, jediný zůstal. Lubomír přechal ve společnosti Bohumila Čejkovského. U sebe měli pistoli, kterou vzali překvapenému dozorcovi. Jejich cílem se stala obec Kotvina ležící na jihovýchod od Klášterce nad Ohří. Tam bydlela rodina jejich spoluvězně Jana Joba a v tu chvíli také jejich jediná naděje.

Ještě téhož večera se pokusili ukradnout jídlo, bylo to pravděpodobně v obci Oldříš, a dále se vypravili lesem. Nocovali v opuštěné osadě²¹⁵ na kopci na dohled od jejich pracovního tábora. Tam byli spatřeni místním myslivcem, který je pravděpodobně nahlásil SNB. Museli tedy utíkat dál kolem obce Ostrov. Nad ránem se dostali na určené místo, rodina Jana Joba jim dala jídlo a poradila jim, aby se přes den schovali u nedaleké zříceniny tvrze Šumburk. Následujících pár dní strávili v Kotvině. Sestra Jana Joba, Marie Kávová, se podle dostupných dokumentů o pobytu vězňů svěřila strážmistru Tomáši Zdeňkovi.²¹⁶

Dále směřovali, tentokrát už v civilním oblečení, k Bohumilovu rodišti, k Českým Budějovicím, kde díky své předešlé službě znal terén okolo hraniční čáry. V Kostelci nad Ohří muži ukradli motorku značky Jawa, na které dojeli do Milešova k Bohuslavovu strýci, který je ukryl ve chlévě. Tam strávili několik dní. V průběhu těchto dní přijel Bohumila navštívit jeho otec a dvouletý syn, který se narodil až po Bohumilově uvěznění. Lubomír odeslal dopis příteli do Hradce Králové, v němž ho instruoval, co a kdy mu má před emigrací dovézt. Dopis se

Zastřeleni na útěku. In: Kolektiv autorů, Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu, s. 72.

²¹⁴ Jáchymovské uranové peklo – Abeceda komunistických zločinů. Režie Marcel Petrov. Past production s.r.o. 2009.

²¹⁵ Domnívám se, že se jednalo o osadu Popov, založenou ve 13. století, která byla osídlena pouze nebo převážně Němci, kteří byli v roce 1945 na základě Benešových dekretů odsunuti.

²¹⁶ Uprchlí trestanci z OTK – poznatky z 29. května 1951. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1539 KV, Podsvazek I skupinového vyšetřovacího spisu proti Ladislavu Stárkovi a spol., s. 21.

ale dostal do rukou StB a 3. června došlo k dramatickému zatčení obou utečenců.²¹⁷ Na svobodě tedy strávili deset dní.²¹⁸

Lubomír byl při zatýkání postřelen třemi ranami ze samopalu a strávil následujících šest hodin v bezvědomí. Utrpěl dočasné ochrnutí pravé ruky, průstřel stehna způsobil částečné ochrnutí nohy. Dalším ošklivým zraněním, které utrpěl, byl průstřel pánve.²¹⁹ V duchcovské nemocnici měl strávit přibližně měsíc, příslušníci StB ho ale už 8. června odvezli do jáchymovské vězeňské nemocnice.²²⁰ Po dalších čtrnácti dnech došlo k převozu do věznice Vykmánov, na který vzpomíná takto: „Přikázali chodbaři, aby donesl mé šaty. Nahatého, ofačovaného mě nechtěli vézt. Jenže já žádné šaty neměl. Rozhodli proto, že si na sebe obléknu oděv po muklovi, který právě zemřel. Měl zával a jeho šaty byly celé krvavé. Když je chodbař přinesl, stál kabát na podlaze jako panák, tak byl ztvrdlý od krve. Poručili mi, abych se oblékl. Nešlo to. Řvali na mě, ale já skutečně nemohl. Nastrčili mě tedy do krvavých kalhot a kabát mi natáhli jen na jednu ruku, poněvadž druhou jsem měl přibandážovanou k tělu.“²²¹ Ve Vykmánově byl na čtrnáct dní umístěn do korekce. V průběhu tohoto pobytu mu nebyla poskytována žádná lékařská péče ani převazy zranění.

Bohumil při zatýkání zraněn nebyl. Jeho otec byl za pomáhání vězňům odsouzen ke třem a půl letům vězení. Totožnost ostatních, kteří při útěku pomáhali, se naštěstí podařilo při výsleších utajit.²²² V průběhu vyšetřování byly některé výpovědi obviněných dodatečně upravo-

²¹⁷ Zápis o zatčení z 4. června 1951. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1539 KV, Podsvazek I skupinového vyšetřovacího spisu proti Ladislavu Stárkovi a spol., s. 22-25.

²¹⁸ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 39-62.

ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1539 KV, Podsvazek I skupinového vyšetřovacího spisu proti Ladislavu Stárkovi a spol., s. 20.

Hlášení útěku 5 odsouzených z 10. června 1951. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školoudu, nezpracováno.

²¹⁹ Ošetřovací protokol Lubomíra Školoudu. In: K. LEŠANOVSKÝ, Se štítem na štítě, s. 261.

Lekársky nález z 2. srpna 1951. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1539 KV, podsvazek I skupinového vyšetřovacího spisu proti Ladislavu Stárkovi a spol., s. 126.

²²⁰ Dálnopis z 8. června 1951. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1539 KV, Podsvazek I skupinového vyšetřovacího spisu proti Ladislavu Stárkovi a spol., s. 2.

²²¹ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 67.

²²² Protokol o výpovědi Bohumila Čejkovského ml. ze 7. června 1951. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1539 KV, Podsvazek I skupinového vyšetřovacího spisu proti Ladislavu Stárkovi a spol., s. 29-34.

Protokol o výpovědi Lubomíra Školoudu z 25. června 1951. In: Tamtéž, s. 105, 106.

vány. Například výpovědi Lubomíra Školouda nejsou podepsány kvůli zranění ruky vůbec nebo jsou podepsány levou rukou. V jedné z výpovědí přímo uvádí, že: „*Moje výpověď u StB na čl. 6 o Stárkovi není pravdivá, neboť byla na mně vynucena.*“²²³

Jejich soud proběhl 13. prosince 1951, tedy přesně v den, kdy Lubomír Školoud slavil své jednadvacáté narozeniny. Vladimír Stárek byl odsouzen k 18 letům odnětí svobody, Lubomír Školoud k 17 letům, Vlastimil Rychlík a Bohuslav Čejkovský každý k 15 letům a Miroslav Fuksa ke třem letům. S trestem odnětí svobody se pojí také ztráta občanských práv na deset let a propadnutí veškerého majetku.²²⁴

Po vynesení rozsudku byl Lubomír Školoud přemístěn do věznice na Borech, kde jeho pracovní náplní bylo draní peří. Pracovní norma činila 70 dkg peří denně. Později zastával povolání krejčího, pak zámečnického mistra, což bylo dost riskantní, jelikož Lubomír Školoud nikdy zámečnické řemeslo nevykonával. Jeho úkolem bylo objednávat materiál, dohlížet na ostatní vězně v dílně, rýsovat výkresy. Po areálu věznice se v té době mohl celkem volně pohybovat a přilepšit sobě i ostatním spoluvězňům příležitostnými krádežemi.²²⁵

První návštěva přišla za Lubomírem, kvůli četným korekcím a zastavením výhod, až po dvou letech. Přijel Lubomírův otec a bývalá družka Květa, jejíž trest činil rok a byla už tedy tou dobou na svobodě.²²⁶ V osobní složce vězně jsou záznamy o všech jeho návštěvách. Navštěvovali ho přátelé z Junáka, rodiče, i sestra Zdena. Pokud mu nebyly zastaveny výhody, chodili za ním každého půl roku. Návštěvy trvaly vždy pár desítek minut za přísného dozoru dozorce.²²⁷

Lubomír Školoud byl postupem času mezi ostatními mukly označován jako „průserář“, tedy člověk, který se nebojí riskovat pro zpříjemnění let za mřížemi. Za toto riskování však hrozila tzv. korekce, tedy umístění vězně do malé místnosti většinou v podzemí s minimálním přístupem světla a tepla, často bez jakéhokoli vybavení.

²²³ Soudní líčení z prosince 1951. In: Tamtéž, s. 87-89.

²²⁴ Usnesení Krajského soudu v Praze. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 39-74, 83.

²²⁵ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 86-100.

²²⁶ Tamtéž, s. 100.

²²⁷ Osobní karta odsouzeného. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

Rozhovor se sestrou Lubomíra Školouda Zdenou Charvátovou.

V pankrácké věznici strávil Lubomír v korekci dva měsíce v kuse. Byl přistižen při komunikaci s vězni z ostatních cel prostřednictvím morseovky a na 30 dní umístěn do korekce. Těsně před koncem tohoto trestu byl opět přistižen a pobyt v korekci mu tak byl navýšen o dalších třicet dní.²²⁸

Osobní spis Lubomíra Školouda obsahuje mnoho tzv. „hlášení ke kázeňskému řízení“, do kterých se mukulům zapisovaly odměny, ale hlavně prohřešky. V jeho hlášenkách jsou například záznamy o trestu za zhotovení kytary, elektrického ohříváče, za soupis anglických slovíček, za držení nože, za opalování se skrze okénko cely, v roce 1955 se údajně účastnil vězeňské vzpoury, za což dostal 10 dní korekce. Některé z dokumentů, např. ten z 29. listopadu 1963, uvádí, že byl Lubomír Školoud od počátku výkonu trestu do uvedeného data celkem 44x kázeňsky trestán.²²⁹

Na lístku z roku 1957, který vznikl po jednom z raportů, je uvedeno, že za rvačku se spoluvězněm je poslán do korekce. Zajímavostí je, že na tento incident Lubomír vzpomíná ve své knize. Spoluvězně Ladislava Haldu považoval za svého přítele, ale mnoho dní strávených v malé cele v přítomnosti jediného člověka zapříčinilo, že si navzájem začali lézt na nervy. Vše vyústilo ve rvačku, která mezi muži tak zvaně „vyčistila vzduch“ a oni se mohli příležitostně dále přátelit. K podobným událostem muselo ve stísněných prostorách v malých kolektivech docházet velice často.²³⁰

Dalším hojně užívaným kázeňským opatřením bylo tzv. „zastavení výhod“, kdy vězeň neměl nárok na návštěvu, nesměl odesílat, ani přijímat dopisy, na které měl obvykle nárok jednou za dva měsíce. S pobyt v korekci se často pojily i menší příděly stravy.²³¹

Vězni byli přemísťováni mezi věznicemi podle neznámého klíče. Lubomír Školoud byl převezen do věznice ve Valticích, vybudované z bývalého kláštera Kartouzy. V knize uvádí, že byl umístěn na oddělení, kterému velel Jan Kolář a Jan Babral, kteří prosluli komandováním vězňů. Docházelo k častým kontrolám cel a umísťování do korekcí. V dokumentárním filmu

²²⁸ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 82.

²²⁹ Hodnotení z 29. listopadu 1963. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

Příloha na straně 107: hlášení ke kázeňskému řízení.

Hlášení ke kázeňskému řízení. In: tamtéž.

²³⁰ Hlášení ke kázeňskému řízení. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 192.

²³¹ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 91.

z roku 1995 *Na všechno buď připraven* se objevuje scéna, ve které se štáb snaží s jedním z jmenovaných dozorců promluvit. Jan Kolář však přibouchne dveře a nehodlá o své minulosti nic sdělit.²³²

V roce 1953 směřovala další Lubomírova cesta do slovenské pevnosti Leopoldov, kde strávil nejdelší část svého vězeňského života.

Na jednom z nástupů tam došlo k hořce komické příhodě, na kterou Lubomír Školoud vzpomíná: „*Sami (bachaři- pozn. T. U.) neveleli, ale vybrali si vždy někoho z našich řad. Když se jim po chvíli znelíbil, vyhodili ho a určili dalšího. Jednou si vybrali staršího mukla, který udílel příkazy podle jejich mínění příliš mírně. Bachařům se to nelíbilo a jeden na něho zařval:*

„Človeče, boli ste na vojne?“

„Byl, pane veliteli,“ odpověděl starší mukl.

„Akú ste mal šaržu,“ řval bachař dál, „že neviete veliť?“

„Generál, pane velitel!“ odpověděl starší mukl skromně.

Byl to generál Kutlvašr²³³, velitel pražského povstání.“²³⁴

V ženských, ani v mužských věznicích nebylo těžké se seznámit s elitami, které si odpykávaly svůj trest. Lubomír Školoud se setkal například s olomouckým pomocným biskupem Stanislavem Zelou, s bývalým letcem RAF vězněným v nacistických i komunistických táborech, Josefem Bryksem, s hokejistou Bohumilem Modrým, se členy pravděpodobně největší pouňorové protistátní skupiny, skupiny Světлана,²³⁵ Jaroslavem Pekárkem a Ladislavem Novákem²³⁶ a dalšími. Zde je krátké uvedení prvních třech zmíněných.

²³² P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, *Na všechno buď připraven*, s. 105.

²³³ **Generál Karel Kutlvašr** se narodil roku 1895 v Michalovicích. V průběhu první světové války se připojil k čs. legiím a účastnil se například bitvy u Zborova, u armády zůstal i po válce. Šťastné životní období přerušila druhá světová válka, ve které se zapojil do protinacistického odboje a v květnu 1945 se stal velitelem slavného Pražského povstání. Po únorovém převratu byl komunisty vyloučen z armády, v následujícím roce byl odsouzen ve vykonstruovaném procesu na doživotí. Údajně prý chtěl udělat protistátní převrat. Propuštěn byl na amnestii prezidenta republiky z května 1960. Po propuštění pracoval jako hlídač v Jízdárně na Pražském hradě, později jako noční vrátný v Nuselském pivovaru. Svobody si moc neužil, zemřel v říjnu 1961.

<http://www.vhu.cz/in-memoriám-karel-kutlvasr/> (19.4.2018)

²³⁴ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, *Na všechno buď připraven*, s. 115.

²³⁵ **Skupina Světлана** vznikla na podzim roku 1948, jako odpověď na současnou politickou situaci. Byla tvořena převážně bývalými partyzány a za poměrně krátkou dobu se dokázala rozrůst na největší odbojovou skupinu své doby. V jejím čele stál Jaroslav Vávra-Stařík, který skupinu řídil z Francie, a Antonín Slabík, který v podstatě

Stanislav Zela, na kterého Lubomír Školoud vzpomíná jako na „*vysokého, urostlého chlapa, který i v muklovině vypadal vznešeně*“,²³⁷ se narodil do chudé rodiny v roce 1893 v Netčicích u Hranic na Moravě. Po absolvování přerovského gymnázia byl poslán na studia do kněžského semináře v Olomouci, kde byl v roce 1917 vysvěcen na kněze. Po škole působil ve Fryštáku na Zlínsku, ale jen do roku 1920. Tehdy se vrátil do Olomouce, kde pracoval v arcibiskupské kanceláři. V roce 1939 byl zatčen gestapem a vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. V roce 1947 se stal olomouckým kapitulním vikářem a o rok později generálním vikářem olomouckého arcibiskupství. Po únoru 1948 se podílel na tajném vysvěcení olomouckého biskupa Františka Tomáška. Mimo jiné byl také obviněn z kolaborace a podvodu. Ve vykonstruovaném procesu byl Stanislav Zela odsouzen v prosinci 1950 k 25 letům odnětí svobody, peněžnímu trestu ve výši 100 000 Kčs, zabavení majetku a zbavení občanských práv na deset let. Propuštěn byl na amnestii v roce 1963 a až do své smrti v prosinci 1969 byl internován v charitativním domě v Radči, kde se setkal například s arcibiskupem Josefem Beranem. Zemřel v prosinci 1969.²³⁸

Další velmi zajímavou osobností je Josef Bryks, syn rolníka z Olomoucka. Narodil se v roce 1916 a za svůj život se proslavil jako několikanásobný útěkář. Vystudoval obchodní akademii a v roce 1940 spoluorganizoval útoky československých pilotů na Západ a později se sám pokusil o útěk přes Maďarsko. Na Slovensku byl zadržen, ale podařilo se mu prchnout do Velké Británie, kde poté působil jako letec RAF. V červnu roku 1941 byl sestřelen při útoku na elektrárnu ve Francii a zajat nacisty. Podařilo se mu ukrýt svou identitu, což mu jako Čechovi zachránilo život. Byl velice vynalézavý, co se útěků týče. V březnu 1944 se například účastnil útěku z tábora Sagan, o kterém byl v roce 1963 natočen film *Velký útek*.²³⁹ Jeho příběh byl v roce 1946 zfilmován a uveden pod názvem *Srdce v zajetí*.²⁴⁰ Po válce byl oceněn Řádem britského impéria, oženil s Trudie, Angličankou, kterou poznal při výcviku v RAF, odstěhovali se spolu do Olomouce, a narodila se jim dcera. Šťastné období překazilo zatčení

celou skupinu vedl. Naneštěstí byla Bezpečností poměrně rychle objevena. K prvnímu zatýkání v rámci Akce Světлана docházelo už na jaře 1949. Nakonec padlo okolo 250 rozsudků, z toho se ve třinácti případech jednalo o rozsudek smrti.

Tajné akce StB. Akce Světлана, režie: Marcel Petrov, Česká televize, 2009, délka: 00:13:00.

²³⁶ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 85, 91, 101.

²³⁷ Tamtéž, s. 85.

²³⁸ <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/zela-stanislav-12-7-1893/> (19.4.2018)

²³⁹ Velký útek, režie: John Sturges, USA, 1963, délka: 2:52:00.

²⁴⁰ Srdce v zajetí, režie: Basil Dearden, Velká Británie, 1946, délka: 01:44:00.

v květnu 1948. Josef Bryks byl, jako mnozí navrátilivší letci RAF, odsouzen na deset let těžkého žaláře, o dva roky později byl obviněn z přípravy spiknutí ve vězení a odsouzen k dalším dvaceti letům. Umístěn byl do pracovního tábora Rovnost na Jáchymovsku. Zemřel v srpnu 1957, pravá příčina jeho smrti dodnes není známá.²⁴¹ V roce 2007 vznikl dokumentární film o osudu Josefa Brykse s názvem *Muž, který přecenil českou duši aneb útky Josefa Brykse*.²⁴² In memoriam mu byl udělen Řád bílého lva. Trudie Bryksová o něm vydala knihu *Naděje a beznaděje*,²⁴³ v roce 2014 ještě vyšla kniha *Na útěku, Neuvěřitelný příběh Josefa Brykse*²⁴⁴ od Ludka Navary a Miroslava Kasáčka.

Veřejně známou osobností byl ve 40. letech vystudovaný stavební inženýr a hokejový brankář Bohumil Modrý. Narodil se v roce 1916 v Praze. Patřil do české hokejové reprezentace, která měla na mezinárodním poli značné úspěchy – dvakrát obdržela titul mistrů světa v ledním hokeji v roce 1947 a 1949 a také stříbrnou medaili na olympijských hrách ve Švýcarsku v roce 1948. V roce 1940 se oženil s Erikou Weiserovou, se kterou měl dvě dcery. Po válce se chvíli věnoval i profesi inženýra. Ve vykonstruovaném procesu byl spolu s jedenácti spoluhráči obviněn ze snahy opustit Československo ilegální cestou. Bohumil Modrý, který byl označen za hlavu skupiny, byl odsouzen v prosinci 1950 k patnácti letům odnětí svobody, konfiskaci majetku, ztrátě čestných občanských práv na 10 let a peněžitému trestu 20 000 Kčs. Existuje několik možných vysvětlení, proč proces s hokejisty vznikl. Jedním z nich je obava SSSR z československého týmu, mohlo jít také o reálný strach KSČ z případné emigrace reprezentantů. Část trestu si Bohumil Modrý odpykával také ve vykmanovské Věži smrti. S Lubomírem Školoudem sdílel celu na Borech.²⁴⁵ Propuštěn byl v roce 1955 na amnestii prezidenta, ale zemřel už v červenci 1963.²⁴⁶ Jeho osud zaznamenal v knize *Jáchymov* rakouský spisovatel Josef Haslinger.²⁴⁷ V roce 2011 byl Bohuslav Modrý uveden do Síně slávy Mezinárodní federace ledního hokeje.

V Leopoldově, kam byl Lubomír Školoud umístěn, jak již víme, v roce 1953, byl přiřazen na dílnu, kde přibližně sto vězňů loupalo malým nožičkem slídu z většího kusu. S pomocí Vlasti-

²⁴¹ http://www.rozhlas.cz/hrdina/70/_zprava/1483494 (19.4.2018)

²⁴² *Muž, který přecenil českou duši aneb útky Josefa Brykse*, režie: Ján Novák, Česko, 2007, délka: 00:52:00.

²⁴³ Trudie BRYKSOVÁ, *Naděje a beznaděje*, Votobia 2003, 240 stran.

²⁴⁴ Luděk NAVARA – Miroslav KASÁČEK, *Na útěku. Neuvěřitelný příběh Josefa Brykse*, Host 2014.

²⁴⁵ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, *Na všechno buď připraven*, s. 102.

²⁴⁶ GABERDÉNOVÁ – Kolektiv autorů, *Příběhy bezpráví – Z vězeňských spisů*, s. 62.

²⁴⁷ Josef HASLINGER, *Jáchymov*, Jota 2012, 232 stran.

mila Rychlíka se však podvodem dostal na místo akademického malíře. Měl malovat kulisy pro vězeňské divadlo s názvem *Kozie mlieko*. Po uvedení divadelní hry byl Lubomír přidělen na výrobu konopných a sisálových povřísel. Přihlásil se na místo tesaře a jeho úkolem bylo vyrábět součástky pro Zbrojovku v Uherském Hradišti. Téměř nikdo na dílně nevěděl, jak součástky správně vyrábět a vznikaly tedy nekvalitní a vadné kusy.²⁴⁸

Jak již bylo řečeno, velkým problémem tehdejších vězňů byl neustálý nedostatek potravy, což se nevyhnulo ani Lubomíru Školoudovi. Například oběd v pankrácké korekci se prý skládal ze dvou malých brambor a trochy omáčky. S kvalitou stravy to bylo podobné. Jednou v Leopoldově došlo k otravě z přidělovaného masa. Téměř všichni vězni měli obrovské střevní potíže a nebyli několik dní schopni odejít do práce.²⁴⁹

Někdy v průběhu pobytu v Leopoldově se Lubomír právě kvůli kvalitě vězeňské stravy zúčastnil protestní hladovky. Celu tou dobou sdílel s Karlem Skálou, skautskou přezdívkou Čil, který byl zmiňován v souvislosti se svou manželkou Dagmar Skálovou v kapitole o Dagmar Šimkové. Vězni se o držení hladovky dozvěděli morseovkou, která mezi celami fungovala jako velmi dobré informační zařízení. Dozorci se s hladovkou nakonec vypořádali svými obuškami a výhružkami, že kdo nepřestane držet hladovku, ztratí nárok na podmíněčné propuštění z výkonu trestu.²⁵⁰

Na počátku roku 1954 podstoupil Lubomír operaci postřelené ruky v brněnské nemocnici u sv. Anny. V té době se v něm opět začaly rodit myšlenky na útěk, které realizoval spolu se spoluvězněm Františkem Adamíkem v únoru 1954, když byli s několika dalšími vězni dopraveni zpět do nemocnice na kontrolu a převaz. V průběhu dne se skrýval v brněnských ulicích a pak se vydal na sever za město do lesa. V noci dorazil k obci Sv. Kateřina u Blanska, kde se musel obrátit na místní obyvatele. Vybral si jedno ze stavení, ve kterém mu mladá žena s postarším mužem nabídli jídlo. Vzápětí však přišel syn Lubomírova hostitele a ze strachu šel Lubomíra nahlásit. Přišel místní orgán SNB, který se postaral o to, aby se trestanec dostal zpět do vězení. Další den s ním byly sepsány protokoly a byl poslán do korekce v brněnské věznici. Opět mu nebyla poskytována lékařská péče, stehy po operaci si vytahoval sám. Jeden

²⁴⁸ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, *Na všechno buď připraven*, s. 116-129.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 134.

²⁵⁰ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, *Na všechno buď připraven*, s. 209.

NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

z bezejmenných dozorců si sem za ním chodil povídat a nosil mu jídlo, ostatní byli jako obvykle tvrdí.²⁵¹

Soudní přelíčení se konalo 22. dubna 1954 u Krajského soudu v Brně. František Adamík byl odsouzen ke třem letům odnětí svobody navíc a Lubomír Školoud za své chování u soudu, kde mimo jiné prohlašoval, že „*je mu milejší americká demokracie, než sovětský bolševismus*“, na pět let.²⁵² Ačkoli nebylo obvyklé odvolávat se, udělal to. 6. května proběhl dodatečný soud o odvolání a Lubomíru Školoudovi byl pětiletý trest snížen na tři a půl roku.²⁵³ Celkem měl tedy před sebou třicet čtyři a půl roku za mřížemi.²⁵⁴

Z brněnské věznice putoval Lubomír přes Olomouc do slovenské Ilavy a odtud zpět do Leopoldova. Tam byl opět nasazen na draní peří, což bylo později na celách z hygienických důvodů zakázáno. Také on zde absolvoval tzv. vězeňskou univerzitu. Učil se anglicky a oblíbené byly i různé filozofické debaty. Do styku přicházel také s Pavlem Křivským, jehož již zmíněné filozofické přednášky vyšly knižně.²⁵⁵ Pro zkrácení volného času však muklové mluvili o mnohém, vymýšleli si hry a aktivity. Mezi přátele Lubomíra Školouda patřil zmiňovaný Vlastimil Rychlík, skaut Lubomír Jednorožec, ale i mnozí další.²⁵⁶

²⁵¹ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 149-157.

Na vyšetřovací spis tohoto případu, který je uložen v Moravském zemském archivu v Brně, se vztahuje zákon o ochraně osobních údajů (viz. Kapitola Rozbor pramenů a literatury).

²⁵² Rozsudek z 22. dubna 1954. In: Moravský zemský archiv v Brně, fond C 153 Okresní soud trestní Brno, sp. zn. 13 T 18-54_001, s. 15, 16.

²⁵³ Rozsudek z 6. května 1954. In: MZA Brno, fond C 136 Krajský soud Brno, karton 512A, spis. zn. To 3-54_001, s. 1-3.

²⁵⁴ Usnesení Krajského soudu v Brně z 22. dubna 1954. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

Usnesení Krajského soudu v Brně k odvolání z 6. května 1954. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 157-161.

²⁵⁵ Zdeněk POUŠTA, Filozofie za mřížemi – Leopoldov, léta padesátá, Ústav dějin Univerzity Karlovy 1995, 183 stran.

Kniha obsahuje přepis vězeňských zápisů Adolfa Bečváře na toaletní papíry, které později ukryl do vlastnoručně vyrobené kovové krabice a zadržel v Leopoldovské pevnosti. Odkryl je až po sametové revoluci a předal do správy Ústavu dějin Univerzity Karlovy. Zápisy vznikly na základě rozprav s historikem a filozofem Pavlem Křivským a filologem a překladatelem Bohumilem Rybou.

²⁵⁶ Rozhovor s Petrou Školoudovou.

V těchto letech se dostáváme do temnějšího období Lubomírova pobytu za mřížemi. 14. listopadu 1955 byl předložen návrh na jeho vázání, tedy návrh na kandidaturu agentury. Vyšetřovací orgány dospěly k podezření, že ve věznici vzniká nová ilegální skupina v čele se zmíněným Pavlem Krivským, Karlem Skálou a Adolfem Karlovským. K dodání usvědčujícího svědectví chtěli získat právě Lubomíra Školoudu,²⁵⁷ s krycím jménem Kamil. Dnes už se nedozvíme, zda napsal následující prohlášení pod nátlakem nebo dobrovolně. Existuje i možnost, že doufal, že mu spolupráce s StB vynese dřívější propuštění. „Zavazuji se tímto, že zachovám veškeré věci, které byly se mnou projednávány orgány státní bezpečnosti v naprosté tajnosti, jakož i můj veškerý styk s těmito orgány. Současně se zavazuji k tomu, že věnuji veškeré své úsilí a svoje zkušenosti, abych pomohl při odhalení protistátní činnosti prováděné po linii bývalé Junácké organizace a jejím spojením se zahraničím. Při veškeré činnosti v tomto směru budu se řídit pokyny státní bezpečnosti. Tím chci dokázat změny, které nastaly v mých názorech a vytvořit si tak předpoklady k zapojení do normální lidské činnosti. K tomuto se zavazuji dobrovolně a na základě vlastního přesvědčení. V Leopoldově 3. 11. 1955, Školoud Lubomír“²⁵⁸ Už za necelý rok byl ale z kandidatury vyňat, jelikož se u něj našel moták. Při výslechu se přiznal, že je chtěl pomocí třetí osoby odeslat mimo věznici.²⁵⁹

Lékařská péče byla ve věznicích nedostačující. Často působili jako lékaři muklové, kteří dělali vše přesně tak, jak chtěli dozorcí, nebo k nim přímo patřili. Například lékař Chvojka ve věznici na Borech.²⁶⁰

V důsledku dlouhodobého působení vězeňských podmínek na zdraví Lubomíra Školoudu, mu byla v červnu roku 1958 diagnostikována těžká tuberkulóza. Podle jeho svědectví byl po dvoudenní prodlevě odveden k vězeňskému lékaři, který sepsal protokol. V něm bylo údajně uvedeno, že tuberkulózou Lubomír Školoud onemocněl v důsledku dlouhodobé podvýživy. Léčil se od 1. června 1958 do 3. ledna 1959. Tuto dobu strávil pravděpodobně ve vězeňské nemocnici v Leopoldově. V této, ale i v jiných nemocnicích, zemřelo mnoho vězňů, jejichž

²⁵⁷ Návrh na vázání odsouzeného z 14. listopadu 1955. In: ABS, sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS), arch. č. TS-593427 MV, s. 4-7.

²⁵⁸ Prohlášení z 3. listopadu 1955. In: ABS, sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS), arch. č. TS-593427 MV, s. 2, 3.

²⁵⁹ Návrh k uložení materiálů k neuskutečněnému vázání z 14. září 1956. In: Tamtéž, s. 1, 2.

²⁶⁰ Zpráva ministerstva vnitra o zdravotní péči, která byla vězňům poskytována v 50. letech. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 93.

ostatky se k jejich blízkým nedostaly ani po smrti. Byli rovnou pohřbíváni na hřbitově, který byl při pevnosti zřízen a příbuzným pak přišlo, často s velkým zpožděním, strohé úmrtní oznámení.²⁶¹

Po Lubomírově částečném zotavení byl přesunut na Mírov, kde navíjel cívky pro podnik MEZ Mohelnice. Po krátké době byl převezen 9. listopadu 1959 opět do Valtic, kde ho zaměstnali poprvé v jeho oboru, jako elektrikáře.

Poté opět s krátkým zastavením v olomoucké věznici putoval do pevnosti Leopoldov. Tam pracoval pro továrnu EZ Bratislava.

Velká amnestie v roce 1960 se na něj kvůli vzpurnému chování a kázeňským opatřením nevztahovala. Podle posudků se ale jeho chování „od roku 1960 rapidně zlepšilo“.²⁶²

V průběhu jeho uvěznění posílal jeho otec několik žádostí o propuštění. Poslední z nich byla zamítnuta s odůvodněním, že Lubomír Školoud neplní pracovní normu a k tomu postřelil příslušníka StB, což nebyla pravda. Lubomír tedy podal stížnost na toho, kdo zamítnutí vypracovával. Několik týdnů se nic nedělo, až v červnu roku 1964 byl předvolán před komisí podmínečného propuštění, kde mu bylo oznámeno, že je okamžitě propuštěn.²⁶³

Lubomír Školoud byl propuštěn dle rozhodnutí Okresního soudu v Trnavě 2. června 1964 ve svých třiceti třech letech. Stejného data je i prohlášení, bez kterého by ho podle jeho slov z vězení nepropustili. Zavazuje se v něm, že po propuštění zachová mlčenlivost o všem, co za těch čtrnáct let zažil. Jedná se spíš o formální dokument, chybí totiž určení sankce za porušení. Rozkaz k okamžitému propuštění pochází už z předešlého dne.²⁶⁴

Jeho osobní věci se ztratily, a tak se stalo, že Lubomír Školoud opouštěl věznici ve vypůjčených svršcích jiného vězně. Na cestu ze Slovenska domů mu byl půjčen peněžní obnos, který musel v brzké době vrátit.²⁶⁵

²⁶¹ Chorobopis z 5. ledna 1959. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

Česká televize, 1993, režie: Petr Štěpánek, Na všechno buď připraven, délka: 00:41:16.

²⁶² Usnesení Nejvyššího soudu z 19. prosince 1960. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

²⁶³ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 253-255.

Česká televize, 1993, režie: Petr Štěpánek, Na všechno buď připraven, délka: 00:41:16.

²⁶⁴ Příkaz na prepustenie z výkonu trestu. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

Prehlásenie z 2.června 1964. In: NA, fond SSNV, osobní spis Lubomíra Školouda, nezpracováno.

²⁶⁵ P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 255.

4.4 Život po propuštění

Po propuštění se Lubomír Školoud dále živil jako elektrotechnik, oženil se a v roce 1968 se jim s manželkou narodila dcera Petra.²⁶⁶

30. března 1968 byla, v souvislosti s uvolňováním poměrů, v Hradci Králové obnovena po přibližně 18 letech činnost skautských oddílů. Lubomír Školoud nezůstával pozadu a podílel se na obnově královéhradecké Dvojky, 2. skautského střediska, a bylo mu uděleno skautské ocenění Za službu vlasti. Účastnil se schůzek Klubu 231.²⁶⁷

Někdy v té době podal návrh na přezkoumání svého procesu a pravděpodobně chtěl být rehabilitován. Ve Státním oblastním archivu v Zámrsku se dochoval dokument Krajského soudu v Hradci Králové ze 17. dubna 1970, který konstatuje, že Státní soud v Praze bere na vědomí, že Lubomír Školoud vzal svůj návrh zpět.²⁶⁸

Státní bezpečnost na něj jen tak nezapomněla. V roce 1979 byl založen tzv. signální svazek, protože existovalo podezření, že vede ilegální skupinu skautů, která se schází na jeho chatě v Orlických horách.²⁶⁹ V návrhu na změnu evidování osoby z listopadu 1987 je uvedeno: „V roce 1982 bylo provedeno profylakticko rozkladné opatření se Školoudem s cílem zabránit negativnímu působení na mládež. Na základě provedených opatření byla k osobě Školouda vznesena nedůvěra. Členové jeho bývalé skupiny s ním odmítali veškerý styk. V prostředí se rozšířil názor, že Školoud je iniciátorem všech akcí, ze které oni byli postiženi. V současné době jmenovaného hodnotí jako osobu bez cíle a ustáleného názoru.“ Ještě v roce 1988 je veden s dalšími jedenácti muži ve složce Akce Explóze. Je to evidence možných strůjců explóze z 13. září 1988 v Pelhřimově a souhrn následujících opatření, kterými je potřeba se řídit. Nutno dodat, že v té době už byl případ Lubomíra Školouda téměř čtyřicet let starý.²⁷⁰

²⁶⁶ Rozhovor se Zdenou Charvátovou.

²⁶⁷ Návrh na založení signálního svazku „Lubka“. In: ABS, Historický fond (H), arch. č. H-328, Skupinový svazek. Akce „zběhové“, Lubka, s. 12.

²⁶⁸ Státní oblastní archiv v Zámrsku, Fond Krajská prokuratura Hradec Králové, NAD č. 655, (rehabilitační) spis sign. 1 KR 49/70, inv. č. 420, karton č. 205.

²⁶⁹ Návrh na založení signálního svazku „Lubka“. In: ABS, fond H, arch. č. H-328, Skupinový svazek. Akce „zběhové“, Lubka, 996108 MV, s. 11-13.

²⁷⁰ ABS, sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-574 HK, Výbuch – Budějovice, Plzeň, Pelhřimov. Teror 9755, s. 45-49.

Bývalí političtí vězni byli označováni jako „nespolehliví“, což s sebou neslo mnohé nepříjemnosti. Například Lubomírově dceři Petře nebylo dovoleno studovat vysokou školu, nebyla ani pozvána k přijímacím zkouškám.²⁷¹

V roce 1970 byl skauting opět zakázán a obnoven byl až po sametové revoluci. I tehdy stál bratr Lubka u opětovného zrodu této organizace a v roce 1990 vydal ilustrovanou skautskou příručku *Skautská všehochut'*.²⁷²

Po revoluci se i on dočkal plné rehabilitace na základě zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci.²⁷³ Byl oceněn skautskými řády za činnost po Junáka mezi lety 1948-1989, pocty však odmítl a napsal s dalšími dvěma skauty dopis Ústřední radě Junáka. Vadilo mu, že mezi oceněnými byli i bývalý členové KSCĚ nebo lidé, kteří neodmítli spolupráci s tehdejší režimem.²⁷⁴

V porevoluční euforii by nikdo nevěřil, že by si kdokoli mohl dovolit znevažovat utrpení a bezpráví politických vězňů nebo jim dokonce vyhrožovat. Vystřízlivění však přišlo se soudními procesy s bývalými příslušníky StB nebo osobními útoky. V knize *Se štítem na štítě* je otištěna kopie anonymního dopisu, který Lubomír Školoud v 90. letech obdržel. Kvůli jeho vulgaritě není vhodné z něj citovat. Pisatel nevybíravě uráží politické vězně obecně a vyhrožuje samotnému adresátovi.²⁷⁵

Lubomír Školoud žil až do konce života v Hradci Králové, setkával se s přáteli z Junáka a z vězení, s některými si dopisoval. Zemřel 23. srpna 2001 na nemoc plic ve svých sedmdesáti letech.²⁷⁶

²⁷¹ Rozhovor s Petrou Školoudovou.

²⁷² Petr ŠTĚPÁNEK, Nekrolog místo předmluvy ke 2. vydání. In: P. ŠTĚPÁNEK – L. ŠKOLOUD, Na všechno buď připraven, s. 7, 8.

SOKA Hradec Králové, fond Městský národní výbor, Pamětní kniha, 1968, kniha 16, s. 494.

²⁷³ Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci. In: Sbirka zákonů České a Slovenské federativní republiky. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-119>.

²⁷⁴ K. LEŠANOVSKÝ, Se štítem na štítě, s. 52.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 263.

²⁷⁶ Rozhovor se Zdenou Charvátovou a Petrou Školoudovou.

5. Vyrovnání

Politici vězni neměli lehký osud a na své věznitele jen tak nezapomněli. Již v dubnu roku 1978 vznikl činností signatářů Charty 77 Výbor na ochranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Ten se však v normalizačním období mohl orientovat pouze na pomoc obětem, na jejich finanční a právní podporu a otázka spravedlnosti tak byla otevřena až po sametové revoluci.²⁷⁷

Na počátku roku 1995 vznikl Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu (dále jen ÚDV) spojením Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti a Střediska protiprávnosti komunistického režimu při ministerstvu spravedlnosti. Obě instituce spolupracovaly s Policií ČR. Od roku 2002 spadá ÚVD pod službu kriminální policie a vyšetřování Policie ČR.²⁷⁸

Pro vedení konkrétní osoby k odpovědnosti za své činy je nejdříve nutné dokázat, že byla naplněna skutková podstata trestného činu, tedy že osoba vědomě jednala v rozporu s tehdy platnými zákony. Nefunguje možnost retroaktivity práva. Často se stává, že i nepopíratelné trestné činy nejsou odsouzeny, protože chybí důkazy a svědci. Vyšetřování je možné zahájit podle zákona č. 198/1993 Sb. na žádost fyzické nebo právnické osoby nebo na základě zjištěných skutečností z předchozích šetření, protože „do promlčecí doby trestných činů se nezapočítává doba od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby.“²⁷⁹

Výše zmíněný zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu v úvodu říká: „Parlament konstatuje, že Komunistická strana Československa, její vedení i členové jsou odpovědní za způsob vlády v naší zemi v letech 1948-1989, a to zejména za programové ničení tradičních hodnot evropské civilizace, za vědomé porušování lidských práv a svobod, za morální a hospodářský úpadek provázený justičními zločiny a terorem proti

²⁷⁷ <https://www.vons.cz/uvod> (15. 4. 2018)

²⁷⁸ <http://www.policie.cz/clanek/urad-dokumentace-a-vysetrovani-zlocinu-komunismu-679905.aspx> (15. 4. 2018)

²⁷⁹ Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu. In: Sběrka zákonů. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-198>.

*nositelům odlišných názorů, nahrazením fungujícího tržního hospodářství direktivním řízením, destrukcí tradičních principů vlastnického práva, zneužíváním výchovy, vzdělávání, vědy a kultury k politickým a ideologickým účelům, bezohledným ničením přírody...*²⁸⁰ Bývalý vedoucí odboru vyšetřování ÚDV Pavel Gregor k výsledkům práce úřadu řekl: „*Trestní stíhání bylo ÚDV dosud zahájeno proti 195 osobám ve 101 trestních věcech. Na příslušná státní zastupitelství bylo podáno 99 (z toho 32 opakovaných) návrhů na podání obžaloby na 125 obviněných. Na základě těchto návrhů bylo podáno 77 (z toho 20 opakovaných) obžalob na 104 osoby. Do současné doby bylo pravomocně odsouzeno 33 osob, z toho 24 k trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem výkonu trestu na zkušební dobu.*“ V těchto číslech jsou zahrnuti představitelé komunistické státní moci, jako členové politbyra, ministři vnitra, náčelník Generálního štábu, velitel vojsk Pohraniční stráže a Lidových milicí a další. Odsouzeno tedy bylo pouze 26 % obžalovaných. Jedná se o velmi nízký podíl. Důvodem byla především prošlá promlčecí lhůta zločinů s nižší trestní hranicí. Dalším faktorem, který ovlivňoval úspěchy či neúspěchy ÚDV, je bezpochyby nízký počet vyšetřovatelů a jejich nezkušenost v nově vzniklém oboru, jehož vyšetřovací postupy musely, za předpokladu, že zde nebyly obsazovány osoby činné v minulém režimu, nutně vznikat až po roce 1989. Na vyšetřování se podílelo Státní zastupitelství.²⁸¹

Amnestie prezidenta Zápotockého z roku 1960 byla sice vítaným krokem pro neprávem vězněné, ale osvobodila od zodpovědnosti také jejich vězňatele a další vykonavatele státní moci, kteří porušovali i tehdy platné právní normy. Nejdříve byla považována za nepřekročitelnou překážku v podávání žalob. Státní zastupitelství v této věci však zaujalo stanovisko, že amnestie z roku 1960 je výsledkem působení veřejného činitele, který zneužil svých pravomocí, a proto se na výše zmíněné případy nevztahuje. Stanovisko bylo potvrzeno Nejvyšším soudem.²⁸²

²⁸⁰ Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu. In: Sběrka zákonů. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-198>.

²⁸¹ Pavel ŽÁČEK, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. In: Paměť národa, Apendix, s. 81-84. Dostupné také na: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/clanky/udv.pdf> (15. 4. 2018).

Pavel GREGOR, Právní aspekty vypořádání se se zločiny komunistického režimu v Československu. In: Kolektiv autorů, Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů, s. 281-285.

²⁸² P. GREGOR, Právní aspekty vypořádání se se zločiny komunistického režimu v Československu. In: Kolektiv autorů, Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů, s. 281-285.

Jako příklad takového bezpráví je možné uvést případ bývalého politického vězně Jaroslava Lukeše, kterému se podařilo uprchnout z pracovního tábora Vykmánov II. Vzápětí byl však střelen do zad příslušníkem SNB Bohumírem Vlačihou, po chvíli upadl na zem a nebyl schopen dalšího pohybu. Přesto ho však Vlačiha střelil ještě jednou, tentokrát do hlavy z přibližné vzdálenosti 40 cm. Předpisy však povolovaly střílet na utečence pouze, pokud se aktivně snažil uprchnout. Bohumír Vlačiha byl nejdříve uznán vinným a odsouzen k trestu odnětí svobody na tři roky za pokus o vraždu. Odvolal se a u Krajského soudu v Plzni případ v březnu roku 2002 uzavřeli jako promlčený, a to i přesto, že se na něj vztahuje zákon č. 198/1993 Sb. Tento, i většina dalších protiprávních činů, tak zůstal nepotrestán.²⁸³

Dalším takovým příkladem by mohl být případ prokurátora Karla Vaše, známého jako „Soudce kat“. Ten prošel sovětským gulagem a jako stále oddaný bolševik se nechal naverbovat do služeb NKVD. Jeho prvním úkolem bylo odhalovat německé špiony a diverzanty za 2. světové války, později se podílel na vytváření sítě prvních agentů u nás. Tito agenti upozorňovali na politicky nepohodlné občany, kteří byli posléze unášeni do sovětských gulagů. Dále měl na starosti tzv. Zvláštní oddíl, který měl za úkol střílet vojáky, kteří ustupovali ze strachu ze svých pozic. Jako vystudovaný právník působil u polního soudu, kde vynášel rozsudky často za vykonstruované špionáže. Z této doby existují doklady o jeho agresivitě, bití a znásilňování žen. Po válce se angažoval v KSČ a získal funkci náčelníka oddělení vnější ochrany Obranného zpravodajství, při čemž mimo jiné odhaloval „protistátní spiknutí“, kolaboranty atd. Jeho rozhodnutím nebo jeho přispěním bylo bez soudu postříleno více než tisíc osob německé národnosti. Po roce 1948 Karel Vaš působil na vojenském oddělení státní prokuratury, kde se na radu sovětských poradců angažoval ve vykonstruovaném procesu s generálem Heliodorem Píkou. Mimo to navrhl desítky trestů smrti, některé byly potvrzeny. V roce 1949 se stal předsedou senátu Vrchního vojenského soudu. V roce 1951 však došlo i na něj. Sám si zkusil vyšetřovací metody, které pomáhal zavádět a v roce 1953 byl odsouzen na doživotí. Amnestií z roku 1955 mu byl trest zmírněn na 25 let, ale už v roce 1956 byl propuštěn na svobodu. Zbytek jeho profesního života s sebou naštěstí nenese zprávy o dalších zmařených osudech. V roce 1998 proti němu bylo vzneseno obvinění ze zneužití úřední moci v procesu s Píkou a v roce 2001 byl obviněn z vraždy. Karel Vaš byl odsouzen ke třem letům odnětí svobody, po odvolání však byl trestu zbaven z důvodu

²⁸³ Věž smrti. Režie: Kristina Vlachová. Česká televize 2002.

promlčení. On sám si nepřipouštěl žádnou vinu. Zemřel v roce 2012 ve svých devadesáti šesti letech.²⁸⁴

S postupujícím časem umírají aktéři zločinů proti lidskosti. Naprostá většina z viníků zůstává nepotrestána. Oběti bezpráví odcházejí z tohoto světa s hořkým pocitem, že dodnes nebylo spravedlnosti učiněno zadost.

²⁸⁴ Jan DVOŘÁK – Jaroslav HORMÁNEK – Adam HRADILEK, *Čechoslováci v Gulagu*, Edice ČT 2017, 256 stran, s. 101-113.

Česká televize, 2013, režie: Jan Bělohavý – Pavel Paleček, *Vrahem z povolání – Utrpení soudce Karla Vaše*, délka: 01:24:45.

Závěr

Tato bakalářská práce je pojata jako příspěvek k tématu politických procesů, který na dvou příkladech ukazuje mechanismy, kterými se minulý režim zbavoval svých odpůrců, podmínky, které vězni museli za mřížemi snášet a také to, jak se jim podařilo zařadit se do běžného života po propuštění.

Práce je založena na svědectvích osob, které si politickými procesy samy prošly, dále pak na dobových pramenech, které vznikaly z činnosti ministerstev, soudů, vyšetřovacích orgánů a nápravných zařízení. Celkem byly využity dokumenty z devíti různých archivů, je ale nutné zmínit, že tyto i jiné archivy spravují prameny, které by byly v této práci užitečné, ale nemohly být poskytnuty. Jedním z důvodů je zákon na ochranu osobních údajů, který se na některé archiválie vztahuje. Druhým důvodem relativně krátká doba na uspořádání archiválií. Archivy mnohdy neví, co se v jejich depozitářích ukrývá.

Kvůli nepřístupnosti fondů, ve kterých se nachází informace o dozorcích a vyšetřovateli, nemohl být naplněn jeden z původních záměrů práce, totiž napsat o vyšetřovateli samostatnou kapitolu.

V neposlední řadě je v práci použita literatura vznikající od sametové revoluce dodnes.

Dodnes je velmi problematické určit přesné počty obětí komunistického režimu u nás. Co ale s jistotou víme, je fakt, že neplatí, že v politických procesech figurovali pouze lidé, kteří nepříslušeli k dělnické třídě. Je tomu právě naopak, dělnická třída je mezi vězni zastoupena nejhojněji. Do obětí nelze počítat pouze zatčené a zabitě, ale i jinak perzekuované. Perzekuci a tlaku byly vystavovány také rodiny zatčených, ale i lidé, kteří se odmítli podrobit kolektivizaci, měli příbuzné za hranicemi atd.

Z práce dále vyplývá, že političtí vězni padesátých let žili v podmínkách horších, než vězni prvorepublikoví a pováleční. Rozdíl tkvěl v zařízení věznice, stravě, lékařské péči, délkách trestu.

Vězni mohli být předčasně podmíněčně propuštěni, na některé se vztahovala některá z amnestií prezidenta republiky. Ani po propuštění však nepřestávali být sledováni Státní bezpečností a znevýhodňováni i se svými rodinami například při získávání práce.

Velká část bývalých politických vězňů zvolila při uvolňujících se poměrech v průběhu Pražského jara možnosti emigrovat.

Po sametové revoluci docházelo k žalobám některých bývalých politických vězňů na své vězňatele a jiné osoby, které se účastnily nespravedlivého věznění. Výsledky soudů jsou však pro bývalé oběti demotivující, a proto nebyla mnohá trestní oznámení vůbec podána.

Po přečtení práce by měl čtenář dojít k jasnému závěru. Politické procesy, nejen padesátých let, ale z období celého komunismu, jsou kvůli nespravedlnosti, absenci demokracie a krutosti naprosto neobhajitelné.

Prameny a literatura

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek (ABS), Zvláštní vyšetřovací fond (ZV/MV), sign. 351, *Výslech*.

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-815 CB, *spis Šíp Jaroslav a spol.*

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-794 CB, *vyšetřovací a trestní spis Kroupa Bohumil a spol., podsvazek Kroupa Bohumil a spol.*

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-796 CB, *vyšetřovací spis Fiala Ladislav a spol.*

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-980 MV.

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-358 CB, *Písek – Armáda*.

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-369 CB, *Emigrace 1969, Uprchlík*.

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS), arch. č. TS-593427 MV.

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-12-HK, *spis Školoud Lubomír a spol., podsvazek Školoud Lubomír a spol.*

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-1539 KV, *podsvazek skupinového vyšetřovacího spisu proti Ladislavu Stárkovi a spol.*

Archiv bezpečnostních složek (ABS), sbírka Objektové svazky (OB), arch. č. OB-574 HK, *Výbuch – Budějovice, Plzeň, Pelhřimov*.

Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Dagmar Šimkové*, nezpracováno.

Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Lubomíra Školouda*, nezpracováno.

Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Růženy Vackové*, nezpracováno.

Národní archiv (NA), fond Státní prokuratura, dokument č. 33, *Instruktažní materiál Ministerstva spravedlnosti o veřejných soudních procesech a jejich organizaci* (29. srpna 1951), neuspořádáno.

Státní okresní archiv v Písku (SOkA Písek), fond II. obecná škola dívčí Písek (II.OŠD), sign. I/19-22, *Výkazy o docházce a prospěchu žactva* (1935-1940).

Státní okresní archiv v Písku (SOkA Písek), fond Gymnázium Písek, sign. I/165-169, *Hlavní katalogy* (1940-1945).

Státní okresní archiv v Písku (SOkA Písek), fond Sbirka okupační evidence obyvatelstva, okres Písek, 1940-1945 (1957), kartotéka č. 47.

Státní okresní archiv v Písku (SOkA Písek), fond Městský národní výbor v Písku (MNV Písek) (1959-1976), kart. 10.

Státní oblastní archiv v Zámrsku (SOA Zámorsk), fond Krajská prokuratura Hradec Králové, NAD č. 655, (rehabilitační) spis sign. 1 KR 49/70, inv. č. 420, karton č. 205.

Archiv Univerzity Karlovy (AUK), fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, inv. č. 302, *Katalogy posluchačů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, ZS 1948-1949*, Mimořádní posluchači, cizinci řádní a mimořádní, hospitanti, zrušené zápisy.

Státní oblastní archiv Třeboň (SOA Třeboň), fond Krajská prokuratura České Budějovice, (1948)1949-2003, nezpracováno.

Státní okresní archiv v Hradci Králové (SOkA Hradec Králové), fond Obecná škola chlapecká prof. Drtiny Hradec králové, Pospíšilova třída (1936-1940).

Státní okresní archiv v Hradci Králové (SOkA Hradec Králové), fond Městský národní výbor, *Pamětní kniha*, 1968, kniha 16, s. 494.

Moravský zemský archiv v Brně (MZA Brno), fond C 136 Krajský soud Brno, karton 512A, spis. zn. To 3-54_001.

Moravský zemský archiv v Brně (MZA Brno), fond C 153 Okresní soud trestní Brno, sp. zn. 13 T 18-54_001.

Další dobové prameny

Zákon č. 50/1923 Sb., *na ochranu republiky*. In: Sbíрка zákonů Republiky československé. Dostupný také na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgizv6njqfuya>.

Ústavní zákon č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. In: Sbíрка zákonů Republiky československé. Dostupný také na: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=33&r=1945>.

Zákon č. 231/1948 Sb., *na ochranu lidově demokratické republiky*. In: Sbíрка zákonů Republiky československé. Dostupný také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231>.

Zákon č. 247/1948 Sb., *o táborech nucené práce*. In: Sbíрка zákonů Republiky československé. Dostupné také na: http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-247.pdf.

Zákon č. 92/1949 Sb., *branný zákon*. In: Sbíрка zákonů republiky Československé. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-92>.

Zákon č. 82/1968 Sb., *o soudní rehabilitaci*. In: Sbíрка zákonů republiky Československé. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-82>.

Zákon č. 119/1990 Sb., *o soudní rehabilitaci*. In: Sbíрка zákonů České a Slovenské federativní republiky. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-119>.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., *listina základních práv a svobod*. Dostupné také na: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

Zákon č. 198/1993 Sb., *o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu*. In: Sbíрка zákonů. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-198>.

Zpráva ministerstva vnitra o zakládání táborů nucených prací z 11. prosince 1948. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Zpráva ministerstva vnitra o zdravotní péči, která byla vězňům poskytována v 50. letech. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Zpráva ministerstva vnitra o vykonaných opatřeních k zahájení činnosti komisí pro zařazování (přiřazování) osob do táborů nucené práce z 11. prosince 1948. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Seznam zastřelených osob na útěku z TNP v letech 1949-1953. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Domácí řády vězeňských zařízení, od roku 1953 Řád nápravných nařízení. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Řád pro nápravně pracovní tábory vydaný ministerstvem vnitra v roce 1955. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Dokument Rozpracovaný a podrobný plán akce T-43. In: Stálá výstava *Uranové doly* v muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Výstava *Založeno 1918* ke stému výročí založení státu konané na Pražském hradě v roce 2018.

Rozhovor se sestrou Lubomíra Školouda Zdenou Charvátovou.

Rozhovor s dcerou Lubomíra Školouda Petrou Školoudovou.

Literatura

Monografie

Lukáš BABKA – Alena ŠIMÁNKOVÁ – Jaroslav VOREL, *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*, Díl II, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, 312 stran.

Milan BÁRTA – Jan KALOUS – Daniel POVOLNÝ – Jerguš SIVOŠ – Pavel ŽÁČEK, *Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti v letech 1953 – 1989*, Academia, Ústav pro studium totalitních režimů 2017, 584 stran.

Karel BARTOŠEK, *Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*, Praha, Litomyšl 2001, 320 stran.

Ivana BLÁHOVÁ – Lukáš BLAŽEK – Jan KUKLÍK – Jiří ŠOUŠA – kolektiv autorů, *Případ dvou zběhů: Politický proces s Dagmar Šimkovou a spol.* In: Kolektiv autorů, *Oběti*

komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století, Praha 2015, 384 stran.

Lukáš BLAŽEK – Anna FRANTALOVÁ, Studentská vědecká odborná činnost – *Dagmar Šimková – politický proces a reflexe vězeňství 50. a 60. let*, Praha 2011, 61 stran.

Lukáš BLAŽEK, Magisterská diplomová práce – *Proces s Dagmar Šimkovou a spol.*, Praha 2011, 92 stran.

Petr BLAŽEK – Tomáš BURSÍK – Kolektiv autorů, *Aby se to už neopakovalo*. Katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů K-231, Praha 2008, 82 stran.

Petr BLAŽEK – Lucie WITTLICHOVÁ – kolektiv autorů, *Vzkazy domů. Příběhy Čechů, kteří odešli do zahraničí (emigrace a exil 1848-1989)*, Praha 2012, 400 stran.

Tomáš BOUŠKA – Michal LOUČ – Klára PINEROVÁ, *Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy*, Praha 2009, 354 stran.

Trudie BRYKSOVÁ, *Naděje a beznaděje*, Votobia 2003, 240 stran.

Stéphane COURTOIS – Kolektiv autorů, *Černá kniha komunismu I. Zločiny, teror, represe*, Paříž 1997, 800 stran.

František ČAPKA – Jitka LUNEROVÁ, *1948: Vítězný únor*, Brno 2012, 152 stran.

Petr ČORNEJ, *České dějiny. Výpravňá historie českých zemí. Únorový převrat 1948*, Brno 2012, 210 stran.

Václav DOSTÁL – Slavomil JANOV – Václav NOSEK – Roman ŠANTORA, *Skautské století*, Praha 2012, 262 stran.

Adam DRDA, *Příběhy bezpráví. Komunismu navzdory, Člověk v tísní*, Praha 2014, 316 stran.

Jan DVOŘÁK – Jaroslav HORMÁNEK – Adam HRADILEK, *Čechoslováci v Gulagu*, Edice ČT 2017, 256 stran.

Lucie GABERDÉNOVÁ – Kolektiv autorů, *Příběhy bezpráví – Z vězeňských spisů, Člověk v tísní*, Národní archiv 2007, 134 stran.

František GEBAUER – Karel KAPLAN – František KOUDELKA – Rudolf VYHNÁLEK, *Sešity ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Svazek 12. Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*, Praha 1993.

- Josef HASLINGER, *Jáchymov*, Jota 2012, 232 stran.
- Jan KALOUS – Jiří KOCIAN, *Český a slovenský komunismus (1921-2011)*, Ústav pro soudobé dějiny, AV ČR, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2012, 459 stran.
- Karel KAPLAN – Pavel PALEČEK, *Komunistický režim a politické procesy v Československu. Edice: Poznávání komunistické minulosti*, Brno 2001, 255 stran.
- Karel KAPLAN – Vladimír PACL, *Tajný prostor Jáchymov*, České Budějovice 1993, 192 stran.
- Karel KAPLAN, *Nebezpečná bezpečnost*, Brno 1999, 290 stran.
- Karel KAPLAN, *Protistátní bezpečnost*, Brno 2015, 495 stran.
- Miroslav KASÁČEK – Luděk NAVARA, *Na útěku. Neuvěřitelný příběh Josefa Brykse*, Host 2014, 184 stran.
- Mikuláš KROUPA – Kolektiv autorů, *Ještě jsme ve válce. Příběhy 20. století*, Praha 2011, 184 stran.
- Karel LEŠANOVSKÝ, *Se štítem na štítě*, Úřad dokumentace vyšetřování zločinů komunismu 1999, 279 stran.
- Zlata MĚCHUROVÁ, *Příběhy starých píseckých domů a osudy jejich obyvatel*, Písek 2016, 204 stran.
- Klára PINEROVÁ, *Magisterská diplomová práce – Vývoj vězeňských subkultur v Československu v letech 1948-1960*, Praha 2006, 263 stran.
- Zdeněk POUSTA, *Filozofie za mřížemi – Leopoldov, léta padesátá*, Ústav dějin Univerzity Karlovy 1995, 183 stran.
- Jan RYCHLÍK – Vladimír PENČEV, *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, Praha 2013, 688 stran.
- Antonín Benjamin SVOJSÍK, *Základy Junáctví*, Praha 1912, 724 stran.
- Dagmar ŠIMKOVÁ, *Byly jsme tam taky*, Praha 2010, 166 stran.
- Michal ŠKERLE, *Magisterská diplomová práce – Státní soud a Státní prokuratura a jejich role v politických procesech*, Brno 2010, 59 stran.

Ivana ŠMELOVÁ, Magisterská diplomová práce – *Osudy politických vězeňkyň*, Brno 2007, 64 stran.

Petr ŠTĚPÁNEK – Lubomír ŠKOLOUD, *Na všechno buď připraven*, Praha 2011, 209 stran.

Růžena VACKOVÁ, *Vězeňské přednášky*, Praha 1999, 267 stran.

Růžena VACKOVÁ, *Ticho s ozvěnami*, Praha 1994, 171 stran.

Kolektiv autorů, *Sborník k mezinárodní konferenci. Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2010, 368 stran.

Kolektiv autorů, *Politici vězni padesátých let*, Lomnice nad Popelkou 2003, 112 stran.

Kolektiv autorů, *Sborník z mezinárodní konference Zločiny komunistických režimů. Pohled historiků a právních expertů*, Praha 2010, 461 stran.

Kolektiv autorů, *Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu. Sborník přednášek a dokumentů*, Praha 1991.

Články

Před procesem s ilegální skupinou Junáka v Hradci Králové. In: Pochodeň, roč. 38, č. 3.

Teroristická ilegální skupina mladých spravedlivě odsouzena. In: Pochodeň, roč. 38, č. 12.

Petr BLAŽEK – Milan BÁRTA – Jan KALOUS – Libor SVOBODA – Pavel ŽÁČEK, *Tváře vyšetřovatelů Státní bezpečnosti*. In: Paměť a dějiny č. 14/2012.

Jan KALOUS, *Komunisté před soudem*. In: Paměť a dějiny č. 4/2012.

Pavel ŽÁČEK, *Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*. In: Paměť národa, Appendix, s. 81-84. Dostupné také na: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/clanky/udv.pdf>.

Internetové stránky

Akce Jezerka: <http://azylcaching.nepise.cz/62978-smrt-jizerskych-roveru.html>

Archiv bezpečnostních složek: <https://www.abscr.cz/>

Český skaut: <http://abs2013.skautabs.cz/>

Český rozhlas: <http://www.rozhlas.cz/>

Československá bibliografická databáze: <https://www.cbdb.cz/>

Databáze knih: <https://www.databazeknih.cz/>

Historie České strany národně sociální: <http://csns.cz/>

Historie České strany sociálně demokratické: <http://www.historiecssd.cz/#1>

Historie Junáka: <https://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie>

Informační web týkající se totality: www.totalita.cz

Měnová reforma: <https://www.cdk.cz/menova-reforma-1953-nektere-sirsi-souvislosti>

Organizace spojených národů: <http://www.osn.cz/>

Památník obětem komunismu: <http://www.pametnimista.usd.cas.cz/praha-5-pamatnik-obetem-komunismu/>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: <https://www.psp.cz/>

Revue Forum24: <http://forum24.cz/>

Slovník české literatury: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz>

Týdeník Echo: <https://echo24.cz/>

Ústav pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu: <http://www.policie.cz/clanek/urad-dokumentace-a-vysetrovani-zlocinu-komunismu-679905.aspx>

Ústav pro studium totalitních režimů: <https://www.ustrcr.cz/>

Vězeňská služba České republiky: <http://vscr.cz/informacni-servis/historie/>

Vojenský historický ústav Praha: <http://www.vhu.cz/>

Výbor na ochranu nespravedlivě stíhaných: <https://www.vons.cz/>

Zkratky: <https://www.zkratky.cz/>

Zpravodajství Aktuálně.cz: <https://zpravy.aktualne.cz/>

Dokumentární filmy

Česká televize, 2009, režie: Alena Hynková, *Neznámi hrdinové: Ta krásná holka z vily nad řekou*, délka: 00:26:10.

Past production s.r.o., 2009, režie: Marcel Petrov, *Jáchymovské uranové peklo – Abeceda komunistických zločinů*, délka: 00:11:49.

Česká televize, 2009, režie: Marcel Petrov, *Tajné akce StB. Akce Světlana*, délka: 00:13:00.

Česká televize, 1993, režie: Petr Štěpánek, *Na všechno buď připraven*, délka: 00:41:16

Česká televize, 2002, režie: Kristina Vlachová, *Věž smrti*, délka: 00:57:55.

Česká televize, 2013, režie: Jan Bělohlavý – Pavel Paleček, *Vrahem z povolání – Utrpení soudce Karla Vaše*, délka: 01:24:45.

Seznam příloh

a) Dagmar Šimková. In: Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Dagmar Šimkové*, nezpracováno.

b) 1. vydání knihy *Byly jsme tam taky*.

c) Hlášení ke kázeňskému řízení. In: Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Dagmar Šimkové*, nezpracováno.

d) Stránka psaná Dagmar Šimkovou z deníku, který Dagmar Skálová skrývala v bederním pásu. In: Archiv Univerzity Karlovy, nezpracováno.

e) Lubomír Školoud. In: Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Lubomíra Školouda*, nezpracováno.

f) 1. vydání knihy *Na všechno buď připraven*.

g) Kniha je doplněna vtipnými ilustracemi Lubomíra Školouda.

h) Hlášení ke kázeňskému řízení. In: Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Lubomíra Školouda*, nezpracováno.

Přílohy

a) Dagmar Šimková. In: Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Dagmar Šimkové*, nezpracováno. Foto: Tereza Uvázlová.

b) 1. vydání knihy *Byly jsme tam taky*. Foto: Tereza Uvázlová.

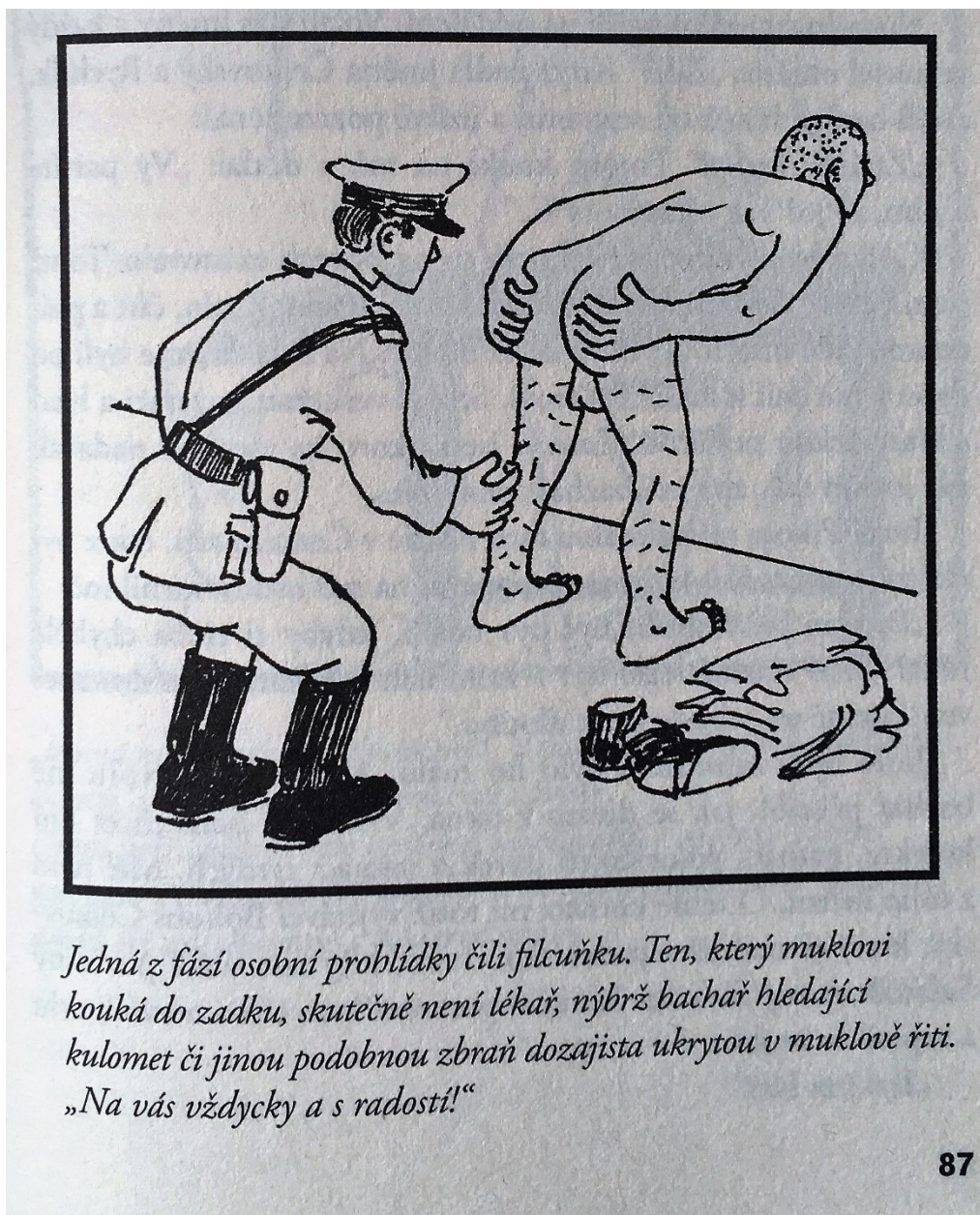
e) Lubomír Školoud. In: Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Lubomíra Školouda*, nezpracováno. Foto: Tereza Uvízlová.

f) 1. vydání knihy *Na všechno buď připraven*. Foto:

https://www.google.cz/search?q=na+v%C5%A1echno+bu%C4%8F+p%C5%99ipraven+1.+vyd%C3%A1n%C3%AD&rlz=1C1PRFC_enCZ604CZ604&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjyvtJi-naAhUG_KQKHX6bCbEQ_AUICigB&biw=1366&bih=662#imgcr=t2aVZIVci68t8

M.:

g) Kniha je doplněna vtipnými ilustracemi Lubomíra Školouda. Foto: Tereza Uvázlová.

36

Hlášení ke kázeňskému řízení

č. hlášení: 2700 Jméno: Školoud Místnost: VIII od.

Vypovězeného, ke kázeňskému řízení, že bez povolení
 zpracovával soupis anglických slovíček které
 psal i s kapesním nožem.
 bylo při generální prohlídce.

Na každého obz. musí odsouz. být samostatně hlášení!
 Účetní účet provázen se uvedením navázání účtu na jednotlivých hlášeních

24. II. 59 *M. J. Lau*
 podpis toho, kdo určuje odsouz. ke kázeň. řízení. podpis toho, kdo určuje ke kázeň. řízení.

V. 441. nově 120, staré 650

Výsledky předběžného zjišťování -
 pracovní výkon - posudek.
 Návrh kázeňského trestu od toho,
 kdo určuje odsouzeného ke kázeň.
 řízení

- h) Hlášení ke kázeňskému řízení. In: Národní archiv (NA), fond Správa sboru nápravné výchovy (SSNV), *osobní spis Lubomíra Školouda*, nezpracováno. Foto: Tereza Uvázlová.